

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ARBEJDER HØJSKOLEN

DECEMBER 1952

Statens pædagogiske Studiesamling
København

ELEV SKRIFT

•

FOR ESBJERG ARBEJDERHØJSKOLE
OG ROSKILDE HØJSKOLE

N U M M E R

42

Udgivet af

ARBEJDERNES OPLYSNINGSFORBUND I SAMRÅD MED
ELEVFORENINGERNE / DECEMBER 1952

R E D A K T I O N

K. B. Andersen

Oluf Bertolt

Poul Hansen

Erik Hauerslev

Hans Holm

Ditlev Jensen

Viggo Sørensen

Harry Larsen

Tryk: Dansk Andels Trykkeri, København

I n d h o l d s f o r t e g n e l s e

<i>Ditlev Jensen:</i>	
Tilstand eller stilstand	5
To sider af samme sag	15
1. <i>Møller Nielsen:</i> Vigtigere end lovforslag	- 15
2. <i>Robert Huble:</i> Glemte hovedsag	- 20
<i>Ove Abildgaard:</i>	
Fastelavn	24
<i>Viggo Molin-Nielsen:</i>	
Penge — og den evige fortabelse	25
<i>G. Sand Christiansen:</i>	
Mexicansk kunst i Stockholm	37
<i>Johns. Bjerre:</i>	
Naturen, naturvidenskaberne og vi	43
<i>Ib Koch-Olsen:</i>	
En rigere verden	52
<i>Oluf Bertolt:</i>	
Ved Rasmus Vinds død	61
<i>Kaj Jørgensen:</i>	
Skotter er ikke nærige!	63
<i>K. B. Andersen:</i>	
Fra november til november —	
Roskilde Højskole 1951-52	67
Eleverne har ordet	79
<i>Hjalmar Gammelgaard:</i>	
Jens Lange	82
Marie Andersen — M. P. Jensen	84-85
Esbjerg Arbejderhøjskoles Elevforening	86
Roskilde Højskoles Elevforening	89
Roskilde Højskoles Elever 1951-52	92

TILSTAND
ELLER
STILSTAND

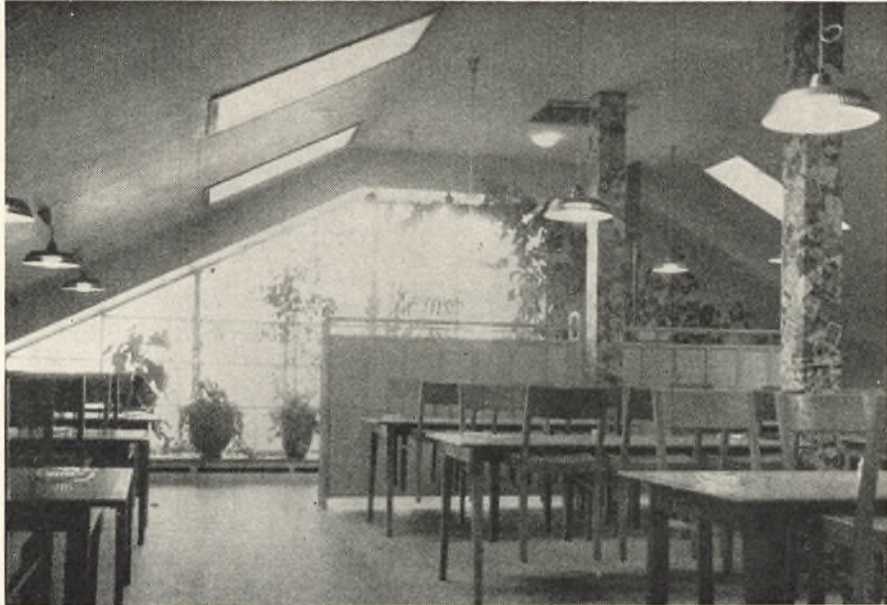
*Betragtninger over
samarbejdsudvalgene*

af DITLEV JENSEN

Det er fem år siden de to hovedorganisationer inden for arbejdslivet vedtog at oprette samarbejdsudvalg, organer for samarbejde og rådgivning, en udbygning af det halvtreds år gamle tillidsmandssystem. Nu er fem år ikke nogen lang tid, og der kan ikke ventes store resultater; men man kunne vel vente, at det var tid nok til at finde samarbejdsformen og de opgaver, der skal løses.

I beretningen for Arbejds- og Fabriktilsynet for 1947 skriver Maribo-kredsen: »Skønt nogle arbejdsgivere betragter disse udvalg som lidet gavnlige, ja endog overflødige, tror jeg alligevel, de vil kunne tjene arbejderbeskyttelsens sag godt. — Indretning af nye garderober, vaskeindretninger, spisestuer m. m. hører til de sager, der med stor fordel må kunne behandles i udvalgene, således at arbejderne på den måde er med til at indrette de sanitære forhold, som de skal nyde godt af. — A/S M. M., hvor de organisationsmæssige forhold er noget usikre, og hvor arbejderne som følge heraf ikke har stillet krav om oprettelsen af samarbejdsudvalg, er meget langt tilbage med opfyldelsen af tilsynets minimumskrav til sanitære anlæg, og ledelsen er (underligt nok!) meget imod, at der etableres samarbejdsudvalg. »Hvad skal vi med det?« siger man — »her hos os kommer folkene og taler om tingene, når der er noget i vejen, og så ordner det sig. Vi har da hele tiden haft samarbejde!« Et ganske andet indtryk får man, når man taler med arbejderne, og jeg har meget stærkt henstillet, at samarbejdsudvalg nedsættes, så garderobeforholdet kan blive sagligt drøftet«.

Fabrikinspektørens ønske om, at samarbejdsudvalgene skulle komme til at tjene arbejderbeskyttelsens sag er gået i opfyldelse. Ved mange større virksom-

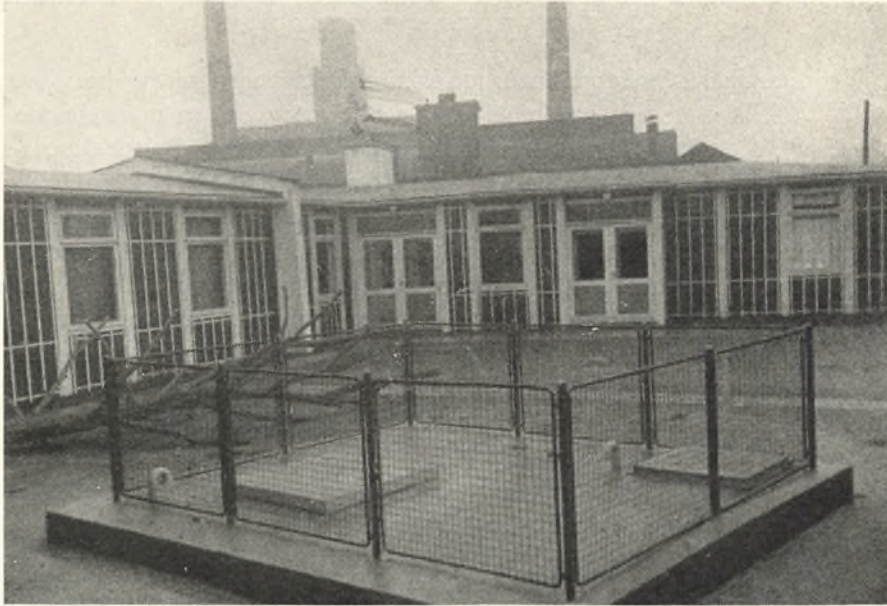

»Indretning af nye garderober, vaskeindretninger, spisestuer m. m. hører til de sager, der med stor fordel må kunne behandles i udvalgene, således at arbejderne på den måde er med til at indrette de sanitære forhold, som de skal nyde godt af.« Nyindrettet kantine i loftsetagen i ældre bygning.

heder er der nedsat underudvalg, der tager sig af sikkerhedstjenesten. Se bl. a. Fabriktilsynets beretning for 1951. Her fortælles der ret bredt om samarbejdsudvalget på Århus Oliefabrik, der beskæftiger 1000 arbejdere.

Men det er ikke lige godt alt sammen, hvad følgende beretning fortæller om.

I beretningen for 1951 siger fabrikinspektøren i Horsens: »Rundt omkring i virksomhederne begynder samarbejdsudvalgenes arbejde nu at tage form, nogle steder til fælles glæde, andre steder med knap så megen succes. Der drøftes mangt og meget, dels vedrørende arbejdet, dels vedrørende andre forhold. Bl. a. benytter man undertiden lejligheden til at få velvillige arbejdsgivere til at bevilge tilskud til arbejderne sommerudflugter, til indkøb af fodboldstøvler og sportsudstyr til firmahold osv. osv. Sådant har naturligvis også sin betydning for forholdet mellem arbejdsgiver og arbejdere; men undertiden bevirker det, at arbejderne glemmer — eller måske generer sig for — at komme frem med deres ønsker, når man i forhandlingerne når til sikkerhedsforanstaltningerne eller indretning af arbejdslokaler eller folkerum. Det kan man så bede fabrikinspektøren om at ordne, når han kommer, eller man ringer måske lige-

Det bliver stadig almindeligere at oprette vuggestner og børnehaver i tilknytning til store erhvervs-virksomheder. Tuborg har således fået en dejlig børnehave. — »Men hvordan med de større og mere samfundsgavnige problemer: produktionsfremgang, forslagskasser, økonomisk information? Det er de tre vigtigste ting.«

frem til ham og beder ham ordne det. En sådan udvikling er uheldig, og det viser sig desværre undertiden, at arbejdsgiverens velvilje er brugt op til alt muligt andet, når tilsynet kommer og påkalder den; naturligvis navnlig, når det ikke kan skjules, at arbejderne selv har fremsat de ønsker, som tilsynet giver form af påbud. Undertiden mener arbejdsgiverne ligefrem, at småforæring af ovennævnte art kan give dem aflad for forsømmelser over for fabriklovgivningens forskrifter. Naturligvis er det sket, at en tilsynsførende har lavet en »studehandel« for at få indført forbedringer, hvortil der ikke fandtes lovhjemmel (f. eks. cykleskure); men der har dog vist aldrig været tale om at »tiltuske« sig hverken skovture eller sportsudstyr. Desværre er der vel næppe meget at gøre ved den slags »vildskud« i samarbejdsudvalgenes virksomhed.«

Disse to indlæg fra fabrikinspektører fortæller, at udvalgenes to parter er sprunget over, hvor gærdet var lavest. De har fået det rent ydre: cykelstativer, garderobe, brusebade og fodboldhold i tip-top orden, men hvordan med de større og mere samfundsgavnige problemer: produktionsfremgang, forslagskasser, økonomisk information? Det er de tre vigtigste ting.

PRODUKTIONSFREM GANG

Vedrørende det første problem: produktionsfremgangen, vil jeg her citere en af de få kilder fra fagforeningsside, der er tilgængelig, en undersøgelse fra 1951 af 308 samarbejdsudvalg, tilrettelagt og udsendt af Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund. Heri oplyses det, at 101 udvalg har haft produktionsfremgang som følge af udvalgenes arbejde. Altså en trediedel af udvalgene. Jeg går ud fra, at vi kan betragte smedenes materiale som et tilfredsstillende udsnit af de rundt regnet 1000 udvalg, man regner med vi har i dag. Men vi kan ikke regne det for tilfredsstillende, at kun 32,8 pct. af udvalgene noterer fremgang. Jævnfør tidligere citater fra fabrikingeniørerne, skal jeg nu bringe et citat fra et møde i Århus den 20. oktober 52, hvor direktør Axel Gruhn i en diskussion med Hans Rasmussen fremsatte flg. udtalelse: »Et af hovedformålene med samarbejdsudvalgene er netop, som det står i den fælles overenskomst, at forbedre og forøge produktionen. Endnu kan man dog ikke sige, at disse udvalg har opfyldt deres mission i praksis. De har hidtil behandlet for mange bagatel-spørgsmål og er endnu ikke rigtig kommet i gang med deres egentlige opgaver, men jeg mener, at samarbejdsudvalgene må kunne udvikle sig. Den menige arbejder har gode forudsætninger for at medvirke til, at produktionen sættes op, men spørgsmålet er, om han har fuld frihed til at gøre det for sit eget vedkommende, og om han ikke stadig er hæmmet af en vis klubzensur.« Senere i sin tale fremkom han med et interessant regnestykke: »Jeg går ud fra en industri, hvor gennemsnitsfortjenesten for akkordarbejde ligger på 3,02 kr. i timen (jernindustrien). Dyrtidstillægget pr. time er 1,60 kr. Lad os nu tænke os, at arbejderne forøgede arbejdstempoet med 10 pct., så ville de selv tjene 30 øre mere i timen, arbejdsgiveren ville tjene 10 øre mere i timen, mens prisen på den vare, som kan produceres i løbet af en arbejdstime, ville falde 92 øre!« (Refereret fra Jyllandsposten og Demokraten).

Nu lyder det ikke godt, at tempoet skal sættes 10 pct. op, og det er et spørgsmål, om det kan lade sig gøre bare ved at pukke mere. Lad os blot få en produktionsforøgelse på 10 pct., men lad os få den ved bedre *tilrettelæggelse* af arbejdet. Enhver delegation, der kommer hjem fra USA, kan bekræfte, at arbejdstempoet derovre ikke er større end her, men arbejdet er mere specialiseret og bedre tilrettelagt. Amerikanske eksperter, der har besøgt os, har ikke fundet noget at indvende mod vor maskinpark og arbejdskraft, men de har straks slået ned på arbejdstilrettelæggelsen. Der kan mellem arbejdsgivere og arbejdstagere ikke være nogen meningsforskel angående dette. Hans Rasmussen udtalte ved Århusmødet: »Det er mit indtryk, at skal vi fra fagbevægelsens side medvirke til gennemførelse af højere levestandard, sker det kun ved, at vi kan frembringe en

»Lad os blot få en produktionsforøgelse på 10 pct., men lad os få den ved bedre tilrettelæggelse af arbejdet.« Moderne automatisk inlødning ved automatisk drejeligt fødeborde hos Danfoss på Als.

større produktion og derved skabe mulighed for, at der bliver flere goder at fordele.« (Referat i Jyllandsposten).

Arbejdets tilrettelæggelse begynder ved direktørens skrivebord og forplantes derfra videre ud til arbejdsformænd m. m. Det er ikke altid, direktøren forstår, hvor vigtigt et led han er. Hans tid er så optaget af møder og rejser og af udglatningsspørgsmål, at han savner det store overblik. Hvis han endda kunne ulejligesig hen og se Dansk Kulturfilmens »Man burde tage sig af det!«, der er optaget i samarbejde med Landsforeningen for Mentalhygiejne, så ville han utvivlsomt vågne op og se, hvor han egentlig spiller sin tid; men det skulle ikke undre mig, om netop

den direktør, der ikke er vågnet op, er medlem af Landsforeningen for Mentalhygiejne. Han sikrer sig på alle områder og glæder sig over at se sit navn nævnt ved officielle lejligheder. Hvad gør det så, at der er knas i den hjemme på virksomheden.

For at produktionen kan blive større, må der være en tillidstone fra direktør til bud. Men direktøren kan ikke overkomme at sætte hver enkelt i arbejde, derfor har han medledere, kontorchefer, ingeniører og arbejdsformænd. De må arbejde i firmaets ånd, og det er arbejdsformændene, der må tage ubehagelighederne, når denne tillidstone ikke er til stede. Nu kunne der spindes en lang

historie på dette, men lad mig nøjes med at anføre en enkelt ting. Samarbejdsudvalgene består af to grupper: arbejdsgiverens (a) og arbejdernes (b). Fra arbejdsgiverside deltager virksomhedens ansvarlige leder plus udvalgte funktionærer; hvis denne gruppe er på tre eller flere repræsentanter skal den ene af disse være arbejdsleder eller anden teknisk funktionær. »I autokratisk ledede virksomheder er der en fare for, at virksomhedens ledelse på forhånd udpeger den, som efter deres mening er bedst egnet, og man er ikke sikker på at få den absolut neutrale formidler valgt. Det er muligt, at arbejdslederne i en uafhængig gruppe c bedre kunne gøre deres indflydelse gældende efter samarbejdsudvalgenes hensigt.« (Aage Rasmussen, formand for Foreningen af Arbejdsledere i Danmark, i bogen: »Kan vi få det bedre?«).

Det er en halv ordning, vi har her i Danmark, og den er lavet af arbejdsgivernes formand Hans L. Larsen. I Norge og Sverige har man tre grupper i samarbejdsudvalgene. Arbejdslederens stilling er meget udsat, og vi skal fra arbejderside ikke være med til at forværre den; ved en kommende revision af aftalen må vi støtte arbejdslederne i, at de bliver selvstændigt repræsenteret i samarbejdsudvalgene.

F O R S L A G S K A S S E R

I aftalens § 16 står der, at udvalget skal behandle forslag fra arbejderne til forbedring af produktionen. Der kaldes altså på arbejdernes gode ideer, som det også fremgik af ovennævnte citat af direktør Gruhn. Men af mange tåbelige grunde er der ikke kommet gang i dette forslagsarbejde. Tanken er, at arbejdere, der får en ide: et bedre stykke værktøj, materialebesparelse, en bedre arbejdstilrettelæggelse o. l., skal udforme forslaget skriftligt og lægge det i en forslagskasse, der er ophængt i virksomheden. Forslagene afleveres anonymt, men blanketterne, de er nedskrevet på, er nummererede, og forslagsstilleren har en genpart (talon), der beviser, at det er ham, der har indleveret forslaget. Ved evt. antagelse af forslaget er der tale om præmiering, og opfinderen kan hente sin belønning. I Norge og Sverige er fagbevægelsen gået positivt ind for dette og har opnået aftaler med arbejdsgiverforeningerne om præmiernes størrelse. På virksomhederne gøres der propaganda for at få arbejderne til at komme frem med de ideer, de har. Og det har givet overvældende resultater. 1951 indkom der i Sverige 11.000 forslag til produktionsforbedringer, 3400 forslag til forbedret sikkerhedstjeneste, 500 forslag ang. den økonomiske information (Sverige har 3043 samarbejdsudvalg). Jeg spørger: Har dansk erhvervsliv råd til at undvære alle de ubrugte kræfter, der findes hos danske arbejdere? Svaret er givet — men hvorfor gøres der så ikke noget for at vække disse kræfter? Der

er ingen grund til hoverende bedreviden eller ængstelse for at blive overflødige fra arbejdsledernes side (ingeniørerne medregnet).

Det springende punkt er præmiernes størrelse. Disse ligger almindeligvis mellem 50 og 300 kr. Den rigtige form må dog ligge i den retning, som Huskvarna-fabrikkerne anvender. Belønningerne er her ansat til 20 pct. af det opfindelsen indbringer på et år. I 1951 indkom der 182 forslag, og belønningerne beløb sig til 18.625 kr. Det er ikke mærkeligt, at arbejderne er interesserede i denne virksomhed, interesseret i at produktionen bliver så stor og så god som mulig; 95 pct. af alle forslag har med produktionen at gøre, 2-3 pct. drejer sig om trivselsspørgsmål.

UDBYTTEDILING

Foregående afsnit fører os direkte over til et retfærdigt lønsystem, et lønsystem, der kan virke ansporende på arbejdernes initiativ. Der er forsøgt med udbyttedeling, d. v. s. at en vis del af overskuddet (hvis der er noget) bliver fordelt mellem arbejderne efter anciennitet. Udbyttedeling i den form, vi kender det endnu, er dog meget lidt bevendt, så længe arbejderne ikke har adgang til at kunne kontrollere de *reelle* regnskaber. Desuden må arbejderne kunne kræve, at deres *kapital*, deres arbejdskraft, honoreres med en lige så stor udbytteprocent som pengekapitalen. Udbytteprocenten burde begrænses til fx. 6 pct. En aktiekapital på 10.000 kr. og en arbejds løn på 10.000 kr. skulle have lige meget i udbytte. Det lyder så ligetil og så logisk i vore øren, men — får vi det gennemført? Ja, det gør vi, hvis vi selv vil; det drejer sig om politisk magt.

Loven om aktieselskaber blev revideret i 1930, så det vil være en rimelig ting at føre den à jour med forholdene i dag. Desuden er arbejdernes kapital meget mere udsat for at blive slået ud af drift, ved ulykkestilfælde, uforskyldt ledighed, sygdom m. m. Pengekapitalen derimod kan let erstattes, det er en i forvejen død ting. Vi må have hensynet til mennesket frem i forgrunden.

Udbyttedelingstanken har mange tilhængere. Det skyldes, at den er følelsesmæssigt tiltalende, og det er derfor ofte vanskeligt at komme den til livs. Men når jeg på kursus etc. fortæller om et amerikansk udbyttedelingssystem: Scanlon-planen, kan deltagerne godt se forskellen. Dette system er ikke meget kendt i USA; det anvendes efter sigende kun af ca. 50 virksomheder. Men norske og svenske LO-repræsentanter har i rapporter fortalt herom. (Mærkeligt nok har jeg ikke set danske rapporter om systemet!). Det er problemet for arbejderen at få økonomisk udbytte af, at rationaliseringen har skabt flere varer med samme arbejdskraft. Og det er det Scanlon-planen synligt

giver. Kort fortalt går planen ud på, at man måned for måned går regnskaberne igennem, så langt tilbage som muligt, og finder lønandelen af produktionsværdien. Denne er for den danske industri 54 pct. Ved rationalisering kan den samme arbejdskraft frembringe flere varer, altså bliver lønandelen procenttal mindre, fx. 45 pct. De indtjente 9 pct. bliver fordelt på alle ansatte i forhold til oppebåret løn. Systemet har ingen værdi, hvis ikke arbejderne gennem samarbejdsudvalget har direkte adgang til virksomhedens arbejdsregnskaber; det forudsætter fuld tillid mellem parterne. Den svenske LO-sekretær Ture Flyboog og den norske LO-ingeniør Eigill Ahlsen har studeret systemet i marken og går helt ind for det. Desuden bør det bemærkes, at ingen virksomhed har nedsat lønandelsprocenten trods større og større rationalisering. Da fagforeningerne i USA aftaler løn med de enkelte virksomheder, har de også mulighed for, når virksomheden går godt, at hæve lønnen, og det er trods alt bedre end nok så gode bonusordninger.

DEN ØKONOMISKE INFORMATION

Vi er nu ved det ømtåleligste af alle punkter: regnskabsafleggelsen. Alle ved, hvordan den praktiseres; meget nødtørftigt ikke sandt. Og jo dygtigere arbejderne bliver i udvalgene, des flere spørgsmål stiller de til regnskaberne, og så er det, de mange gange får en narresut: feriefond, huslejefond, aldersfond, sygefond, alle disse ting, der igen skaber klasser inden for arbejderklassen; de, der arbejder for rige firmaer, og de, der arbejder for nærige eller fattige firmaer. Det er det samme som med udbyttedelingen. Det luner for dem, der får noget hjem i kakkellovnen; men de andre må blive derude og kæmpe for at holde varmen — og for at opnå samme fordele som de andre. Solidariteten er gået fløjten. Arbejderne raser over sammenkædningsreglerne ved lønafstemningerne, skønt det er disse, der er forudsætningerne for den solidariske lønpolitik. Hvor mange er parat til at hjælpe de lavestlønnede i vor klasse?

Nå, men tilbage til regnskaberne. Der er langt flere tillidsmænd der forstår disse, end man på forhånd skulle tro. I smedenes redegørelse svarer 141 »ja« til spørgsmålet, om de mangler grundlag for en drøftelse af økonomiske problemer med arbejdsgiverne, og 140 svarer »nej«. Altså lige mange på hver side. Så der er ikke langt igen. Og det, der mangler, skal hentes ind ved forøget studievirksomhed.

FREMTIDEN

Vi må have en udvidet tillidsmandsuddannelse; vore folk skal kunne spille som på hjemmebane, når tekniske og økonomiske problemer skal forhandles

med arbejdsgiverne. Der må på alle kursus, der afholdes af fagforeningerne, være gruppearbejde omkring samarbejdsudvalg. AOF har dette arbejde på planen; det vil være rimeligt her at henvise til samarbejdsskolen i København.

Fagforeningerne har i fagforeningsbladene en meget stor uudnyttet arbejdsmark. Det er ikke mange blade, der ofrer spalteplass på dette emne, bortset fra »Stof og Saks«, der i et halvt år har haft en debat i gang efter en artikel af mig i juninummet. Denne debat har vist, at arbejderne tager sagen alvorligt. Det kan ofte være svært at lokke medlemmerne til at sende bidrag til deres eget blad; her er det lykkedes.

De samvirkende Fagforbund har pr. 15. oktober ansat en rationaliseringsingeniør, der skal være rådgivende for udvalgene. Han udfylder et tomrum, men vi mangler endnu organisationsmanden, der kan samle alle trådene i sin hånd og virke som indpisker de steder, hvor arbejdet går trægt. Lad os bare indrømme, at det går trægt de fleste steder. En årlig beretning om udvalgene ville være naturlig. Den sidste opgørelse er pr. 15. februar 1949.

Det var en opgave for fagforbundene at lade en uvildig videnskabsmand, en sociolog, foretage en undersøgelse og bedømmelse af udvalgenes arbejde indtil nu. En sådan undersøgelse har den kendte amerikanske professor Charles A. Myers foretaget i Sverige i 1950.

Det var en opgave for radioen gennem reportager at belyse samarbejdsforholdene på arbejdspladserne. Jeg har endnu ikke hørt fabriksreportager rette søgelyset på samarbejdsudvalgene.

Det er blevet sagt, at tidligere kunne *alle* udtale sig om de unges problemer; nu kan man ikke sige noget, uden at kende Ungdomskommissionens betænkninger. For øjeblikket kan *alle* sige noget om forholdene på arbejdspladserne og blive troet; det burde være sådan, at man ikke kunne sige noget uden at kende det indefra ved selvsyn — eller ved den kortlægning videnskabsmændene ved vort sociologiske institut i København og Århus endnu skylder os. Det skulle da være en oplagt opgave for studenterne; fejlen er, at problemerne endog ikke strejfer dem. Som en engelsk professor engang sagde om sine Oxford-studenter: Hvordan skal jeg kunne forklare dem noget om økonomi? De ved jo ikke engang, hvad gartneren derhjemme får i løn!

Ditlev Jensen.

Nils Asp: HÄSTMARKNAD. Träsnitt 1949.

Det store svenske forlag Folket i Bild — forbilledet for Fremads Folkebibliotek — har en kunstklub, som udsender billige og gode reproduktioner, kunstbøger etc. til sine medlemmer. Ovenstående træsnit stammer fra klubbens sidste publikation, »50 nutida svenska grafikers«, en fornem præsentation af moderne svenske grafikere. Se også side 36 og side 42.

»Ligervis som patriarken Jakob i sine unge dage tjente Laban i syv år for som løn at opnå Rachel til hustru, således har ungdomskommissionen nu i syv år tjent skiftende regeringer for at opnå den yndige brud: den efter krigen lovede bedring af ungdommens kår. De fleste husker, hvorledes det gik patriarken. Laban var ikke til at stole på. Spørgsmålet er nu, hvordan det vil gå kommissionen i dens tjeneste hos staten — om den har tjent en upålidelig Laban, eller om Rachel står smilende og venter ved arbejdsdagens slut?» Udtalt ved afslutningen af ungdomskommissionens arbejde af formanden, professor Hal Koch, der ses her til venstre sammen med kommissionens sekretær, Henning Friis.

og hvad ved jeg . . . Det hele er forfejlet, hvis ikke der bag alle disse foranstaltninger ligger en dybtgående forståelse for den ungdom, man vil hjælpe.

Nu tror man, at »forståelse« — det er noget vi allesammen har. »Vi forstår såmænd så godt de unge mennesker — vi husker nok, da vi selv var unge. Det var ikke det bare lagkage«. Den vise hører man på hvertandet gadehjørne, men går man folk nærmere på klingen, så begynder de allesammen i løbet af ganske få minutter at beklage sig over alle de penge, de unge mennesker bruger til fornøjelser, biograf, tobak, dans og slikkeri, over de unge lærlinges respektløshed overfor mestre og ældre arbejdere, over ungdommens komplette mangel på interesse for samfundsforhold, god læsning, god musik . . . ja i det hele taget!!

TO SIDER AF SAMME SAG

Med udgangspunkt i ungdomskommissionens betænkning om ungdommen og fritiden giver MØLLER NIELSEN og ROBERT HUHLE hver sin vurdering af kommissionens arbejde.

1. VIGTIGERE 1. END LOVFORSLAG

Det bedste ved Ungdomskommissionens 14 betænkninger er, at de viser forståelse for ungdommen. *Forståelse* — ret og slet! — Det kan være meget godt med love og lovforslag, med udvalg, konsullenter, tilskud, sognegårde, ungdomshuse

Jo, man har i almindelighed en gribende forståelse for, hvad ungdommen *burde* gøre . . . men hvorfor den *ikke* gør det — ja det forstår man ikke. Og det er netop på dette kardinale punkt en værdifuld forståelse begynder.

Og det er just her ungdomskommissionens vigtigste indsats ligger: — den har søgt at kaste lys over *hvordan* ungdommen opfører sig, og derefter *hvorfor* den opfører sig sådan.

Den store statistiske undersøgelse »Den danske ungdom«, der udkom 1951, er i virkeligheden kommissionens største bedrift og værdifuldeste indsats. En indsats der slet ikke endnu er vurderet efter fortjeneste — så længe man stadig ikke er begyndt at *tyde* dette materiale, der viser hvordan ungdommen opfører sig på en lang række områder. Det ser ud til, at vi her i landet holder meget af statistiske opgørelser, men at vi ikke rigtig ved, hvad vi skal bruge dem til. Når man med klare tal og beskrivelser får godtgjort, at ungdommen overvejende læser dårlig litteratur og går i biografen, nøjes man med at beklage at ungdommen »er sådan« —. Hvorfor den »er sådan« spekulerer man ikke over. Man nøjes med nogle betragtninger om »almindelig slaphed« og noget i den dur. Jeg skal komme tilbage til dette senere.

Ungdomskommissionen derimod søger (— jeg siger udtrykkelig »*søger*«) at finde ned til årsagerne til ungdommens opførsel og at indrette sine forslag efter denne forståelse.

Lad mig tage nogle ganske få eksempler som i glimt viser denne vilje til forståelse. Jeg henter dem fra kommissionens næstsidste betænkning »Ungdommen og fritiden«.

Først dansen: — Kommissionen foreslår som bekendt, at kommunerne enten opretter danselokaler eller yder tilskud til sådanne. Disse dansehaller skal være beregnet for ganske unge — de 15-18-årige. De skal betale entré og ellers stilles der ikke andre krav til dem. Ledelsen skal sørge for at deltagerne kommer aktivt med i dansen. Der afholdes opvisninger og konkurrencer og der gives instruktion i nye danse o. s. v.

Almindeligvis har folk en negativ indstilling til ungdomsdans — en indstilling der er almindelig selv i de unges egne rækker, navnlig i ungdomsforeningerne. Endog de mest frisindede politiske ungdomsledelser hævder jævnligt, at dans og bal er »et desværre nødvendigt onde, som vi må tolerere, hvis vi vil holde fast på vore medlemmer«. Og man ser ned på ungdomsforeninger der »bare er bal-foreninger«. Det er noget man må passe på ikke at blive.

Her er igen et typisk eksempel på, at man i almindelighed har meget mere »moraliskhed« end forståelse, når det gælder ungdommen.

Ungdomskommissionen siger: »Det er navnlig væsentligt, at dansen frembyder lejlighed til kontakt med det andet køn, idet en sådan kontakt for mange

»Kommissionen foreslår som bekendt, at kommunerne opretter danseballer eller yder tilskud til sådanne. Disse danseballer skal være beregnet for ganske unge — de 15-18 årige. De skal betale entre, og ellers stilles der ikke andre krav til dem. Ledelsen skal sørge for, at deltagerne kommer aktivt med i dansen. Der afholdes opvisninger og konkurrencer, og der gives instruktion i nye danse o. s. v.«

og føleligst i alderen 15-18 år, og det er da også for dem danselokalerne skal indrettes. Og videre siges det, at skolerne skal optage danseundervisning på deres program, hvis de driver fritidsvirksomhed, og det henstilles til ungdomsclubber, foreninger og ungdomsskoler, at de driver danseundervisning. Det siges direkte: »Ungdomsarbejdet bør fremme dansen for at få den kultiveret, ikke undertrykke den«.

De moralske ungdomsledere må tage skeen i den anden hånd, og komme ungdommens følelsesbehov i møde.

Hele ungdomsproblemet er et *følelsesproblem* — eller for at sige det i moderne slang: — det er et psykologisk problem.

Skulle jeg kritisere ungdomskommissionens betænkninger, hvad jeg ikke er

unge er svær at få på anden måde. Hvis også denne kontakt er de unge forment, vil deres samvær med andre unge ofte være glædesløst og bl. a. derfor præget f. eks. af overdrivelser i alkoholnydelser«.

Jeg har understreget sætningen »Hvis også denne kontakt er de unge forment«, fordi den i et enkelt lynglimt belyser ungdomskommissionens dybe og fundamentale forståelse for ungdommens problemer. Sproget i hele den citerede passus er knirkende kontormæssigt og tørt, men i den understregede sætning hører man ligesom en knurren — ja måske snerren: »Hvis også denne kontakt er de unge forment«. Forfatteren til denne linje ved, at ungdommens dybeste smerte er manglen på kontakt med mennesker — *ungdommens ensomhed*.

Denne ensomhed er størst

tilbøjelig til, skulle det være for, at de er mangelfulde. De viser ikke med tilstrækkelig tydelighed *forhistorien* til ungdommens nuværende situation.

Jo . . . der er en redegørelse for hvordan ungdommen var stillet før bonde-reformerne, under industrialismens gennembrud og nu — på land, i by og hovedstad. Men det berører ikke *denne* ungdoms specielle historie.

I afsnittet om »foreningskrisen« beklages det for eksempel, at »det neutrale ungdomsarbejdes fortrængning af det idébetonede kan give anledning til nogen bekymring« idet det fastslås, at de neutrale ungdomsforeninger vokser, mens de politiske og religiøse stagnerer.

Men *årsagen* til dette siger betænkningen ikke noget om. Den ligger i barndommen. Den nuværende ungdoms *forhistorie* ligger nemlig ikke i tiden omkring bonde-reformerne og den tidlige industrialismes epoke — *men i barndommen*.

Det vil sikkert kunne fastslås ved en undersøgelse, at vore børn bliver mere og mere ensomme. Vi forældre er mere og mere engageret *borte* fra vore børn — i foreninger, ungdomskommissioner, aftenskoler, overarbejde o. s. v.

Ungdomsenqueten burde have haft et langt afsnit: — Hvad bestiller din far i sin fritid? Og din mor? I hvor mange foreninger står dine forældre? Hvor mange tillidshverv har de? Hvor mange aftner om ugen er dine forældre hjemme? Har din mor udearbejde? o. s. v.

Jeg tror på forhånd fuldt og fast, at børn der har manglet forældrekontakt vil glide over i et neutralt ungdomsarbejde som unge. Omvendt: — jo mere fællesskab, jo mere menneskelig kontakt børnene har i hjemmet *og skolen*, jo sikrere kan man regne med at møde disse børn i det idébetonede ungdomsarbejde. Det er en kendsgerning, at børn der har haft dybe følelsesmæssige kontakter i ungdom og manddom har højere intelligens og mere idébetonede interesser og anskuelser end ensomme børn. Disse sidste er ofte henvist til aggressioner i ungdomsårene af mangel på naturlige kontaktinstinkter, der burde og skulle være plejet i barneårene.

Ungdomskommissionen har *anet*, at det forholder sig sådan. Den tager jævnlig afstikkere ned i barndommen. Det gælder således i afsnittet om skolernes fritidsvirksomhed, hvor det siges: — Selv om arbejdet væsentligst gøres med børn, har det betydning for ungdommen. Dens fritidsvaner bygger på fritidsvanerne fra barndommen.

Overhovedet skal man i børne- og ungdomsarbejdet have opmærksomheden rettet mod følelseslivet. Det er her moralen, vanerne og idealerne grundlægges og formes.

Interessant i så henseende er kommissionens betænkninger over ungdommens læsevaner. Den siger: »Opregningen af de unges yndlingsforfattere synes at vise, at skolens direkte betydning for læsevanerne er minimal, idet man næppe

kan finde spor af skolens literaturlæsning. Det skolen vil have eleverne til at læse, og det som de faktisk læser, tilhører for de fleste unges vedkommende to helt forskellige verdner.

Dertil siger betænkningen, at sådan må det blive, når skolen behandler læsestoffet på en måde »som ødelægger den umiddelbare glæde ved det læste«.

Og betænkningen foreslår at skolen ophører med at ville give egentlig literaturundervisning og i stedet giver »*indføring i læsning*«. — — »Et par samtaletimer over en roman f. eks. af Hans Martin vil modvirke dårlig udvikling af læsevanerne i højere grad end selv den mest grundige gennemgang af Niels Klim, Adam Homo og »Gæring og afklaring«.

Det kære kulturorgan »Aftenberlingen« har haft fat i denne udtalelse, som den naturligvis ikke har forstået et muk af. Den foreslår selvfølgelig, at lærerne skal tage langt grundigere fat på en dybtgående literaturundervisning end hidtil. Når læsevanerne er dårlige, er det på grund af den megen lemefældighed og overfladiskhed, mener bladet — og vi må tage eleverne i nakken, så får de gode læsevaner!

At man vaccinerer mod svære sygdomme — som f. eks. kopper — med svage sygdomsindpodninger, det har Aftenberlingen tilsyneladende ikke opdaget, og at man vaccinerer børnene mod god litteratur ved literaturundervisning i skolen har den derfor heller ikke begrebet.

Synspunktet i Berlingen er iøvrigt almindelig udbredt, fordi folk bedømmer alting intellektuelt og moralsk. Også dette problem skal betragtes og bedømmes ud fra følelsesmæssige — psykologiske — synsvinkler. *Kun den læsning, der imødekommer barnets følelsesmæssige behov vil få betydning for dets ideale udvikling.*

Påtvinger man barnet læsning, som strider mod dets følelsesmæssige behov, vil det altid senere søge infantil læsning. Deraf kiosklitteraturens store udbredelse. Ungdomskommissionen har helt ret i, at børne- og ungdomsbøger i langt højere grad bør tilbydes ungdommen — simpelthen fordi den ikke i sin barndom fik tilstrækkeligt af den slags — til at udvikle selve læsefærdigheden og til at tilfredsstille den barnlige fantasi. Man har sprunget vigtige led over i barnets udvikling — og det hævner sig på ungdommen i form af infantile »kultur«-interesser.

Og det skal nok vise sig, at disse forsyndelser mod barnets følelsesmæssige udvikling hævner sig helt op i voksenalderens situation. Når en institution som Arbejdernes Oplysningsforbund i disse år må se, at interessen for sykursus, sprog og hobbyvirksomhed stiger med en flodbølges voldsomhed, så kan man gerne tyde dette som de voksnes reaktion på en barndom, hvor mangel på voksenkontakt og dermed sund levevirksomhed har været minimal. De ska-

bende evner har ligget brak — nu søger de sig vej frem på disse områder — som jo meget ligner barneleg i deres mangel på højere målsætning og idealitet.

Det rigtige vil derfor være at fremme og støtte disse tendenser og dette »barnlige« behov for derigennem at nå frem til en modning til fællesskab med et fællesmenneskeligt mål.

Jeg har kun valgt disse få og små eksempler fra en enkelt — meget vigtig — af de 14 betænkninger, men jeg anser disse eksempler for så typiske, at jeg kan kalde dem generalnævnerne, hvori alle andre eksempler rundt om fra kommissionens arbejde kan gå op.

Politisk set kan man måske sige at kommissionens resultater af 7 års arbejde har været ret sparsomme selv om et samlet overblik kan pege på betydningsfulde enkeltvirkninger i love, kommunale og statslige foranstaltninger. Disse resultater vil jeg endda se over hovedet, hvor store og vigtige de end kan være, overfor den fundamentale indsats, at kommissionen i en række tilfælde har blottet grundproblemerne — selve pæleroden i ungdommens liv og vækst: — *det sjælelige.*

Man kan nemlig sige at en politik, der ikke dybest set er grundet på og anlagt efter en sjælelig forståelse af befolkningens opførsel og behov — det er en politik i blinde. Ungdomskommissionen har søgt *at se*. Det er den højeste ros, man kan give den.

Møller Nielsen.

2. GLEMT HOVEDSAG

Ungdomskommissionen havde ifølge sit kommissorium til opgave at undersøge ungdommens økonomiske og uddannelsesmæssige forhold, fritidsudnyttelsen med mere, for på grundlag af undersøgelsens resultater at fremsætte forslag til foranstaltninger, der kan fremme den normale ungdoms harmoniske udvikling socialt og kulturelt set, og samtidig at tage den asociale ungdoms forhold op til behandling med forebyggelse af ungdomskriminaliteten for øje.

Kommissionen er gået til opgaven med uhyre energi. Betænkningen vedrørende ungdommen og fritiden, vel omkring et pund papir, er en tyvendedel af det hidtidige arbejde. Kommissionen synes at have sat sig til mål ikke at lade noget ligge, som kunne undersøges.

Dog forekommer det mig, at man i sin umådelige iver har overset en hovedsag, nemlig at betænkningen skal læses, hvis den overhovedet skal være til nogen nytte. Hvem skal læse den? For eksempel rigsdagsmændene. Da jeg ikke har spurgt nogen rigsdagsmand, om han har læst betænkningen eller dele deraf, består der en teoretisk mulighed for, at den hører til rigsdagsmændenes yndlingslektüre.

Stikprøver synes at vise, at den ikke bliver læst ude i befolkningen, hverken af dem, som skulle læse den i embeds medfør, eller af dem, for hvis skyld den er blevet til. Jeg har spurgt skolefolk, kommunalfolk, for eksempel en formand for et kommunalt ungdomsudvalg, og flere, om de kendte noget til specialbetænkningen om ungdommen og fritiden. Det dæmrede for de fleste, at der fandtes en ungdomskommission, som udgav betænkninger. Indholdet havde ingen gjort sig bekendt med. Et sådant forlangende er også mere, end man med føje kan vente opfyldt.

Og jeg tvivler desværre på, at det i sit omfang imponerende arbejde kan danne grundlag for større aktivitet i det frivillige ungdomsarbejde.

Det kan være meget interessant og måske også til særligt brug nyttigt at foretage psykologiske og historiske undersøgelser, men det forekommer mig, at de virker tyngende, og de kan næppe interessere de ungdomsledere, der slås med en del problemer, hovedsagelig dette: Hvordan får vi de unge til at interessere sig for det, vi gerne vil give dem? Jeg kunne tænke mig, at det især er lederne i de politiske ungdomsorganisationer, der kender denne vanskelighed.

Nu fastslås det ganske vist i betænkningen på grundlag af statistisk materiale, at der ikke er krise i foreningslivet. Set på baggrund af en tilbagegang af den aldersgruppe i befolkningen, som afgiver medlemmer til ungdomsorganisationerne, er der i virkeligheden fremgang. Talmæssigt.

Det er meget letsindigt heraf at slutte, at der ikke er krise i foreningslivet. Jeg kender en forening, er for resten selv medlem af den, som gennem de sidste 10 år har haft en jævn tilgang af medlemmer. Nu er der nok 1000 medlemmer. Samtidig er interessen for foreningens arbejde dalet. Medlemsmøderne er besøgt af omkring 30 mennesker, og af disse kommer i hvert fald en del af pligtfølelse, ikke fordi de på nogen måde føler sig intellektuelt beriget af fællesskabet i foreningen.

Den ophobning af statistisk materiale, ungdomskommissionen gør sig skyldig i, er meget farlig, da den let kan fortegne hele billedet. Og jeg tror, den gør det. Ja jeg tvivler på, at man i det hele taget kan belyse ret meget gennem statistikkerne, når målet, som her, er at skabe større aktivitet.

Kommissionen har (side 79) givet udtryk for, at den ikke er enig om noget af det vigtigste i hele det frie ungdomsarbejde, nemlig lederuddannelsen. Jeg

Sognegårde — som denne i Revninge på Fyn — er ifølge kommissionen en af vejene til at forbedre vilkårene for ungdommen på landet. Jnf. Robert Hubles bemærkning: »Det er livsvigtigt at fremme enhver politisk interesse blandt ungdommen. Det ville være ligeså rimeligt, at man byggede mødesale for politisk ungdomsarbejde som sportspladser til idrætsudøvere og tilskuere«.

skal ikke her give mig til at grunde over, om en systematisk lederuddannelse er mulig; men det kan næppe skade, at man støtter ethvert forsøg på at uddanne ledere. Kommissionens uenighed melder sig i spørgsmålet om de politiske ungdomsorganisationers ledere. Man kan ikke støtte en lederuddannelse her uden samtidig at støtte disse organisationers politiske propaganda, siger et mindretal. Og det finder man ikke tilrådeligt.

Vi står her overfor et udslag af den ejendommelige kendsgerning, at demokratiets organer, hvor de får personligt mæle, har en tilbøjelighed til at betragte politik som noget ufint. Medens demokratiet på mange måder er truet udefra og indefra, oplever man, at demokratiet bevidst stiller politisk ungdomsarbejde ringere end andet ungdomsarbejde. I virkeligheden er det livsvigtigt for demokratiet at fremme enhver politisk interesse blandt ungdommen. Det ville være ligeså rimeligt, at man byggede mødesale for politisk ungdomsarbejde som sportspladser til idrætsudøvere og tilskuere.

I betænkningen savner jeg i nogen grad et krav om, at ungdommen skal yde noget til gengæld for den støtte, det offentlige kan give. Erfarne folk siger, at der dyrkes mest idræt på de idrætspladser, som de unge selv har anlagt. Denne påstand kunne med nogen udsigt til rigtigt resultat underbygges af statistisk materiale.

I det politiske og kulturelle ungdomsarbejde kan princippet om hjælp til selvhjælp ikke anvendes så direkte som i idrætsarbejdet. Men det ville være muligt at finde en arbejdsydelse, til gengæld for hvilken man kunne give ungdommen egnede lokaler eller kulturcentre, i hvilket det demokratiske ideal kunne levendegøres i de unge. Både kulturelt, socialt og politisk. Dette at man ikke vil støtte uddannelsen af politiske ledere, er et udslag af den misforståelse,

at man derved kan hindre en politisk opfattelse i at brede sig. Hvad skulle der ellers ligge til grund for vrangviljen?

Det forekommer mig vigtigt, at ungdomsarbejde og andet kulturelt arbejde har en klar målsætning. Lad mig tage et eksempel: Når et foretagende som AOF for at opnå tilskud tvinges til at lægge megen vægt på upolitisk oplysning, forflygtiges målet, idet jeg går ud fra, at AOF skal sprede oplysning på socialistisk grundlag eller blandt socialdemokratiske arbejdere. Jeg ved ikke, hvad AOF's formålsparagraf siger, men hvis den ikke siger noget i den retning, lever jeg i hvert fald i en vildfarelse.*) Praksis kender jeg af følgende selvoplevelse: arbejdernes oplysningsudvalg i en by sendte bud efter mig som »festtaler« ved afslutningsfesten for vinterhalvåret. Der var 125 mennesker. Efterhånden som min kæphest, socialisering gennem rigtig skattepolitik og Kooperation, red skoleridt manegen rundt, blev der en ejendommelig uro i salen. Jeg havde glædet mig uden grund. Af de 125 var vel 25 varme på de socialistiske ideer. Resten var folk af anden politisk opfattelse, der havde fået gratis kursus i engelsk, fransk, regning og bogholderi. Der på stedet hed arrangørerne AOF. Andre steder kunne noget lignende hedde FOF, men uanset etiketten må de begge leve på en slags bedrag. Det er demokratiets skyld. Man må hellere give tilskud til venstres, radikales, socialdemokraters og andres politiske kursus end at tvinge alle parter til snyderi for eksistensens skyld.

Godt ungdomsarbejde kræver begejstring for noget. Nok så mange støtteforanstaltninger kan man gennemføre, men de skaber ikke i sig selv begejstring. Jeg har desværre ikke haft lejlighed til at opleve en ungdomsbrigade på jernbane- eller vejarbejde, som det skal være forekommet i Jugoslavien. Men jeg kunne tænke mig, at disse unge fik udløsning for socialistisk skaberglæde. Kan demokratiet udløse noget lignende hos sin ungdom? Det forekommer mig vigtigt, at det sker.

I hele betænkningen om ungdommen og fritiden kan jeg ikke finde et sted, hvor problemet anskues fra den side. Hvis den en gang kommer til behandling på rigsdagen, vil det hele opløse sig i rent økonomiske betragtninger, og der vil findes en kompromisløsning, som gør, at de fiffigste blandt de politiske ungdomsledere under alskens forklædninger finder veje til pengekassen, hvilket ikke skal bebrejdes dem, men derimod det demokratiske samfunds organer fra rigsdagen og nedefter. Og naturligvis først og fremmest ungdomskommissionen, som burde have beskæftiget sig med noget centralt, nemlig nødvendigheden af, at ungdomsarbejde af enhver art må have det politiske formål at styrke demokratiets indre kraft.

Robert Huble.

*) § 1 i vedtægterne for AOF lyder: »Formålet for Arbejdernes Oplysningsforbund er udbredelse af oplysning blandt den arbejdende befolkning i Danmark.« *Red. anm.*

FASTELAVN

af OVE ABILDGAARD

Af digterens nyeste digtsamling Glødende Sten, udkommet dette efterår på Gyldendals forlag. Tegning af G. Sand Christiansen.

Her inde fra vinterens hjerte
dybt under sommerens aske
spørger man atter tanken:
»Er kødet en maske?«

Er naturens utalte former
skaberens narrebjælder,
blodets bølgebrusen
og kvindernes skønhed, fælder?

Men tanken den ensomme søger
siddet blot stille i ringen
og følger det drejende hjul,
den lovbundne svingen.

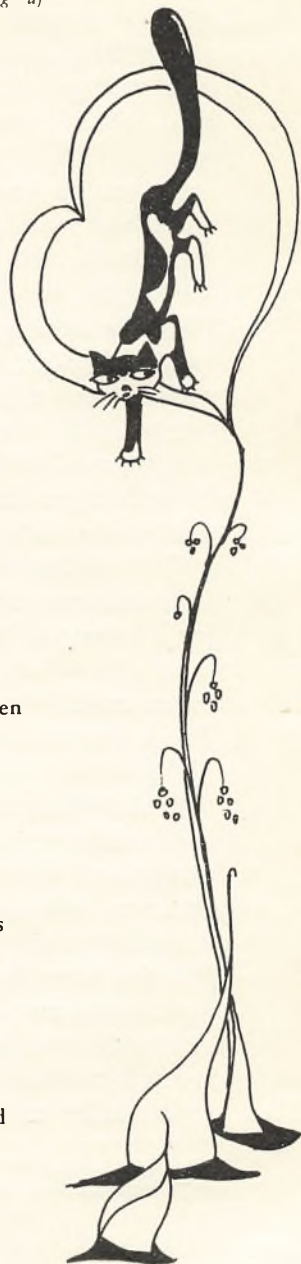
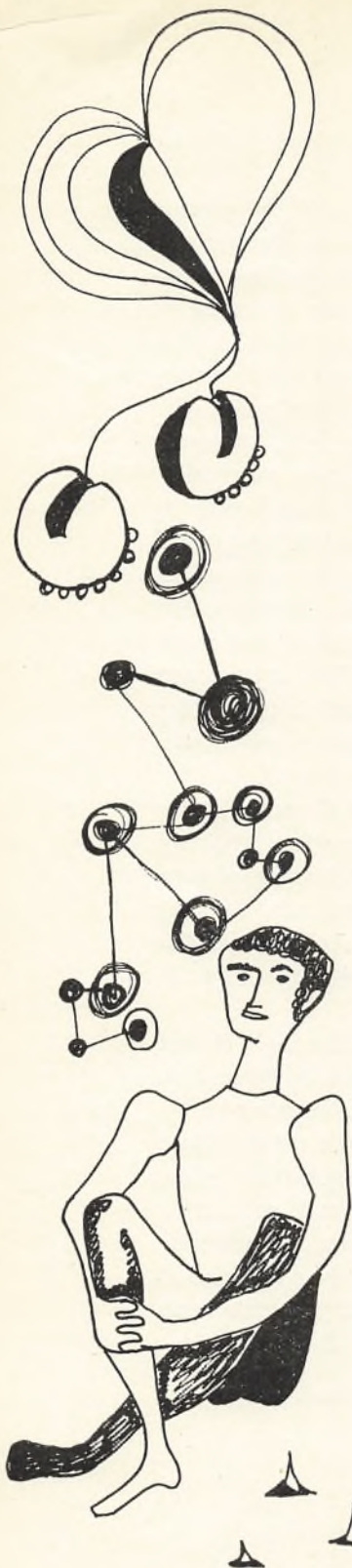
Da høres en tidlig morgen
netop som man atter vil sove
en gungren i jordens skorpe
af pløjende hestehove.

Og ekko af dansende køller
mod jordens krummede skal:
»Vågn op, vågn op.« Snart vil solen
fordråbe frostens krystal.

Og frøkim svulme i væden
krydret af jordens metaller
med ryg imod muldens aske
slå rod hvor dråberne falder.

Og vendt mod det kommende lys
vil livsgrønne planter skyde
for atter at fylde de tønder
som nu kun er hule lyde.

For inde i vinterens hjerte
ligger livet på spring
som en kat der vil sættes i frihed
ved varmende køllesving.

PENGE – OG DEN EVIGE FORTABELSE

af VIGGO MOLIN-NIELSEN

En Cambridge-historieprofessor, Herbert Butterfield, har i en lille tidsskriftartikel gjort nogle betragtninger over nutidshistorikerens evne til og mulighed for at se på en svunden tid ud fra dens egne forudsætninger, d. v. s. sådan at man ikke lægger andet og mere i begivenhederne end de virkelig kan holde til. Han siger f. ex. at det tit har været en fristelse for nutidshistorikeren at forestille sig at protestanterne i 1500-tallet kæmpede for frihed i liberalistisk betydning, mens de i virkeligheden selv ikke mente andet end at de kæmpede for den eneste rigtige religion. Butterfield siger i sin artikel at der er folk som har påstået at protestanterne udelukkende brugte religionen som et skalleskjul for planer om ændring af samfundet i økonomisk henseende, og han siger at han engang har hørt en foredragsholder fortælle at reformatoren Calvin blev opfordret af købmændene i Genève til at revidere kristendommen, sådan at dens ideer kom i bedre harmoni med den datidige kapitalismes fremtoningsformer.

Det Butterfield siger, betyder at folk er tilbøjelige til at rekonstruere fortiden på alt for letbenet måde, uden at gøre sig ulejlighed med først og fremmest at blive klar over hvad en given tidsalder mente om sig selv. Hvis vi kikker på 1500-tallet ud fra århundredets egne forudsætninger, vil vi opdage at i de tider da existensen af et helvede blev betragtet som en særdeles håndgribelig kendsgerning, var ønsket om at undgå dette ubehagelige opholdssted en meget stærk drivkraft i al samfundsmæssig gøren og laden. På 1500-tallet mente protestanterne i dybeste alvor at pavedømmet havde forvrænget og fordærvet religionen og på den mest djævelske måde ødelagt alle tilværelsens heligste værdier. Katolikerne betragtede på den anden side protestanterne som

mindst lige så sataniske, når de førte folk fra den overleverede og eneste saliggørende religion bort til en trosbekendelse som kun var menneskeværk. Begge parter anså det for det vigtigste af alt i verden at man på ordentlig vis skulle forsones sig med guddommen, og altså betragtede begge parter de religiøse vildfarelser ikke som fejltagelser eller forvanskninger, men som ondartede udvæxter, fornærmelser mod himlen, som uigenkaldeligt skulle tilintetgøres. Ingen af parterne ville anerkende mere end een form for kristendom og kirke, enhver anden form måtte udryddes.

Men giver vi os til at kikke på hele tidsalderen vil vi opdage at der unægtelig *er* stof nok til den antagelse, at en væsentlig del af det religiøse røre havde en samfundsøkonomisk baggrund. Der foregik virkelig noget på den tid. Gennem hele 1500-tallet blev udkæmpet en række krige hvori økonomiske interesser var fremtrædende. I 1517 havde Erasmus af Rotterdam, en af datidens skarpeste penne, skrevet om ørnen, den fugl der altid har været så beundret og som forekom og endnu forekommer i utallige våbenskjolde, at »den alene af alle fugle har forekommet menneskeheden at være typen på kongelighed — den er ikke køn, den kan ikke synge, den dur ikke til at spises, men den er kødædende, grådig, hadefuld over for alle, en forbandelse for alle, og med sin vældige evne til at gøre skade overgår den alle andre i ønsket om at tilføje skade.«

Helvede var en højst håndgribelig realitet for reformationstidens mennesker, og ønsket om at undgå det var en meget stærk drivkraft i samfundslivet. Dette åbne helvedessvælg, det lurende ubyrde Leviatans flammende gab, er et udsnit af et kalkmaleri fra slutningen af det 15. årh. i Ottestrup kirke mellem Sorø og Slagelse.

Dette symbolske stykke fjerkræ havde mægtig succes i 1500-tallet. Krigene rasede, og den række centraliserede stater der var skabt i de foregående perioder stod overfor en fortvivlende økonomisk situation. Den ny krigsteknik med masseanvendelse af infanteri og artilleri stillede umådelige økonomiske fordringer, som blev betalt gennem devaluering af valutaerne, salg af embeder og monopoler, et system af indirekte skatter der tog lige ind til benet. Statsaktiver blev solgt, bl. a. i den form at man skilte sig af med krongodser og derigennem overlod en række næsten uløselige problemer til de kommende slægter. Også i Danmark har vi haft nogle af den slags jordproblemer. Hvor disse midler ikke strakte til, supplerede man indtægterne ved lidt kirkeplyndring. Domkirken i Roskilde er en af dem det er gået ud over. Regenterne i 1500-tallet fjernede alt hvad de kunne komme af sted med af værdisager. For at bøde lidt på det har et par af de mere fremtrædende kongelige plyndringsmænd fra det 16. århundrede ladet sig anbringe deroppe i domkirken i særlig værdifulde pragtsarkofager.

Staternes økonomiske vanskeligheder bragte de store handels- og pengehuse frem i første række. Herhjemme kender vi fra den tid f. ex. Oluf Bager i Odense. Men han var dog kun i den lille stil sammenlignet med, hvad der foregik ude omkring i Europa. Det største foretagende i den branche var handelshuset Fugger i Augsburg. Fuggerne var gennem store lån til kejser Maximilian kommet i besiddelse af vældige minekoncessioner, de drev store dele af den spanske kronens jordegods og havde sølv- og kviksølvminer i Spanien, de drev bankvirksomhed i Italien og først og fremmest i Antwerpen. De fremskaffede de summer, der gjorde det muligt for Albert af Brandenburg at blive valgt til ærkebiskop i Mainz, og Fuggerne tog sig senere betalt ved at have en repræsentant rejsende rundt i Tyskland med afladshandleren Tetzl — han tog det halve af udbyttet. Det var Fuggerne der sørgede for den valgfond der i 1519 sikrede Karl V's valg til tysk-romersk kejser, det var Fuggerne der senere skaffede penge til Karl V's kampe mod protestanterne. Slægtens indflydelse kulminerede vel omkring 1560. Da døde slægtens overhoved, rigsgreve Anton Fugger, som god katolik, med fred i sin sjæl i bevidstheden om at hans firma gennem de sidste 16 år havde givet et gennemsnitligt årligt udbytte på 54 procent.

Det var ganske gode renter, og spørgsmålet *rente* spillede en enorm rolle. Der var vældige diskussioner om det i det hele taget var moralsk og religiøst tilladeligt at tage rente. De spanske købmænd ved børsen i Antwerpen sendte deres skriftefader til Paris for at indhente udtalelser fra universitetets teologer, om det var foreneligt med loven og profeterne at indlade sig på børsspekulationer. De må åbenbart have fået et gunstigt svar, for spekulationerne fortsatte i alt fald. En lignende expedition blev foretaget af Johan von Eck (1486—1543),

Det var først og fremmest Jacob Fugger (d. 1525), der sikrede Fugger-slægten ry som et af de betydeligste pengedyastier i verden, at nævne på linje med de yngre Krupp og Rothschild. Det var også ham der finansierede Karl V's valg til tysk-romersk kejser. Portrættet her er efter et samtidigt stik.

katolsk professor, Luthers teologiske hovedmodstander. Han rejste til universitetet i Bologna i Italien for at søge bekræftelse på sin påstand om at rente var tilladelig. Handelshuset Fugger finansierede expeditionen; de mente at rentens tilladelighed var en temmelig vigtig ting at få bekræftet fra højeste sted.

Et vigtigt træk i datidens Europa var den voldsomme prisstigning der satte ind i takt med det øgede omløb af sølvpenge. Det blev en livsbetingelse at komme i besiddelse af rede penge, og åger var begyndt at florere i stor stil. I by efter by måtte de kommunale myndigheder rådføre sig med præster og universiteter om renteproblemer. En række af reformationens store skikkelser måtte rykke ud med udtalelser om spørgsmålet.

Både Philip Melanchton, Calvin, Zwingli og Luther skrev og prædikede om pengeudlån og priser. I det store og hele hyldede de middelalderlige synspunkter. Når det angik spørgsmål om moralen og samfundet, stod de mænd, hvis navne senere er blevet religiøse symboler, næsten uden undtagelse fast på tidligere tiders standpunkter, appellerede til middelalderens autoriteter og gentog på folkeligt sprog de gamle kirkefædres udsagn.

Et synspunkt på det 16. århundredes sociale historie der har vundet temmelig bred anerkendelse er, at reformationen repræsenterede handels- og pengementalitetens sejr over kristendommens hævdevundne sociale moral. Man har sagt om reformationen at den betød indledningen til en periode med fuldstændig skrupelløs handelsmoral, kapitalisme i ordets dårligste betydning, som tidligere var blevet holdt i ave af den katolske kirke. Men hvis kapitalisme betyder dels kapitalejerens ledelse af sit foretagende med det ene formål at skaffe sig økonomisk gevinst, og dels de samfundsmæssige forhold der opstår mellem

kapitalejeren på den ene side og på den anden side det lønmodtagende proletariet som han byder over, så havde kapitalisme eksisteret længe før reformationen både i Italien og i Flandern. Og da reformationen kom, var det hovedsagelig katolske byer, der var Europas bank- og handelscentre, og bankmændene og pengeudlånerne var gode katolikker.

I 1500-tallet søgte de religiøse lærere af alle afskygninger stadigvæk til biblen, kirkefædrene og de kanoniske skrifter, når de skulle have kastet lys over praktiske samfundsmoralske problemer, og i det mindste hos den første generation af reformatorer, hvad enten de var lutheranere, calvinister, anglikanere eller hvad de nu var, var der ingen tilbøjelighed til at løsne de samvittighedens bånd, som man mente burde kontrollere økonomiske transaktioner og sociale forhold. Tværtimod var der vel en tendens til at gøre dem endnu strengere som protest mod renæssancetidens moralske slaphed, og navnlig i protest mod den åbenlyse begærlighed, som man mente var en af romerkirkens alvorligste synder.

De voldsomme økonomiske rystelser der blev forårsaget af handelens udvikling og de store opdagelsesrejser frembragte en lidenskabelig antikapitalistisk reaktion, der fandt udtryk i skrifter af en lang række forfattere, som krævede tilintetgørelse af de store handelskompagnier og hævdede at handelsmonopolisterne var endnu mere afskyelige og skadelige end jøderne og derfor burde udryddes som ulve. Mellem de forfattere der tog så voldsomt til orde var Martin Luther. Overfor spørgsmål som udenrigshandel og indviklede finansielle problemer stod han omtrent som en muldvarp overfor elektrisk lys. Blev der gjort forsøg på at forklare ham fænomenerne, blev han bare rasende og gentog at det var noget djævelskab som gode kristne ikke skulle blande sig i.

Allerede Columbus, Amerikas opdager, havde skrevet, at »Guld udgør skatte! Den der besidder sådanne skatte har alt hvad han behøver i verden, herunder også midler til at frelse sjæle fra skærsilden og overgive dem til paradiset glæder«. Denne opfattelse at alt kunne købes, lige fra livsnydelsen i øjeblikket til sjælens frelse engang i fremtiden, satte Luther og andre reformatorer i raseri. Luther mødte pengedyrkelsen både i hverdagens økonomiske liv og i pavedømmets behandling af kirken i hans eget land. Han kommer naturligt på den tanke, at kirken må holde op med at optræde som magtfaktor og i stedet blive en menighed af troende. Menneskelivet må omdannes til et brodersamfund, der udfører sine simple funktioner på samme måde som på Abrahams tid. Luthers oprør mod romerkirkens autoritet var et angreb ikke på dens strength, men på dens overhåndtagende slaphed og korrupsion. Hans individualisme var nok ikke af den slags der ville give den enkelte friheden til at udnytte andre; snarere har det vel været længslen efter et anarki af den art, som en senere tids idealistiske anarkister så hen til, hvor intet egentligt styre skulle være nødvendigt,

fordi alle bar loven skrevet i deres hjerter — men hvor der på den anden side aldeles ikke hersker tøjlesløs frihed, alt er bundet af faste og urokkelige regler omtrent som i biernes eller myrernes samfund.

Elementerne i hans tankegang har været biblen, endvidere en vag forestilling om et samfund, hvor menneskene ikke var fordærvet af rigdommens forbandelse, og endelig den almindelige folkeprotest mod den rationaliserede civilisation der allerede lå i luften. Luther havde en væsentlig del af sine kulturelle idealer fra bondestanden som han stammede fra; og det vil heller ikke være ualmindeligt i vore dage, at der opstår bevægelser som higer mod en fortids idealiserede bondesamfund.

Også håndværkeren kan der blive plads til i Luthers samfund. Han tjener helheden ved sit kald, og den redelige skomager eller landsbysmed er moden til at blive prædikant i menigheden. Handelsmanden kan tåles, for så vidt han begrænser sin virksomhed til udvexling af nødvendighedsartikler, og hvis han ikke tager mere for varerne end rimeligt til arbejdsfortjeneste og risiko.

Dovenskab og begærlighed er utilgivelige synder, de ødelægger den kristelige enhed. Romerkirken begår begge synder. Efter at have ruineret Italien har St. Peders efterfølgere, der lever i en verdslig pomp og pragt som ingen konge eller kejser kommer op på siden af, nu kastet deres øjne på Tyskland og lader tiggermunkene, der er lige skadelige i deres praksis som ved deres eksempel, udsuge landet. Pilgrimsfærd, fridage til helgeners ihukommelse, og klostre er altsammen kun påskud for dovenskab og må undertrykkes. Omstrejferne må enten landsforvises eller tvinges til arbejde, men hver landsby må organisere social hjælpetjeneste overfor værdigt trængende.

Alle disse tanker om samfundets indretning giver Luther udtryk for i et skrift fra 1520. Det indeholder ikke tanker om hvad vi forstår ved sociale reformer. Tværtimod er han f. ex. lige så overbevist som gamle Thomas Aquinas — pave-dømmets advokat fra det 13. århundrede — om at livegenskab og trældom er nødvendige grundpiller for samfundet, og han reagerer voldsomt, da bønderne forsøger at kaste åget af sig. I 1525 råber han ud: »Hvem der kan, slå dem ned, knus dem, kvæl dem, stik dem, offentligt eller hemmeligt — så mærkelige tider er det vi lever i, at een fyrste bedre kan tjene himlen ved blodsudgydelse end en anden ved bønner«.

Hans iver var understøttet af en slags politisk teori, som priste de verdslige myndigheders autoritet i jordiske anliggender og en tilsvarende religiøs læresætning, som drog skarpt skel mellem det verdslige og det åndelige liv. Når bønderne opstillede en proklamation i 12 punkter, hvori de krævede frihed, svarede Luther: »Dette ville betyde at alle mennesker skulle være lige, og derved ville man ændre Kristi åndelige kongedømme til et udvortes verdsligt

I 1500-tallet mente protestanterne, at paven havde forvrænget og fordærvet religionen, bl. a. gennem de skamløse afladsbandeler, således som de er illustreret af kunstneren Hans Holbein den yngre i ovenstående træsnit. Til venstre ses tre oprigtigt bodfærdige syndere boje sig i ydmyg anger for Herrens eget åsyn, til højre udfærdiger og sælger dominikanermunkke afladsbreve til dem der har råd til at betale — den værkbrudne tigger afvises —, mens de indtjente penge overbringes paven i baggrunden.

herredømme. Men det er umuligt! Et jordisk kongedømme kan ikke eksistere uden menneskelig ulighed. Nogle må være fri, andre trælle, nogle må være herskere, andre undersætter«.

Når Luther diskuterer økonomiske spørgsmål, som i sin lange prædiken om åger fra 1520 eller i sin afhandling om handel og åger fra 1524, uddrager han sine læresætninger efter den strengeste fortolkning af den gammelkirkelige jura uden at blødgøre dem med de modifikationer som kirkefædre selv havde gjort for at tilpasse de strenge regler til det praktiske livs krav. Han fordømmer ligefrem de indrømmelser som de kanoniske skrifter havde gjort overfor det praktiske livs behov. I et af hans skrifter hedder det f. ex. at »den største ulykke for den tyske nation er renten . . . djævelen har opfundet den, og paven har ved at give sin sanktion til den bragt ufattelig meget ondt over hele verden«. Pengeudlånere burde efter Luthers mening hverken have adgang til sakramente, syndsforladelse eller kristelig begravelse. Med den indstilling finder Luther naturligvis den karakteristiske udvikling på hans tid, luxushandelen med Østen, international kapital, børsspekulationer, prisaftaler og monopoler, forkastelig ud over alle grænser. I et skrift om »Kaufshandlung und Wucher« siger han, at »udenlandske købmænd som fra Calcutta eller Indien eller sådanne steder indfører varer som ædle metaller og juveler eller krydderier og udsuger landet og folket for penge, skulle ikke tillades. Hvem er så tåbelig at han ikke kan se at pris- og handelsaftaler er den rene og skære monopolisme, som selv de hedenske landes love — for ikke at tale om guddommelig retfærd og kristelige love — fordømmer som absolut skadelige!«

Hvis man derefter venter, at Luther med glæde ville hilse samfundsmæssige bestræbelser for at afbøde de værste ulemper som udviklingen havde medført, tager man fejl. Han prædiker den uselviske kærlighed, men han viger med rædsel og afsky tilbage for ethvert forsøg på gennem samfundsmæssige institutioner at omsætte den uselviske kærlighed i praxis. Han giver udtryk for sin stilling i følgende ord: »Det står fast at absolut ingen ydre foreteelser, lige meget hvilket navn man giver dem, har nogen indflydelse på skabelsen af kristelig frihed og retfærdighed — een ting og een ting alene er nødvendig for liv, retfærdiggørelse og kristelig frihed, og det er Guds hellige ord og Kristi evangelium«.

Dette synspunkts virkning på al social teori har været temmelig gennemgribende i de siden forløbne 400 år. Det var ikke Luther selv, der førte det ud i sin yderste konsekvens, at et menneskes gerninger her i denne jordiske jammersdal overhovedet ikke havde nogen indflydelse på sjælens frelse eller fortabelse, men springet var ikke så langt; og det blev gjort. Luther selv siger, at »der kan ikke være nogen bedre regel med hensyn til behandlingen af jordiske værdier end at ethvert menneske i forholdet til sin næste stiller sig selv overfor de bud: gør mod andre som du vil have de skal gøre mod dig, og: elsk din næste som dig selv. Følger man disse bud vil alt regulere og arrangere sig selv; da behøver man hverken lovbøger eller domstole, alt vil let og simpelt ordne sig på det bedste, for hjerte og samvittighed vil retlede enhver«.

Herefter overrasker det ikke, at Luther, der med meget stærke ord fordømmer begærlighed og havesyge i almindelighed, lægger tågeslør omkring sig, når han bliver rådspurgt i et konkret tilfælde. Da de kommunale myndigheder i Danzig beder om råd til bekæmpelse af pengeudlånervirksomhed, svarer han: »Præsten skal udelukkende prædike evangeliets ord og overlade det til hver enkelt at følge sin egen samvittighed. Lad den som *kan* modtage det, modtage det. Han kan ikke tvinges længere end evangeliet leder de villige hjerter som Guds ånd tilskynder«. Luther har ikke store illusioner om, at de som *vil* lade sig lede af hjerte og samvittighed vil være i overvældende flertal. I det tidligere nævnte skrift »Von Kaufshandlung und Wucher« siger han, at »kristne mennesker er sjældne på jorden. Derfor er et hårdt borgerligt styre en nødvendighed, ellers bliver verden rå og vild, freden forsvinder, og alle fælles interesser bliver ødelagt. Ingen tror at verden kan styres uden blod. Lovens sværd skal og må være rødt og blodigt!«

Her til lands er det vel en ret almindelig opfattelse, understøttet af historieundervisningen i folkeskolen, at protestantbevægelsen og reformationen i alt væsentligt er Luthers værk. Men den mest indflydelsesrige form for prote-

stantisme blev de retninger, som på den ene eller den anden måde havde sit udspring i Calvins lære. Medens lutherdommens indflydelse i det store og hele er begrænset til Skandinavien og Nord-Tyskland, blev Calvinismen en virkelig international bevægelse; den antog noget forskellige former i de forskellige lande hvor den helt eller delvis slog rod, Schweiz, Frankrig, Tyskland, Holland, England og senere Amerika, og dens vej var bestrøet med revolutioner.

Medens lutheranerne havde været socialt konservative og underdanige overfor de eksisterende politiske myndigheder, repræsenterede calvinismen en aktiv og radikal styrke. Medens Luther så på det økonomiske liv med en feudalbondes øjne, var calvinismen en bybevægelse, ligesom den første kristendom og den første socialisme. Og bevægelsen blev som den første kristendom og den første socialisme båret fra land til land af emigranter og landflygtige.

Bevægelsen havde sit oprindelige hovedkvarter i Genève, og dens mest indflydelsesrige tilhængere voksede frem i nogle af Europas andre vigtige handels- og industribyer: Amsterdam, Antwerpen og London. Calvinismens syn på det økonomiske liv bliver naturligt et andet end Luthers. Den tidlige Calvinisme havde sine egne strenge regler for erhvervsliv, men ikke den samme gennemførte modvilje mod al storhandel og foretagsomhed. Calvin mener, at rente bør være lovlig forudsat at den ikke overskrider et maximum fastsat af loven, endvidere at der skal lånes uden rente til de fattige, at låneren skal have lige så megen fordel af lånet som udlåneren, at der ikke må stilles overdrevne krav om sikkerhed, og at ingen må handle sådan, at han tilegner sig økonomisk gevinst på sine medmenneskers bekostning. Altså slet ikke den fri adgang til alles kamp mod alle, som senere tider ofte har beskyldt Calvin for, bl. a. fordi han gav udtryk for, at rentebetaling til kapitalen var lige så naturlig som lejeafgift af et stykke jord.

Det var på praktisk byindustri og handelsforetagsomheds jordbund at den calvinistiske samfundsmoral voksede op. De praktiske følger af det teoretiske grundlag kom nemt og ligetil. Calvin skrev, at »Gud ikke alene forudså det første menneskes syndefald — han arrangerede det selv ved sin egen viljesbeslutning«. Visse mennesker var fra tidernes morgen udvalgt til frelse gennem — som Calvin siger — »Guds vilkårlige nåde, fuldstændig uden hensyn til menneskelige fortjenester«, resten af menneskeheden var forudbestemt til evig fordømmelse gennem — igen med Calvins egne ord — »en lige så udadledig, men ufattelig kendelse«. Sjælens frelse kan et menneske altså ikke gøre noget ved, hverken fra eller til, og menneskelige anstrengelser, sociale institutioner, hele kulturverdenen er i bedste tilfælde ligegyldige i spørgsmålet om frelse eller fordømmelse og i værste tilfælde direkte skadelige ved at bortlede et menneskes opmærksomhed fra det egentlige formål med hans tilværelse.

Dette formål er ikke hans personlige frelse (den kan han ikke gøre noget til), men forherligelse af guddommen. Denne forherligelse skal opnås ikke ved bønner alene, men navnlig gennem handling. Helliggørelse af verden gennem arbejde og strid. Calvinismen, med al sin forkastelse af personlige fortjenester, bliver så overordentlig praktisk. Gennem gode gerninger kan man ikke tilkøbe sig sin sjæls frelse, men gode gerninger viser, at frelsen allerede er opnået.

Det var et praktisk anvendeligt system i økonomiske opgangstider, og det *var* økonomiske opgangstider for den, som havde evne til at gribe til i rette øjeblik; men den økonomiske opgang kom sammen med en kynisk materialisme som syntes at være en benægtelse af alle hævdvundne kristelige dyder, og som var så meget mere skrækindjagende for den alvorligt troende som det var inden for Romerkirken den nåede sit højdepunkt. Mange forsøgte at finde en løsning på de problemer som tårnede sig op. De tyske reformatorer fulgte een vej og prædikede tilbagevenden til oprindelig primitiv levemåde. Men udviklingen lod sig ikke skrue tilbage. En række humanister gik en anden vej, som skulle føre til gradvis genfødsel af menneskeslægten gennem fornuftens sejr over brutalitet, overtro og begærlighed. Men det kunne jo nok — som erfaringen viser — tage sin tid, og hvem havde lyst til at gå og vente på så fjerntliggende en mulighed? Kunne der ikke være en tredje udvej? Det var den som calvinisterne søgte at finde. Var det ikke muligt at man, når man rensede og disciplinerede selve de egenskaber der var nødvendige for økonomisk succes — driftighed, flid, foretagsomhed, ædruelighed, nøjsomhed og sparsommelighed — kunne bruge dem som grundlag for en religiøs anskuelse? Skulle det ikke være muligt at slå bro over afgrunden mellem materielt og åndeligt liv ved at give afkald på at betragte de verdslige interesser som tilhørende mørkets fyrste og i stedet indivi dem til Guds ære?

Den tanke slog an, den behersker store dele af verden endnu den dag i dag, og det er vel ikke helt galt at sige, som den engelske historiker professor Tawney, at Calvin for det 16. århundredes bourgeoisi udrettede hvad Marx gjorde for det 19. århundredes proletariat. Læresætningen om den forudbestemte frelse eller fordømmelse, prædestinationslæren, tilfredsstillede det samme ønske om en garanti for at de evige magter stod på de udvalgtes side, som den historiske materialisme senere gav. Marxismen gav det 19. århundredes proletariat et lignende tilsagn om at historiens evige kræfter står på de udvalgtes side.

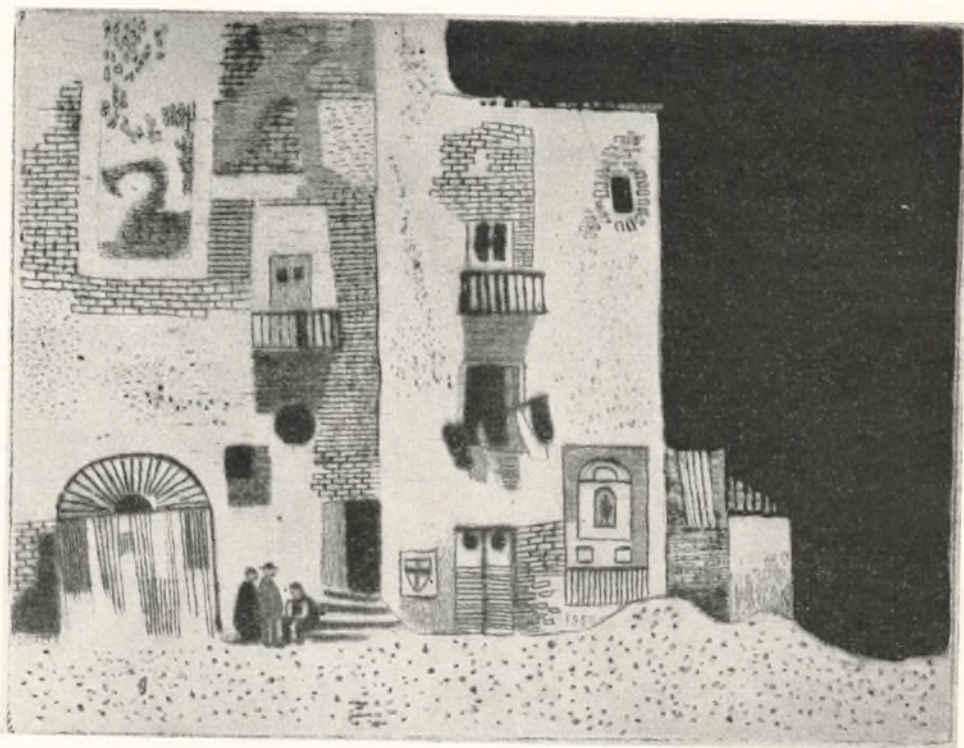
Marx var sig bevidst at han arbejdede i en økonomisk idéns tjeneste. Det har Calvin formodentlig ikke været og Luther langt mindre; men på grund af alt hvad der tildrog sig i 1500-tallet er det forståeligt, at en senere tid meget nemt kunne få den opfattelse at det 16. århundredes reformatorer stillede sig til rådighed for en samfundsklasse der havde behov for et guddommeligt inspireret

tilsagn om at pengetransaktioner, børsspekulationer og udlån mod rente ikke stred mod de højeste magters vilje.

Tilbage bliver der så en undren over, at den tilpasning mellem et nyt og et gammelt økonomisk system der påbegyndtes i 1500-tallet nødvendigvis måtte kædes sammen med ideologiske forskelle, der gav anledning til nogle af historiens blodigste krige. Man kan undre sig over — nu da vi er så meget klogere — at mændene fra det 16. århundrede ikke begrænsede deres krigeriske lyster med det ræsonnement, at der dog også måtte være nogle fornuftige mennesker i den anden lejr. Det som nutidsmennesker er mest taknemlige for er netop det som de stridende parter dengang ærgrede sig allermest over, nemlig den kendsgerning at det ikke lykkedes nogen af parterne totalt at ødelægge den anden part. Både materielle og åndelige præstationer af høj værdi er siden blevet ydet under begge systemer, romerkirken og de protestantiske kirker, men selve den åndelige frihed skylder vi måske den kendsgerning at det ikke lykkedes det ene autoritære og intolerante system at ødelægge det andet. Friheden opstod inden for begge systemers område gennem selve konflikten mellem to autoritære systemer.

Viggo Molin-Nielsen.

Jurgen von Konow: HUS VID STRANDEN. Tornål 1950.

K
S
N
A
C
I
X
W
T

KUNST

I STOCKHOLM

af G. SAND CHRISTIANSEN

»Jeg har aldrig i hele mit liv set noget, der har glædet mit hjerte som disse vidunderlige kunstsager, og jeg forbavsedes over den enestående dygtighed hos disse mennesker fra et fremmed land«. Således skrev en klog mand i sin dagbog, da han havde set den mexikanske udstilling. — Det var dog ikke den udstilling af mexikansk kunst, der har gæstet Stockholm efter lang tids fremvisning i Paris. Næe, det er ingen ringere end *Albrecht Dürer*, der i året 1520 skrev dette citat i sin dagbog efter at have set de gaver den fangne mexikanske hersker Montezuma II gennem sin overvinder, spanieren Hermando Cortez, skænkede kejser Karl V i Brüssel.

De mexikanske herligheder, særlig naturligtvis de ufattelige rigdomme i guld og ædelstene, vakte stor opsigt i hele Europa, og man fik efterhånden et ganske godt kendskab til aztekernes kultur og livsvaner. Mærkeligt nok sank viden om de midtamerikanske kulturer ned i glemsel, og der har de været så at sige til i år!

Adskillige lærde værker over verdens folk og lande nævner overhovedet ikke aztekerne, mayaerne eller andre af de mange, meget in-

Mange keramiske arbejder, krukker og kar var formede som dyr, fisk, fugle og skildpadder eller menneskelige legemsdele.

teressante folkeslag, der gennem tiderne har hersket i det mellemamerikanske område. Måske var det alligevel ikke så underligt, at de dengang gik i glemmebogen. Det var jo ikke forskere og opdagelsesrejsende i vor forstand, der drog ud mod det fremmede, men mere en broget blanding af eventyrere, soldater og conquistadorer, som med alle midler ville plante den spanske klerikalismes frelserfane. De stakkels overvundne indianere havde kun valget mellem hals-hugning eller — dåb.

Denne grundighed og den korte tid det tog Cortez fuldstændig at nedkæmpe og udslutte aztekernes strålende rige kan kun forstås ud fra den europæiske teknik, den fanatiske tro på sagens hellighed og en heldig og meget dygtig krigsførelse. Især kommer den »tekniske« overlegenhed hos spanierne til sync i tre ting: heste, skydevåben og — hjulet!

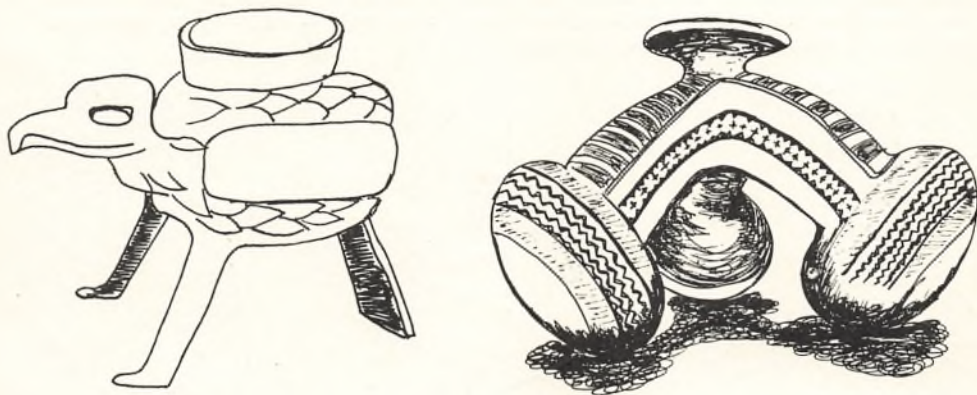
Så forunderligt det end kan lyde, kendte indianerne i Mexiko ikke en så fundamental ting som et hjul, trods det de i andre henseender, socialt, samfundsmæssigt, bygningsteknisk o. s. v. ikke stod tilbage for nogen anden kultur i verden. At heste var ukendte, og at ryttere af aztekerne blev opfattet som en slags kentaure, samt at krudtet ikke var opfundet i det gamle Mexiko bliver i videre perspektiv kun af mindre betydning, omend det var nok så virkningsfuldt for erobreren Hernando Cortez.

Gør man sig egentlig klart, hvilken fantastisk begivenhed det var, da disse

uforfærdede spanioler den 8. november 1519 red ind i den gyldne hovedstad Mexiko, hvor kongen kom dem i møde i spidsen for et stort strålende optog? Hele dette riges fremragende kultur minder: kunst, pyramider, tempelanlæg og bygninger ligger i dag i ruiner. Forbi — uigenkaldeligt forbi, på samme måde som det gamle Ægypten eller det gamle Mesopotamien er forbi. Men, — europæere har været der, mens livet pulserede. Vi må forestille os det noget lignende, som hvis et moderne menneske i dag rejser til Ægypten, til Theben, og Faraos selv kom det i møde i spidsen for sine stormænd og krigere, eller om man i Babylon kom til at hilse på selve kong Nebukadnezar.

Hvad var det da, der vistes på den store mexikanske udstilling i Stockholm? Det var et udsnit af flere kultursamfundes frembringelser gennem 3000 år. Små ler- og stenfigurer af forunderlig livfuldhed fra de ældste tider, keramik af enestående fantasi og skønhed. Kolossalfigurer, der ikke står tilbage for tilsvarende ægyptiske i kunstnerisk formåen, men som suggererer beskueren i retning af et meget stramt religiøst samfundssystem, der ligefrem lugter af menneskeofringer. En anden moral, hvor vi med vor overvejende klassiske og kristne etik ikke er de rette til at optræde som dommere. Men holder vi ikke af den slags mord i tusindtal, så kan vi alligevel ikke undgå at beundre den tekniske og kunstneriske formskaben der ligger bag. Tanken om at kunstens »ukrænkelige grundlov« er enslydende og ensgældende til alle tider og for alle folkeslag bliver kraftigt understreget på denne udstilling.

En anden klangfarve træder ind i billedkunsten efter påvirkningen fra spa-

Der udvises stor opfindsomhed i den skulpturelle forvandling fra naturforbillede til det særdige produkt, som f. eks. i denne kondor, der er omskabt til en nælmindelig smuk og karakterfuld skål; eller i de tredelte krukker — tripoder kaldes de, en meget yndet og udbredt form hos talrige indianerstammer.

nierne og fra den kristne kirke, men det er som om den moderne mexikanske malerkunst først og fremmest har suget næring fra de righoldige fortidsminder, og resultatet er da også blevet en nutidskunst, der med tydelig tendens tager del i opbygningen af nutidens og fremtidens Mexiko.

Med dobbelt styrke, ja — nærmest brutalt, må det moderne mexikanske maleri virke over for europæisk kunst, som nu i adskillige år har trådt sig selv i hælene i nærsynet ringgang om abstraktismens hellige navle. Her kommer det friske pust, her kommer mennesket, kød, blod, hænder, arme og tænder, men der er også blomster — masser af blomster som realiteter i brune hænder og i store kurve på krumme rygge.

Men det skal også siges, at nogle af mexikanerne er plumpet i, i den uhyggelige grøft man kalder social-realisme, og det er synd. Det har de slet ikke nødig, de er langt stærkere i de værker,

Lige fra de ældste kulturer, altså fra omkring 1500 år f. Kr., har folkene i Mexico været dygtige keramikere og modellører. Masser af udsøgte lerkar og små graciøse og fantasifulde menneskefigurer må regnes til udstillingens interessanteste ting. Flertallet af figurerne var små kvindemennesker, hvilket tyder på, at de har været knyttet til kulbrug i en bondereligion, formentlig en slags symboler på vækst, grode og frugtbarhed. Disse små skulpturer, hvoraf et par stykker gengives her, sprudlede af liv og ubesværet, så det var en fornøjelse. Man rev sig i håret, gnubbede sig på albuen, skutede sig kuldskært, eller bare sad og havde det hyggeligt med sig selv.

hvor de stadig er ved deres kunstneriske fulde fem. Det er også bemærkelsesværdigt, at ingen af deres kolleger og kammerater fra fortiden begik sådanne unoder, og ingen vil vel benægte, at også *de* ville noget med deres billeder.

En særlig afdeling udgør det man kalder folkekunsten, selv om det er vanskeligt at se hvad forskel der er på folkekunst og — ja hvad hedder det? — kunst-kunsten?

Det var et broget marked man kom ind i, med alskens løjer og langkål. Keramik af alle optænkelige arter lige fra kæmpekrukker med flot dekoration til morsomme sparebøsser i form af dejligt smilende pigehoveder. Vævninger og flettearbejder, lakskrin og sølvsmykker, men to ting fangede særlig opmærksomheden. Ned fra loftet hang 3—4 m store papirfigurer behængt med fyrværkerisager. En af dem forestillede Judas, og de skulle futes af ved en bestemt festlig lejlighed. Judas var den populæreste, men ellers var der soldater, cowboys og dødningefigurer.

Knokkelmanden har åbenbart til alle tider spillet en stor rolle i mexikansk tro og overtro. I en montre så man fx. veritable dødningehoveder i marzipan, smykkede med sukkerglasurstriber og røde roser og kruseduller med sølvkugler i, og midt over panden stod den dødes navn at læse med sirlig sukkerglasurskrift. Formodentlig har man spist hovederne de dage, der var viet mindet om de afdøde, et eksempel på en tradition som har overlevet de omvæltninger, bekendtskabet med europæerne førte med sig.

Et andet vidnesbyrd om en ældgammel tradition, der lever i bedste velgående den dag i dag, er de morsomme lersparebøsser. Runde smilende pigehoveder med bank i håret, så de kunne hænges op, og ellers forsynet med revne akkurat som vore sparegrise. Fællestrækket i ansigterne var et underfundigt smil, en lidt hævet overlæbe og noget tilbagetrukket underansigt; nøjagtigt som man finder det på stenmasker hos et gammelt mexicansk folk, der hedder totonakerne, og som iøvrigt, på grund af deres venlighed, kærlighed til blomster og smukke klæder, blev foragtet af de mere krigeriske aztekere.

Endre Nemes: TROLLKARL. Litografi 1952.

AOF's bogkreds forbereder
netop udsendelsen af
professor Sven Werners
Vejen til atomalderen,
et forsøg på en saglig og
populær redegørelse for
den moderne atomfysiks
metoder og resultater
og deres plads i den
menneskelige erkendelses
historie. Bogen har givet
Johs. Bjerre anledning
til nedenstående
betragtninger.

NATUREN, NATURVIDEN- SKABERNE OG VI

Tanker ved en ny bogkreds-bog
af JOHS. BJERRE

Det må vist siges at være ikke blot naturligt, men også nødvendigt for det enkelte menneske som for hele menneskeheden til enhver tid at søge at orientere sig i sin tilværelse så godt, som der nu i den givne tid er mulighed for. Hvis vi mener, at vor bevidste indgriben i udviklingens forløb spiller nogen rolle, så må det medføre forpligtelse til at tilegne sig en indsigt, som gør denne indgriben forsvarlig. Er det altid sket, og udnytter vi i øjeblikket de forhåndenværende muligheder på bedste måde?

Lad os se lidt nærmere på situationen. Hvad kendetegner i særlig grad vor tid som det stadi i menneskeheden kulturudvikling, den er? — Ja, svaret vil nok forme sig noget forskelligt efter de adspurgtes temperament, efter deres tilbøjelighed til særlig at se på de lyse eller mørke sider af tilværelsen.

Optimisten vil svare: Aldrig har menneskeheden stået over for så rige muligheder for en lykkelig tilværelse som nu. For det første: nutidens kulturmenneske har gennem sin forbedrede kundskab om naturen og omverdenen befriet sig for et væsentligt tryk, der hvilede på fortidens primitive og uvidende mennesker: rædselen for indbildte mystiske og onde væsener, djævle og onde ånder, spøgelser, gengangere og meget andet, der havde mulighed for at skjule sig i tilværelsens mange mørke kroge, parate til på skæbnesvanger måde at gribe ind i begivenhedernes gang, hvis man trådte dem for nær eller forsømte at foretage mærkelige og mystiske forholdsregler, som det derfor gjaldt om at have nøje kendskab til.

For det andet: hvad har vi ikke gennem den samme kundskab opnået af materielle goder, som ikke blot gør den daglige tilværelse lettere og bekvemmere for os, end den nogen sinde har kunnet være for fortidens mennesker, men som tillige stiller tid og midler til rådighed for enkeltmenneskets personlige udvikling som ingen sinde før, blot de udnyttedes.

Men det største er måske dog det, der anes forude. Vi har netop i vor tid i højere grad end sædvanlig fået lov til ligesom at kigge lidt bag forhænget til fremtiden. Kigget har naturligvis ikke givet os sikker kundskab, men det har dog givet os en fast overbevisning om uendelige muligheder, som det står til fremtiden at erobre. Vi kan kun stå med undren over for det allerede afslørede og opnåede, og når fremtiden giver så rige løfter, som der ikke er grund til at tvivle på, skulle vi da ikke være optimister.

Pessimisten vil hertil sige: Intet af det anførte, undtagen det sidste, skal bestrides, for hvad nytter det altsammen? Naturvidenskaben og oplysningen har ganske vist befriet os for en væsentlig del af de indbildte rædsler, fortidens mennesker havde befolket deres tilværelse med, og vel tillige også for en betydelig del af frygten for de ikke mindre fantasifulde helvedeskvaler, der truede i en eventuel tilkommende. Men vi har jo nu fået noget meget mere reelt at frygte, ja, i en sådan grad, at menneskeheden som helhed vel aldrig før har følt sig så utryg. Vi har meget ubehagelige erindringer fra en nær fortid, og stadig foregår der rædselsfulde og helt meningsløse ting, hvorved menneskeskæbner tromles ned. Men især frygter vi dog, at alt dette måske blot kan være forsmagen på noget meget værre, på den helt store og vanvittige katastrofe, at vor virkelig beundringsværdige dygtighed til at udløse og anvende naturens fantastiske kræfter blot skal blive anvendt til vor egen ødelæggelse.

Med al vor tekniske og i mange andre henseender store specielle dygtighed er vi slet ikke i harmoni med vor tilværelse. Vi er rodløse og ubefæstede i den; derfor løbes vi let over ende og er et alt for let bytte for sekterisk væsen og folkeforføreres propaganda, hvad vi har sørgelige erfaringer for er dødsensfarligt. Vi omtumles og ofte nedtromles af begivenhederne i stedet for at bestemme deres forløb. Var det da ikke langt bedre, om naturen slet ikke havde indeholdt alle disse store muligheder, eller også at vi havde været mindre udspekulerede til at finde frem til dem og udløse dem, for vi forstår jo ikke at tøjle dem, er slet ikke i besiddelse af den modenhed, der er nødvendig for at tage alle konsekvenserne. Vi er børn, der leger med ild ved en krudttønde.

Denne artikels forfatter skal på forhånd bekende, at jeg har mest tilbøjelighed, mest lyst til at lytte til den optimistiske tale; men intet fornuftigt menneske med benene på jorden vil bestride, at der er en højst alvorlig og reel baggrund

omverden, og taleevnens første anvendelse går aldeles overvejende ud på at stille spørgsmål om det, der ligger uden for rækkevidde. Først betydeligt senere opdager vi vort eget *jeg* blandt alt det andet mærkelige; men samtidig afsløres rigtig nok en udpræget tilbøjelighed til derefter at betragte dette *jeg* som verdens midtpunkt, hvorom alt andet drejer sig. Noget så vigtigt kan naturligvis ikke være noget nyt tilkommende, men

må altid have været, så den lille pige kan spørge sin mor: Mor, kendte du mig, før jeg blev født?

— Nej, det gjorde mor

naturligvis ikke. — Ja, men hvordan kunne du så vide, at det var mig, da jeg kom?

Det lille selvbevidste menneske trænger til at blive sat på plads i sin tilværelse, og det vil det ganske naturligt blive, når dets oprindelige nysgerrighed angående sit forhold til omverdenen stadig holdes i live og tilfredsstilles, så vidt det til enhver tid er muligt.

Professor Werner skriver et sted i sin bog (side 22) under et tilbageblik, at der er ingen grund til at anse fortidens mennesker for naive, fordi de havde primitive forestillinger, for »hver tidsalder havde sit syn på omverdenen og dannede et verdensbillede, der var tilstrækkeligt for den tids behov«. Jeg antager ikke, professoren vil have, at vi skal tage det så bogstaveligt, at fortidens mennesker altså altid var på højde med deres tid, for vi er vel netop rørende enige om, at vi nutidsmennesker i hvert fald ikke har det verdensbillede, vi trænger til. Hvor mange såkaldt moderne mennesker tænker ud fra de forestillinger, nutidens astronomi, fysik og biologi kunne give os, og er klar over de midtpunktflytninger, der her er sket, skønt det ville have været overordentlig sundt for »skabningens herre«.

Ptolemæus, en ægypter der levede omkring 140 e. Kr., skildrede i sit værk Almagest universet og anbragte jorden i dets midtpunkt, mens de syv planeter, månen, Merkur, Venus, solen, Mars, Jupiter og Saturn kredsede uden om den. Dette verdensbillede, det såkaldt ptolemæiske, var gyldigt, indtil Kopernikus i begyndelsen af det 16. årh. væltede det ved at placere solen som systemets centrum.

Nej, vi er ikke sat på plads i vor tilværelse, og derfor går vi dårligt forberedt og med velbegrundet angst og betænkelighed ind i atomalderen. Der er noget længe forsømt i vor opdragelse og orientering at indhente. Som professor Werner siger: »Der ligger store opgaver og venter på deres løsning, en afbalancering af det klassiske dannelsesideal og et nyt, der svarer til den »nye« naturvidenskabelige kultur, må komme«. For det er jo desværre stadig sådan, som han et andet sted citerer efter den engelske professor F. E. Simon: »Menneskene lærer i skolen en mængde om krige, generaler og »statsmænd«; men de er ikke det mindste skamfulde over, at de er totalt uvidende i naturvidenskabelige spørgsmål. Det ville være interessant at vide, hvor mange ministre der havde en klar forståelse af *energisætningen* osv. ...«, hvorefter han konkluderer: »Opdragelse af offentligheden i denne sag er en bydende nødvendighed i vore dage.«

Vi skal naturligvis ikke forsøge på at følge professor Werner langs udviklingslinierne på de forskellige naturvidenskabelige områder. Det kan selv i bogen kun blive til antydninger af retningen; men det er vel netop den rigtige start. Det svarer jo til, om man ved studiet af en by eller egn begynder med at bestige et udsigtspunkt for herfra at søge at danne sig et overblik over det, der senere skal studeres nøjere. Vi vil i stedet se lidt nærmere på de mere almene betragtninger.

Bogen konkluderer altså i, at der skal en popularisering til, en spredning af oplysning om naturvidenskabernes opdagelser, og dette er i sig selv glædeligt, fordi vi ved, at adskillige videnskabsmænd har været tilbøjelige til at rynke på næsen ad populariseringer. Det er forståeligt, at de har gjort det ad visse forsøg, fordi disse jo ikke alle har været lige vellykkede. Nogle har været for letkøbte, andre for umådeholdne i bedømmelsen af resultater for at skabe sensation, og atter andre har været utålelige i deres krampagtige anstrengelser for at være morsomme. Sådanne uheldige forsøg må have deres skudsmål, men kast dog ikke barnet ud med badevandet!

Tilbøjeligheden er vel nok en lille rest af en indstilling, der har domineret i tidligere tider, da en fåtallig lærd stand, som var i besiddelse af al tidens viden, stod over for den store grå masse af lægfolk, der intet vidste ud over den lille snævert begrænsede verden, de færdedes i. Men læg og lærd eksisterer ikke mere. Intet enkelt menneske kan længere overkomme at vide, hvad »man« ved. Nutidens viden så vel som færdighederne har måttet opdeles og udstykkes til en mængde mennesker, der hver for sig ved og kan en uhyre mængde inden for et ganske lille område.

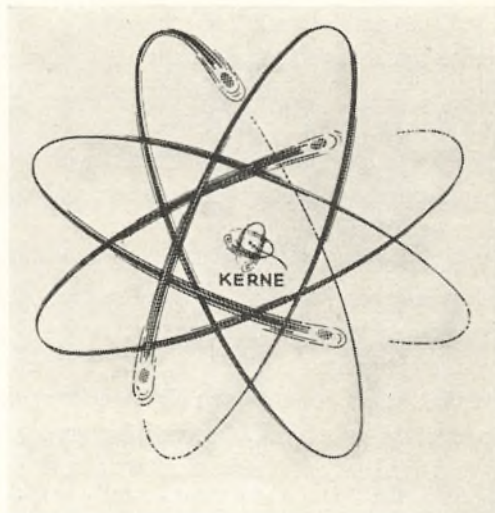
Vi er nu, og er nødt til at være, et samfund af specialister, hvoraf nogle i

særlig grad har trænet hånden, andre hjernen til specielle opgaver. Det skaber mulighed for dygtighed, men samtidig stærk indbyrdes afhængighed, hvorfor det er nødvendigt for den enkelte, foruden at kunne sit job, også at forstå dets sammenhæng med og forhold til helheden. Det enkelte speciale må aflægge beretning for de øvrige.

Nu er naturvidenskaberne, som det jo her særlig drejer sig om, ligesom patrouiller, vi sender ud i forterrainet på rekognoscering. Hver inden for sit område har de til opgave at undersøge, eventuelt gøre nyopdagelser. Undertiden sendes de ud med bunden opgave, at søge noget bestemt, men naturligvis kun, når man har begrundet formodning om, at dette noget findes. Det bliver »anvendt videnskab«. Men naturligvis kan man ikke i almindelighed på forhånd give en patrouille pålæg om, hvad den skal opdage; den må have fuldstændig frie hænder til blot at se sig for og undersøge, hvad der viser sig. Det bliver »ren videnskab«. At dette ofte i anden eller tredje omgang giver rent forbløffende praktiske resultater, er en sag for sig.

Patrouillerne må forstå, at vi med hensyn til deres arbejdsresultater er ganske særligt nysgerrige, eller rettere sagt burde være det, for vi er jo desværre vænnet til at aflægge nysgerrigheden, fordi vi gennem så lange tider ikke har fået den tilfredsstillende. Men den må vækkes påny, og patrouillerne har i virkeligheden i endnu højere grad end andre arbejdspecialer en pligt til at aflægge rapport. En helt anden ting er, om de også selv skal bearbejde denne, tilrettelægge den i særlig form til publicering for den store offentlighed.

Her er vi ved det vanskelige spørgsmål om, hvordan populariseringen skal foregå, og hvem der skal foretage den. Vor allerførste bestræbelse må gå ud på at få rettet den skævhed i vort dannelsesideal, der vel allerede har sin oprin-

Den moderne atomfysik har skaffet os sikker indsigt i opbygningen af stoffets mindste dele: de udelelige atomer. På grundlag af de resultater, som to af atomforskningens største navne, englænderen Rutherford og danskeren Niels Bohr er kommet til, har man for at anskueliggøre atomet konstrueret en såkaldt atommodel, der kan lignedes ved et miniatyresolsystem med atomkernen på solens plads og elektronerne kredsende som planeter udenom.

delse i, at renaissancen for ensidigt blev til humanisme. Vi kredser for meget direkte om mennesket, om os selv. Vi må indse, at vi også bedst lærer os selv at kende i vort forhold til omgivelserne. Naturkundskaben må ind på den plads i vor almene dannelse, der tilkommer den, og den må meddeles gennem alle de almindelige kanaler derfor, i første række naturligvis gennem alle arter af skoler for almen oplysning: børneskoler, realskoler, gymnasier, højskoler, ungdomsskoler og aftenskoler.

I de første af disse, de med fastlagt pensum og autoriserede lærebøger, er undervisningen i alt for høj grad lagt an på at give begyndelsesgrundene i alle videnskaber, som om alle eleverne var vordende videnskabsmænd i hvert enkelt fag. Lærebøgerne fra de højere til de lavere trin er et stadigt tyndere afkog af dem, der anvendes i toppen. De tyndeste, de for børnene, bliver altså nærmest suppe på en pølsepind, absolut ikke egnede til at vække appetit på mere af den bryg. Adskilligt af det nu medtagne stof er for fagligt og kan udelades, hvorimod det, som kommer os alle ved, må have en fyldigere beskrivelse, som kan vække eller rettere genvække interessen, fordi det er naturlig næring for vor medfødte nysgerrighed.

I de mere frit stillede alment oplysende skoler som højskoler og ungdomsskoler, hvor intet pensum er foreskrevet, og ingen eksamen står truende i baggrunden, skulle mulighederne næsten være ideelle for at give også dette stof i det rigtige udvalg, i den rigtige form og i det omfang, det fortjener. Men også her har den humanistiske, historisk-poetiske tradition domineret så stærkt, at det ikke hidtil er sket.

Eleverne ved ikke, hvad de bliver snydt for, ellers ville de kræve det. Resultatet af denne behandling eller mangel på behandling i de omtalte skoleformer er blevet, at når naturkundskaben nu tilbydes i aftenskolen, den frieste skole af alle, hvor eleverne også vælger de enkelte emner, de vil arbejde med, så tror de på forhånd, at det ikke er noget, der kommer dem ved, og udebliver fra det. Det er nok ikke særlig morsomt, er sikkert uforståeligt for almindelige mennesker og hører jo da heller ikke med til det, et dannet menneske bør vide noget om. Nej, lad fagmænd og tekniske eksperter have det for sig selv.

Selv om den egentlige og mere dybtgående oplysning, på dette som på andre områder, vel altid må blive meddelt gennem skoler, så må vi nok for at opnå en ændring i indstillingen påkalde hjælp gennem de mere uroligt flydende, men særdeles virkningsfulde oplysningskanaler, pressen og radioen. Men det kan naturligvis ikke nytte gennem disse råbere at kalde til bords, før maden er tilberedt og parat til servering, og det er vel så som så hermed endnu.

Professor Werner kommer i slutningen af sin bog ind på de store vanskeligheder, der er ved tilrettelæggelsen af det naturvidenskabelige stof for en større

offentlighed. Der skal jo både en udvælgelse og en særlig formgivning til. Hvem kan bedst foretage dette arbejde? — Professoren synes at mene, at det helst skal gøres af fagmanden selv. Det kan afgjort ikke blive regelen; det ville være for stor en fordring at stille. Det er da heller ikke almindeligt i arbejdsdelingens tidsalder, at den, der fremdrager råstofferne, også selv skal bearbejde dem til redskaber. Regelen må sikkert blive, at ligesom han for længst har vænnet sig til at aflevere sit råstof til specielt trænede teknikere, således må han som en lige så naturlig ting aflevere det til specielt trænede pædagoger, der udvælger og bearbejder det med den almene oplysning for øje.

Dette forhindrer naturligvis ikke, at videnskabsmænd med særlig evne og tilbøjelighed dertil i deres fritid kan more sig med at fortælle populært om deres videnskab. Men videnskabsmanden vil ganske naturligt have visse hæmninger, som let gør ham mindre egnet til arbejdet: det kan være svært for ham at se sit eget speciale i det rette balanceforhold til alt det andet, ligesom det sikkert også vil være vanskeligere for ham, der er opdraget inden for et temmelig begrænset speciale, at foretage det udvalg, som vedkommer alle, end det vil være for pædagogen, der kommer udefra, og hvis egen nysgerrighed kan vejlede ham til at finde frem til det, der naturligt vil mætte også de andre. Hertil kommer, at specialisten jo inden for sin videnskab er vant til at benytte sig af et kodesprog, der her vil være ganske uanvendeligt. Måske fører dette til, at han springer helt over i den anden grøft og bliver lidt for morsom, hvad jeg da også finder, at f. eks. Georg Gamow er blevet med sin »Mr. Tompkins i Drømmeland«, og flere andre med ham. Det er absolut ikke nødvendigt at servere stoffet i eventyrform, det er interessant og spændende nok i sig selv og virker i hvert fald mere troværdigt i jævn, naturlig form.

Professor Werner er heldigvis ikke faldet for denne fristelse i sin bog. Han gør i den et særdeles alvorligt forsøg på at se sin egen videnskab i den store sammenhæng, ikke blot med andre naturvidenskaber, men med hele kulturudviklingen, en sammenhæng vel ethvert tænkende menneske har en trang til at søge og må søge for ikke at famle helt i blinde. Bogen imødekommer altså en trang, og professor Werner fortjener tak for den vejledning, han har givet ved at trække så mange linier op på den hidtil tilbagelagte vej. Det må jo blive sådanne linier, der skal vejlede, når det gælder om at finde retningen videre frem.

Jobs. Bjerre.

En rigere verden

DET SVENSK KULTURPROGRAM

af IB KOCH-OLSEN

Andersen har ikke altid boet i København. Han er flyttet dertil og har slået sig ned i udkanten af byen. Han plejer ikke at gå til koncert i Radiohuset eller i Odd Fellow-palæet. Han har ikke penge til det. Men han har heller ikke lyst. Hans forældre plejede ikke at gå til koncert, når der af og til var koncert i Ringkøbing. De havde heller ikke råd. Ingen af Andersens arbejdskammerater har været til koncert. Mange har måske råd, men ingen af dem har lyst til det. En af dem har været til koncert, da han var elev på Roskilde. Men han er også en smule ved siden af.

Men Andersen har en anden vane. Han følger altid radioens ønskeprogrammer og gammeldags dansemusik. Han har »altid« gjort det. Lige fra han var barn. Hans forældre gjorde det. Kammeraterne gør det, de fleste af dem. De er lige så interesserede som Andersen.

Sofie Petersen er købmandsdatter. Hun bor i Hellerup. Hendes søster bor i Århus. De går »altid« til koncert, når der er koncert. Deres mor gik til koncert altid. Det var i Århus. Og døtrene blev ved med det. De går altid til koncert. Hende i Århus er gift. Med en bogholder. Han hedder Jørgensen. Hans far kunne alle sangene fra de slesvigske krige. Og han elskede at høre regimentets musik. Han plejede at høre på militærmusikken på torvet hver søndag. Han gjorde det altid. Bogholderen blev halvvejs tvunget med til koncerter. Han kunne ikke lide musik, men det var fint at gå der. Han havde lagt sig den vane til at sidde med hovedet hvilende i den ene hånd, så man ikke kunne se hans øjne. Han så ud

som om han var hensunken i musikken. Sandheden var, at han sov. Men han skulle gå med, sagde hans kone.

Alle har de hver sin *vane*, skabt af omgivelserne, familie, venner, kone, af *miljøet*. Men yderligere har disse mennesker gjort sig visse tanker om musik. Når der snakkes om symfonier, siger Andersen: »Hvad skal man med alt dette allegr-allegro og opusseri. Det er ikke noget for mig. Jeg er ikke et hak musikalsk!« Frøken Sofie Petersen taler på en helt anden måde. »Beethoven er vidunderlig!« eller »Hvor var det en bedårende sonate!« Eller man sukker og siger: »Tænk, at Mozart ligefrem sultede ihjel!« *Betragtningsmåden* er også en social arv. Den stammer fra det man kan kalde *det indre miljø* og overføres i familien, på arbejdspladsen eller gennem det man læser.

Når Andersen ved en fejltagelse åbner for radioen en torsdag og får torsdagskoncerten væltende med højttaleren ind i stuen, siger han, at han kan ikke finde nogen melodi i det. Så drejer han om til Sverige og finder en harmonikaudsendelse. Det er en vals. *Farväl, farvää! — farväl, farvää! — förtjusande mö — jag kommer väl snart igen! Farväl, farväl . . .* Og han nynner med på den. Han kan følge melodien. Han kan opfatte den. Imens sidder Sofie Petersen i Radiohusets koncertsal og nyder symfonien. Hun har ikke svært ved at følge med, hun kan høre, hvordan fløjten og celloen skiftes til at spille, de spørger og svarer hinanden, violinerne sender et solfald af himmelsk vellyd ned over dem, mens klarinetten løfter sine toner ud af de strømmende klange. Og hun synes vel, at en harmonikavals er en lidelse; der sker ikke noget og klangen er den samme hele vejen igennem. Frk. Petersen og Andersen lytter hver på sin måde. Deres *indstilling* til musik er så højst forskellig. De søger noget forskelligt og finder noget forskelligt. De har hver sin særlige holdning, sin *attitude* til musik. Også denne attitude er en social arv.

I et sammensat og mærkeligt samspil mellem personligheden og miljøet opstår også ganske bestemte *vurderinger*. Det menneske, der ikke kan fatte eller forstå eller opleve en symfoni, kan ikke lide symfonien som sådan. Musikstykket bliver da lagt for had: »Klassisk musik, torsdagskoncerter, ja, ja, ja — det er simpelthen noget skidt!« Andre synes, det er det skønneste i verden. »Symfonien er vidunderlig,« siger de. Vurderingsskalaerne får man simpelthen udleveret gennem påvirkning fra de tidligste barneår, og man får dem senerehen også: i skolen, hjemme, på arbejdspladsen, i ungdomsforeningen.

Menneskets forhold til kunst i det hele taget bliver da i høj grad bestemt af samfundsforhold og placering i samfundet. *Vanerne, ideerne, attituderne* (holdningen, indstillingerne) og *vurderingerne*. Det enkelte menneske skal da ofte gennemgå en hård proces og en lang udvikling for at kunne blive et friere menneske. Selvfølgelig kan man ikke uden videre sige, at alle mennesker har de

Når der snakkes om symfonier, siger Andersen: »Hvad skal man med alt dette allegri-allegro og opusseri. Det er ikke noget for mig. Jeg er ikke et hak musikalsk!« — og finder en harmonikaudsendelse fra Sverige. Her kan han følge melodien, han kan opfatte den, nynne med på den. Men har han ret i, at han er umusikalsk? Er han fra fødslen af mindre musikalsk end frk. Sofie Petersen?

samme anlæg for musik. Mennesker har forskelligt behov. Men mange er slet ikke klar over, hvor stort et behov de har for musikoplevelse. Og det er dybt uretfærdigt, at mange mennesker ikke får lov til en fri udvikling her, men at de tværtimod ofte bindes fast i familjers, klassers og generationers vaner.

Hele den tankegang, der her er skildret, kan uden videre overføres til en lang række andre områder som litteratur, maleri, teater, film o. m. a. Eksemplerne er lånt fra den betænkning, som den svenske arbejderbevægelses kulturkomité afgav til det socialdemokratiske partis kongres i forsommeren 1952. Eksemplerne er blot forandret og en smule omdigtet for at gøre problemet levende og nærværende for gamle højskoleelever, der gerne skulle lokkes til at læse og opleve

denne fremragende og — for at bruge et godt svensk udtryk — *stimulerende* bog. Den hedder »*Människan och nutiden*« (Tidens Förlag, Stockholm, 1952. 188 s., 4,75 sv. kr.). I den svenske arbejderbevægelse har der været en livlig kulturdebat i årene efter krigen. Det gav sig udslag i forskellige resolutionsforslag til partiets, kvindeforbundets og ungdomsforbundets kongresser. Og i april 1949 nedsatte man arbejderbevægelsens kulturkomité med studierektor *Torvald Karlbom* som formand, fil. dr. *Tage Lindbom* som næstformand og redaktør *Ivar Ivre* som sekretær, senere redaktør *Birger Norman*, der har hovedansvaret for den redaktionelle udformning af betænkningen. Flere andre af partiets ledende kræfter i kulturarbejdet har været medlemmer af komiteen.

Ikke alle afsnittene er så levende som musikafsnittet, men de rummer alle levende stof til eftertanke og interessante ideer. Gennem hele bogen går en stræben efter at skaffe mennesket sådanne muligheder, at det virkelig fornemmer, at det *trives* i ordets egentlige forstand. Det svenske ord for den tilstand, hvor man befinder sig godt, kender vi jo også på dansk, selvom vi vel ikke har brugt det i denne vide betydning. *Trivsel* ønsker man mennesker, glæde ved livet, glæde ved arbejde og stadig udvikling på alle områder. Det nye er, at man anser den sjælelige side af sagen for at være lige så vigtig som den legemlige. Derfor understreger man betydningen af det indre miljø indflydelse og anlægger helt nye synspunkter på det ydre miljø.

Vi ved ikke meget om menneskets anlæg og dets betydning for menneskets tilpasning i samfundet. Men vi ved, at den ydre håndgribelige virkelighed, alle ting der omgiver os, og som vi kan tage og føle på, er med til at bestemme vort liv. Men der er også et indre miljø, som de fleste næppe tænker på til daglig. Det er vores vaner i handlen og tænken, det er idémæssige, religiøse og moralske forestillinger. Diktaturet vil kanalisere hele tilværelsen for borgerne. Demokratiet sætter mennesket, også det enkelte menneske, i midten. Mennesket er målet og ikke midlet. Derfor må alle kulturarbejdere bestandig stræbe efter at virke på to fronter. Man må sørge for, at alle de hindringer, der står i vejen for dette mål, spores op ved kritisk analyse. Og på den anden side må man stadig være aktiv for at skabe bedre muligheder for menneskene, ikke alene legemligt og materielt, men også åndeligt, psykisk.

Ikke mindst det psykiske fremhæver betænkningen. Teknikken har gjort, at

Frøken Sofie Petersen taler på en helt anden måde: »Beethoven er vidunderlig!» eller »Hvor var det en bedårende sonate!» Og mens Andersen nynnede med på harmonikaens valsetoner, sidder frk. Sofie Petersen i koncertsalen og nyder den klassiske symfoni. Her kan hun følge med. Hun savner ikke melodien, for hun lægger mærke til, hvordan orkestrets mange forskellige instrumenter skiftes til at spille, spørger og svarer hinanden i et raffineret mønster af temaer, variationer og klange. Men er dette nødvendigvis udtryk for, at frk. Petersen fra fødslen af er mere musikalsk end hr. Andersen?

mennesket ofte ikke trives ved sit arbejde. Ganske vist har der været positive forbedringer, navnlig i den sidste menneskealder, såsom bedre løn, kortere arbejdstid, bedre hygiejniske forhold og en mere demokratisk omgangsform. Men alt dette har ikke kunnet erstatte det oprindelige, nære forhold mellem menneske og arbejde. Betænkningen siger, at det for arbejderbevægelsen er en selvfølge, at samfundet må gribe ind, hvis mange mennesker *mentalt* befinder sig i en nødsituation, og det er nøjagtig lige så påkrævet og vigtigt, som når det drejer sig om sociale misforhold. At der vitterligt er et misforhold, ved de fleste vel. Men denne bog samler betragtninger og erfaringer i sin påvisning af det nuværende samfunds mangler. Det er et *konkurrencensamfund*, hvor man tramper hverandre i dyndet ned. Og dyndet idag er den grå utilfredshed med ikke at være noget i egne eller andres øjne. Lysten til at komme op, tage sig ud, herske. Selve det moderne samfunds konkurrenceånd skulle da være en af de stærkeste årsager til nervøsitet i ordets videste betydning. Karrierementaliteten skulle da virke »neurotiserende«. Denne mentalitet er dødsensfarlig for demokratiet, fordi den ikke alene skaber neuroser og avler surhed og kværvulanti, men også fordi den fører til prestige-kamp, selvhævdelse og aggressivitet. Heroverfor må man sætte *samarbejdets* samfund, der skal skabe samvirke, fællesskab og tolerance. Vejen mod dette samfund er lang at gå. Og ikke mindst er den vanskelig, fordi fritiden nu er lige så lang eller længere end arbejdstiden og adspredelser i massevis tilbydes det moderne menneske: film, radio, ugepresse, grammofon. Det gør det psykologiske problem endnu større.

Den svenske kulturbetænkning er et udmærket forsøg på at udstikke den lange vej for at hjælpe mennesket til trivsel. Arbejderne har nu nået et socialt og økonomisk stade, hvor de værste sociale misforhold er nogenlunde afhjulpel. Problemet idag er ikke mindst at få gennemført en sindets sundhedspleje, en *mentalhygiejne*, som det kaldes. Mennesket må hjælpes sjæleligt og det må vinde indsigt i sine egne sjælelige kræfter, sindets evner og anlæg, for at komme ind i en udvikling mod harmoni og forståelse.

Langtidsprogrammet hedder da: en forbedret opdragelse, der går ud fra menneskets natur. Og et stadigt oplysningsarbejde. Sådant er de lange veje mod et mål, der måske ikke nås, men som man fatter, når man stræber imod det. Den demokratisk-socialistiske kulturpolitik må nødvendigvis omspænde hele tilværelsen, hele det menneskelige oplevelsesfelt. Denne politik, som arbejderbevægelsen må følge, og som den til en vis grad har fulgt, måtte og må selvfølgelig lægge stor vægt på selve samfundets politiske og økonomiske struktur, men ikke alene for at få den ændret i retning af det bedre, som man hidtil har ment, men også fordi så mange vurderinger og gængse forestillinger er knyttet

dertil. Derfor hænger politik og kultur sammen. For så vidt skal man ikke tale om *kulturpolitik*, for der kan i virkeligheden ikke eksistere en politik, der ikke bevidst eller ubevidst, direkte eller indirekte påvirker kulturen.

Når man derfor i arbejderbevægelsen taler om kulturpolitik, er det inderst inde et udtryk for, at politikken ikke hidtil bevidst og klart har haft et kulturelt sigte, et kulturelt formål. Derfor har så megen politik på en måde været reaktionær, derfor står vi idag overfor en kulturel situation, hvor tiden er mere end moden til reformer og til en klart udformet målsætning for politikken, så politikken har *bele* menneskelivet som mål. Ikke mindst er det skolen og opdragelsen, der har været ofre herfor. Selvherskersystemet, diktaturet, autoritetsprincippet dominerer endnu overvejende i hjem og skole, i forholdet mellem ansatte og ledere. Det er nye toner at høre børnene her betegnet som »de allermindste og mest magtesløse af vore medborgere«, som netop demokratiet i kraft af sin indstilling må tage et ganske særligt hensyn til. Har man før hørt børn blive kaldt medborgere?

Betænkningen taler med varsomhed om principperne for ny opdragelse. Men målet er at skabe mennesker, der er bevidste, modne og i balance. Den går ind for de moderne skoletanker, der kræver et større hensyn til barnets natur. Og ikke mindst et større hensyn til den sjælelige side af sagen, som den moderne børnepsykologi gør det i modsætning til de tanker, der har været rådende indtil for nylig, og som tog mest hensyn til den legemlige side af sagen. Kærlighed, godhed og tryghed er lige så vigtige faktorer, måske de allervigtigste for barnet og dermed for demokratiet, der kun kan bestå, hvis det bestandig stræber efter *samarbejds*mennesker i stedet for konkurrencemennesker. Også de unge skal møde forståelse fra samfundet. De træffer måske først i deres foreninger et aktivt demokrati, som de ikke har truffet hjemme eller i skolen. Og de voksnes oplysningsarbejde må støttes af staten. Man foreslår en studielederskole med højskolekarakter.

Desuden fremsætter betænkningen en lang række forslag til positive, praktiske kulturreformere. Boghandelen må imødekomme det nye læsepublikum og sørge for, at der sælges bøger også på fjernere pladser; idag besøges bogspredningen i Sverige for halvdelen vedkommende udenfor den regulære boghandel. Man foreslår produktion af oplysende film med statslig støtte, som vi har det i Danmark, støtte til værdifuld filmproduktion og oprettelse af en arbejderbevægelsens filminstitution. Og man foreslår udvidet støtte til forskning, ikke mindst den psykologiske forskning, således at man får et bedre grundlag for at kunne bedømme ikke alene menneskets stilling i nutidens samfund, men også folkerørelsernes betydning og indflydelse. Man ønsker pressens stilling undersøgt. Og der slås til lyd for øget sociologisk og mentallhygiejnisk forskning, så

man kan få et bedre grundlag for opdragelsen i hjem og skole; ikke mindst må man sørge for at få mere sikker viden om sexualproblemets store betydning. Men også på arbejdslivets område må der sættes ind her. Industrilæger, industripsykiatere og arbejdspsykologer må uddannes og ansættes. Indenfor arbejdslivet må mentalhygiejne samordnes med arbejderbeskyttelse og erhvervsvejledning. Menneskets sind er lige så vigtigt som dets krop. Hvad nytter det, at kroppen er i orden, hvis sindet er forkrøblet.

Også for sindet har *det ydre miljø* stor betydning. Landskabet, træerne, bygningerne, tingene, vi omgiver os med. Det *konkrete* miljø kalder betænkningen lidt videnskabeligt det ydre miljø. Det er ikke alene med i tilværelsen som midler til at tilfredsstille vore materielle behov. Det er også med til at påvirke os sjæleligt. Blomsten på bordet, maleriet på væggen, havet, himlen, skoven, påvirker vort sind. Derfor skal menneskene lære at bygge efter byplan, lære at beholde det skønne i en by eller en natur. Lære at bygge mindre samfund og give plads for skønheden. Og ikke mindst må man give de unge en fornemmelse for skønhed og kvalitet, så de kan skabe et personligt hjem og et hjem, hvor de virkelig kan eksistere. Og de må lære at forstå, at en ting ikke behøver at være dyr, fordi den er smuk, og den behøver ikke at være smuk, fordi den er dyr. Her kommer arbejdet med kunsten naturligt ind, ikke som noget fjernt og højtideligt, men som en del af hjemmet og arbejdspladsen og forsamlingshuset. Kort sagt: mennesket må hele tiden være i udvikling, må være parat til at ændre miljøet. »At drive kulturpolitik er at drive miljøpolitik.« Det enkelte menneske skal have frihed til at udvikle sig efter sin egenart og sine forudsætninger. Og det skal have adgang til en rig variation af kultur. Sociale eller geografiske hindringer herfor må fjernes.

Selve betænkningen er til en vis grad en virkeliggørelse af dens eget krav til den demokratiske socialisme: at den ved en kritisk analyse skal fremdrage alt, som hindrer mennesket i at udvikles efter demokratiets ideal. Gang på gang bliver man slået af den ærlighed og vågne kritiske holdning overfor det hjemlige samfund, som komitéen lægger for dagen. Den mener, uden at der dog endnu har været forsket videnskabeligt på området, at det er hyppigt, at forældre og unge »i vore dages svenske hjem lever i en atmosfære af åben splid eller slet skjult fjendtlighed«. På seksualområdet kompliceres kampen, ikke mindst fordi de fleste voksne »slæber på den arv af århundreders seksualfornægtelse og seksualangst, som vi her i Sverige deler med hele den vesterlandske kulturkreds«. Selvom man har haft en ret åben debat om seksuelle spørgsmål, »har vi ikke ofret megen opmærksomhed på den seksuelle modning som et centralt personlighedsproblem«. På andre områder har man forsømt sit kultur-

arbejde, når det gælder det ydre miljø, man har haft for lidt af en »bevidst landskabspleje«. De nye kvarterer og bebyggelser er alt for nypudsede, og de mangler legepladser, hvor børn kan bygge hytter, grave huler og rumstere, som de har lyst.

Særlig hård er kritikken af pressen. På grund af nyhedsjaget og konkurrencen er dens niveau sænket. Den væsentligste mangel ved demokratiets frie presse er, at den enkelte medborger kan blive uretfærdigt behandlet og udsat for beskyldninger til skade for hans medborgerlige anseelse. »Det er meget svært at få ret imod en avis«. Bladene har en urimelig balance mellem sportsartiklernes omfang og kulturstoffet. Og sportssiderne domineres ofte af en aggressiv og nationalistisk terminologi. Men det er delvis publikums skyld. Dets interesse har en »tydelig dragning mod det sensationelle og spændende, det larmende og det livsfarlige«.

Også mod arbejderbevægelsen selv rettes kritikken. Først peges der på, at indkomstudjævningen og hævnningen af den almindelige standard nu har ført kulturproblemet frem endnu mere skarpt end tidligere. Det er nu de brede lags opgave også at tage *deres* del af ansvaret for den kulturelle udvikling: »En aktivere indsats fra de store folkegrupper side er en grundlæggende forudsætning for det kulturelle demokratis virkeliggørelse.« Man kan ikke vedblive med dyrkelse af den sociale indignationslitteratur. Den psykologiske litteratur og digtningen som ren kunst må dyrkes. På musikkens område har indslagene i festligheder og møder ofte haft en lav kvalitet. De store folkerørelser så ikke filmen som en kunstart og et socialt instrument, og filmene blev blandt andet derfor udtryk for konkurrencesamfundets mentalitet. På det kulturelle område har mange af arbejdernes blade haft »en åbenbar mangel på meninger«. Redaktørerne bør ikke samtidig være rigsdagsmænd, da journalistisk ledelse og virksomhed kræver en hel, personlig indsats. Med Tage Lindbom rejser bogen spørgsmålet, om de demokratiske institutioner og organisationer altid holdes fri for autoritære træk. Hvis diktaturtendenser forekommer, kan det skyldes, dels at menneskene i vedkommende institution gerne finder sig i at være delt i førere og førte, dels at selve strukturen, opbygningen og størrelsen besværliggør en demokratisk samvirken.

Det er tiltalende, at der flere steder er peget på, hvor farlig *magten* kan være i det demokratiske samfund og i det socialistiske, selvom det er demokratisk. Hvis psykologiske reformer ikke følger med, kan omfattende socialiseringsforanstaltninger indeholde risiko for »en tiltagende statscentralisme med udemokratiske og bureaukratiske følgevirkninger«. Ikke mindst af hensyn til demokratiet i dag er det livsfarligt, at opdragelsen er så autoritær. Lederne kan let blive autoritære selv. Overalt må vi være på vagt imod dette. Magtens tyranni

truer selve demokratiet indefra. Vi vidste det. Men vi må være opmærksomme på det overalt i det daglige liv. Denne bog understreger det. Og det bør fremhæves i ganske særlig grad. Alt for mange tror, at demokrati er en lykketilstand. Nej, det er stadig udvikling og evigt vagthold om demokratiets inderste livsprincip. Overalt må det hævdes, i enhver institution, hver organisation, på arbejdspladsen, i et lærerkollegium, på en sygehusafdeling, på et kontor, i familien. Vær på vagt imod diktatoren i demokratiet. Han er farlig, fordi han er demokrat. Han er en ulv i fåreklæder. Og han er dobbelt farlig, fordi han tror, han er et lam. Men han er en ulv. Og en dag løber magten af sted med ham og med os alle, hvis vi ikke er på vagt og rede til kamp.

»Mennesket og nutiden«, en enkel og klar problemstilling, og en enkel og klar bog. Hvert kapitel står med sit præg så nogenlunde. Fuldt af positive forslag. Det føles på en vis måde tiltalende, at man ikke har holdt sig til en alt for fast redaktionel linje, selv om den redaktionelle hånd spores tydeligt sine steder, men savnes andre. Det er velgørende, at man ikke har benyttet den alt for godt kendte og håndfaste resolutionsfaçon, hvor man hører en udråber bag ordene. Her kommer flere steder en frisk stemme ind med et muntert fyndord eller et godt epigram. »At reformere opdragelsen minder smerteligt om den svære opgave at løfte sig selv op i håret.« Med et udtryk der slår og griber kaldes ungdommens tid for »den store hjemløshedstid«. Eller om hjemmene: »I mange svenske hjem er alle ting isolerede, de råber ud deres ensomhed og forkerthed.« Som en ny og tiltrængt menneskerettighed hedder det: »Pressen kan hjælpe den svage til at få sin ret, men den svage formår ingenting, hvis pressen har gjort ham uret. Offentligheden har ret til at stille krav om, at samfundet beskytter ham mod denne retsløshed.« Kort sagt en bog, der holder én fast fra først til sidst, original, kritisk, selvkritisk, inspirerende og stimulerende. Anskaf den, læs den, dyrk den. Til *trivsel* for mennesket. Indtil vi får en dansk bog om den danske arbejderbevægelses stilling til kulturpolitikken. Så mange steder kan der sættes Danmark i stedet for Sverige. Og dens enkle, klare budskab om mennesket og nutiden klinger længe i ens sind: »*I alt hvad vi skaber, bør vi nå længere, nå en højere kvalitet, give en rigere verden, skænke en dybere oplevelse*«.

Ib Koch-Olsen.

Ved RASMUS VIND'S død

Efter nogen tids sygdom afgik Esbjerg Arbejderhøjskoles første forstander Rasmus Vind ved døden 31. okt. 1952 i Esbjerg, 84 år gammel. I »Arbejderhøjskolen« for november 1935, der er et slags jubilæumsnummer for Esbjerg-skolen, er Rasmus Vind og hans gerning omtalt af flere bidragsydere, og hans hustru giver i en interessant artikel en skildring af skolens første vanskelige tid set indefra. I »Vestjyden« for 3. nov. i år skrev Esbjerg Arbejderhøjskoleforenings formand følgende mindeord:

Efterretningen om Rasmus Vinds død vil blive modtaget med vemod i vide kredse ud over det ganske land, og hos adskillige vil måske nok den tanke melde sig med et stik i hjertet, om de nu også i tide fik sagt ham tak for alt det han har betydet for dem. I alle tilfælde vil manges tanker, når de læser om hans bortgang, gå tilbage til de år fra 1910 til forbi 1920, da han som Esbjerg Arbejderhøjskoles første forstander gav sig helt og fuldt, med alle evner og en ukuelig tro til dette vovelige foretagende og førte skolen til sejr. Redaktør J. P. Sundbos indsats i denne sag er almindelig kendt og anerkendt. Vinds rolle blev i nogen grad stillet i skyggen af Sundbos lys.

Når om føje tid en ny, genfødt arbejderhøjskole rejser sig bag Vognsbøl-parken i Esbjerg, vil der være forholdsvis få tilbage, som erindrer de trængsler og de ofre, det kostede at føre den første arbejderhøjskole ud i livet. Det var under mere beskedne og nøjsomme vilkår, end de fleste højskolefolk har prøvet, at Rs. Vind og hans udmærkede kone Andrea gik ind til deres gerning. Først på skiftende steder i Esbjerg by, efter 1916 på den nyrejste »røde borg« ved Vardevej, var det dem, der som højskolefar og højskolemor modtog og drog omsorg for de skiftende hold. Og holdene voksede fra år til år, fra 19 til 28, til 54, 75, til omkring 100. For de drog alle derfra med taknemlighed og begejstring for hvad skolen havde bragt dem.

Rs. Vind var en betydelig ungdomslærer. Impulser og vel også kundskaber havde han hentet på Askov og Vallekilde. Men livets skole havde betydet mest for ham. Med egne øjne så han på omgivelser og mennesker. Udogmatisk og selvstændig var han i sit syn på samfundet. Lune prægede hans fremstilling. Derfor var hans timer så inciterende. Han fik eleverne til at tænke selv, lod dem se selv. Han tog dem på besøg i virksomheder og institutioner og på ture ud i naturen. Han indskrev i disse år som leder af »Hermod« sit navn i den danske idræts historie. Han var på forskellig måde med i det politiske liv. Ud fra alt dette prægedes hans undervisning og prægede han sine elever. De blev sat i gang, og hvad mere kan en højskolemand opnå.

Mange af disse første åringers elever blev gennem hans — og Sundbos og Brændeskovs — undervisning skolet til et arbejde i det faglige og politiske organisationsliv, og vi kan idag finde adskillige af dem på fremtrædende poster i arbejderbevægelsen og ved dens presse. Der er ganske utvivlsomt en sammenhæng mellem tilstedeværelsen af så mange unge landarbejdere blandt Esbjerg Arbejderhøjskoles elevhold 1910 og flg. år og det organisatoriske gennembrud for landarbejderbevægelsen omkring 1915.

Yngre folk løste Rs. Vind af på forstanderpladsen efter 1921, men han var stadig interesseret i højskolens trivsel og trofast mod gamle venner. Han mødte modgang og skuffelser uden bitterhed og søgte sin glæde indenfor sin store familiekreds, åndsfrisk og levende med i begivenhederne indtil døden nu satte punktum.

Hans banebrydende gerning indenfor arbejdernes oplysningsbevægelse vil ikke blive glemt, og Esbjerg Arbejderhøjskole, dens ledelse, de medarbejdere og de hundreder af elever, han har haft, vil holde hans minde højt i ære.

Oluf Bertolt.

Skotter er ikke nærige!

INDTRYK

FRA EN STUDIEREJSE

af KAJ JØRGENSEN

Den rejse, som jeg nu skal prøve at give nogle indtryk fra, var en studierejse for unge landmænd bekostet af Tuborgfondet og arrangeret af statskonsulent Frode Kristensen og landbrugslærer Hartvig Larsen, Lyngby. Sidstnævnte fungerede desuden som fortræffelig rejseleder. Hele turen varede 18 dage, og vi var ialt 15 deltagere i alderen mellem 22 og 30 år.

Det vil være ganske umuligt på et par sider at gøre rede for, hvad vi så og lærte på en så programfuld tur (de fleste dage var optaget med besøg på landbrugsvirksomheder og diskussioner fra kl. 8 om morgenen til kl. 9 om aftenen), så jeg vil ganske kort skitsere rejsens rute og derefter beskrive nogle ganske få ting, som gjorde stærkt indtryk på mig.

Vi startede den 1. september fra Fredericia, kørte gennem Nordvesttyskland over Hamburg og Bremen, derfra til Holland over Zuidersøen til Amsterdam. Videre gennem Belgien, hvorfra vi den 6. september sejlede til Dover, og så gik rejsen op igennem hele Midtengland. Af større byer skal jeg nævne: London, Oxford, Birmingham, Manchester og Preston, hvortil vi ankom den 13. september. Søndag den 14. kørte vi gennem det smukke Lake District i Nordvestengland, over Selkirk til Edinburgh i Skotland. En vidunderlig køretur på ca. 250 km. Terrænet er stærkt kuperet, og af til kørte vi i skyerne i ca. 1500 fods højde. Fra Edinburgh tog vi sydpå til Newcastle, hvorfra vi den 16. sejlede til København, og rejsen sluttede på bryggeriet Tuborg!

Hele turen, bortset fra den tid vi sejlede, foregik i en ny turistbus — medbragt fra Danmark. Vi var her så heldige, at chaufføren havde arbejdet i 6 år i England; han var derfor godt kendt med forholdene derovre, både hvad sproget og den for os uvante venstrekørsel angik.

Den første store oplevelse vi havde, var besøget på Europas største andefarm »Die Entenhof«, der ligger i Edewecht, ca. 20 km vest for Oldenburg. Her var der virkelig tale om rationalisering. Her producerede man »ænder på samleband«. Farmen, der dækker et areal på 90 tdr. land, var tæt bebygget med huse specielt indrettet for ænder i forskellige aldersklasser; desuden var der et stort mølteri, hvor alt foderet blev tilberedt, slagtehus, plukke- og stegehal samt mægtige kølerum.

8000 avlsænder sørger for produktionen af rugeæg, og der udklækkes daglig ællinger af 1800 æg. Udrugningsprocenten er 90. Daggamle bliver ællingerne anbragt i store, lyse stalde med en temperatur af 25—30° C. Tre uger gamle flyttes de til andre rum (100 i hver) med en temperatur af 20° C., og her kommer de for første gang ud i fri luft. I 5-ugers alderen flyttes de så for sidste gang, og stadig går der 100 ænder i hvert rum, men her er der store løbegårde. Det skal lige bemærkes, at ænderne aldrig går direkte på

jorden, men på et tykt lag af rapshalm, som importeres fra Holland. Specielle maskiner kører langs de ca. 200 m lange huse og blæser rapshalmen ind i løbegårdene. Vanding og fodring foregår for det meste automatisk.

Ni uger gamle er ændernes livsbane endt, og 1500 må hver dag lade livet. Slagtingen foregår ved stikning i struben med kniv efter foregående bedøvelse med en træhammer. Blodet opsamles til foder, og de stukne ænder anbringes inden plukningen eet døgn i kølerum ved en temperatur af 1° C. Ænderne vejer slagtede 2—2½ kg. 45 kvinder arbejder i plukkehallen, halvdelen af disse er, ligesom tilfældet er med de 30 mandlige arbejdere på farmen, flygtninge fra Østtyskland. Den dygtigste plukker kunne klare 8—10 ænder i timen, gennemsnittet lå på 5—6. Plukkerne havde akkord; 65 pfg. pr. and.

En del af ænderne blev stegt med det samme (vi kom helt i julestemning ved duften). Det foregik i gasovne, hvor som bekendt alting lykkes. 50 gasovne blev betjent af 3 unge piger. Til slut blev alle ænderne, efter at være sorteret og vejjet, fint indpakket i cellofan og anbragt i fryseboks ved en temperatur af \div 36° C. Hele virksomheden omsætter 4 millioner mark årligt, og det kan derfor undre, at f. eks. kvinderne ved ovnene kun fik 65 pfg. i timen; deres arbejdsdag var på 10½ time.

HOLLAND

Køreturen gennem Holland er naturmæssigt set ikke videre interessant, fladt som der er overalt. Man får et stærkt indtryk af ordenssans og 100 pct. udnyttelse af jorden. Alene den kolossale indsats, hollænderne har gjort ved inddæmningen af Zuidersøen, vidner om et produktivt og fremsynet folk. Det kan være på sin plads med nogle tal at illustrere, hvilket enormt projekt dæmningen er. Den er over 30 km lang, 10 m høj og på det dybeste sted ca. 100 m bred, foroven har den en bredde på 25 m. Det kan i samme forbindelse nævnes, at 1/3 af Hollands landområde ligger under havets overflade.

Hvad der gjorde et stærkt indtryk på os alle var den grundige undervisning de unge fra landbruget fik, og som sikkert er årsag til det høje stadi landbruget befinder sig på. Samtlige unge, der arbejder ved landbrug, deltager i fire år, efter at de har forladt børneskolen, i en praktisk og teoretisk landbrugsskole efter følgende plan: 1. år: 40 uger à 2½ dag; 2. år: 40 uger à 1 dag; 3.—4. år: 30 uger à 1 dag. Der findes ca. 200 af den slags skoler spredt ud over hele landet, og mødeprocenten blandt de unge er 99. Mon ikke vi havde noget at lære her? Det står efter min mening meget sløjt til med de unges undervisning inden for landbruget herhjemme. Og mon ikke landmændene har råd til at betale, hvad det koster? Det vil jo komme igen i form af dygtigere medarbejdere.

ENGLAND

Det var efter det ensformige terræn i Holland og Belgien rart at komme til England og se nogle bakker. Men det gik jo lidt ud over hastigheden, da de engelske veje ikke er autostradaer, som vi kørte på på fastlandet. Vi havde en dejlig, men anstrengende søndag i London. Det var selvfølgelig tåget, og det tog noget af fornøjelsen ved sejlturen på Themsen og af stemningen på Hyde Park Corner.

Rent landbrugsmæssigt har vi ikke meget at lære af englænderne. Det var vort indtryk, at de producerede for dyrt. I en samtale vi havde med Mogens Fenger, der i tre år har været Det Danske Selskabs kulturgesandt i Birmingham, oplystes det, at der var en hurtig udvikling i gang i den rigtige retning, med øget mekanisering, kvæg- og planteavlsoforsøg.

Hvad landbrugsundervisningen i England angår lader den meget tilbage at ønske. Der

er kun få skoler, og de er ikke særlig godt besøgt. Mange af dem er private; disse oppebærer ikke statsstøtte. Vi boede 3 dage på en sådan skole. Her var plads til 40 elever, men i mange år havde de kun haft 30. Forstanderen og 3 lærere sørgede for undervisningen. Opholdet kostede 5000 kr. for 9 mdr., så det tør vel også nok kaldes en stram pris. Gad vidst hvor mange der herhjemme ville tage på skole under sådanne vilkår? Men det skal siges, at der var megen komfort på skolen; badeværelse for hver 4 elever, enkeltmandsværelser o. s. v.

Landarbejderne i England er stadig de dårligst lønnede, hvilket sikkert som i Danmark skyldes den lave organisationsprocent. Men med hensyn til arbejdstiden er de betydeligt bedre stillet, idet de har 47 timers arbejdsuge. Hvad arbejdstempoet angår fik vi det indtryk, at det for landbrugets vedkommende er temmelig moderat. Vi så f. eks. flere steder, at der var 10—12 mand beskæftiget ved tærskværker med en kapacitet på 7—8 tdr. korn i timen. Landarbejderne tjener ca. 110 kr. om ugen, og når man så hørte, at landmanden fik ca. 1 kr. for een liter mælk, så kneb det for os at se, hvordan en dansk landmand i det hele taget kan eksistere.

Den sidste oplevelse vi havde i England var en aftentur til Blackpool, Englands største bade- og turistby. Her arrangeres i efterårsmånederne, dels af byrådet og dels af private virksomheder, et kæmpemæssigt illuminationsshow for at holde den for byen så livsvigtige turiststrøm flydende. Det tør nok antydes, at vi blev imponeret. Ingen af os kunne holde vor begejstring tilbage. Millioner af elektriske pærer i alle regnbuens farver vekslede i mønstre og store opsatser, så det kunne give et billede liv som i en biograf. Sporvognene gled som eventyrskibe forbi os. Snehvide og de syv dværge dansede, Anders And sloges med Pluto. Alting udført med vekslende elektriske pærer. Kæmpeportaler kørte vi igennem. Kunstige lysvandfald og alle bygninger belyst med store projektører i alle farver. Omfanget af dette enorme arrangement kan bedst illustreres ved, at det tog os to timer at køre igennem den særlige præsentationsrunde. Kommer I engang til England ved efterårstid, tør jeg garantere en uforglemmelig aften i Blackpool.

Afslutningen på turen foregik ved en »social evening« (ja, i Skotland kaldes en aften med dans og underholdning for social aften). Det foregik i Peebles, en by der ligger ca. 20 km syd for Edinburgh, og aftenen var arrangeret af »Young Farmers' Club«. Det blev for os danske en stor oplevelse. Der var arrangeret skotsk folkedans ledsaget af sækkepipemusik, og mange af os lærte nogle af de indviklede og meget anstrengende danse. En skotsk præmiedans vakte stor jubel. Her skulle man foretage sig de mærkeligste ting for ikke at udgå. Det første var, at man skulle kysse sin partner midt på munden! Det faldt nu ikke svært! De skotske piger er særdeles yndige! Så skulle man smøge bukserne op om knæene og danse vals med en sixpence mellem pigens og ens egen kind. Det er faktisk svært, men vi morede os strålende.

Skotterne er ualmindelig nemme at komme i kontakt med og er meget gæstfri, hvilket vi fik tydeligt bevis på, idet vi var indkvarteret privat i to dage. Og skotternes nærighed?! Ja, det spørgsmål er let besvaret, for ikke noget andet sted på turen blev der disket op for os, som der blev i Skotland, og det siger ikke så lidt. Det var også en stor oplevelse at mærke den varme og respekt, der stod om danske og dansk landbrug, hvor vi kom frem.

Kaj Jørgensen.

FRA NOVEMBER TIL NOVEMBER

ROSKILDE
HØJSKOLE

1951-52

»Den kedsom vinter gik sin gang« hørte som sædvanlig til forårssangene, dels fordi den er fornøjelig, dels fordi Molin kan li' den. Men jeg håber ikke og tror heller ikke, at det var med henblik på vinteren som *skolevinter*, sangen blev sunget. Kedsom var vinteren 1951—52 i alle tilfælde ikke — efter min mening altså. Ja, efter min mening. Egentlig er det jo helt forkert, at det er forstanderen, der skal skrive beretningen om årets gang. Redaktionen af Arbejderhøjskolen bør nok overveje i kommende årgange at lade elevberetninger erstatte eller i al fald supplere den »officielle«. Med tanke på Møller Niensens ord fra en kronik for nogle år siden om, at vil man vide, hvad kultur er, skal man ikke spørge gartneren, men blomsten, fordi det er *den*, der vokser, med tanke herpå vil jeg sige, at det jo egentlig kun er eleverne, der kan sige, om en skolevinter er lykkedes eller ikke. Det er også grunden til, at vi altid sørger for, så vidt det er muligt, at lade skolens mange væsentlig udenlandske gæster få orientering af eleverne, for én ting er en bestyrelses eller en lærerkredses ønsker og teorier, en anden den virkelighed, eleverne møder. (I parentes bemærket ville nok mange beretninger rundt om i organisationslivet blive både morsommere, mere inspirerende og mindre »tilfredse«, hvis medlemmerne udformede dem, og ikke bestyrelsen eller formanden — om medlemmerne ellers kunne modstå den trang til blot negativ kritik, som trives så frodigt i mange kredse — også inden for arbejderbevægelsen).

Hobbyfagene havde stor succes på vinterskolen — så stor at der ikke kunne være tvivl om, at de skulle bevares på kommende hold. Der blev tegnet, modelleret og snittet efter alle kunstens regler under Pylle Jørgensens ledelse.

Men til sagen. Vinteren var for det første morsom derved, at skolen var proppende fuld. Lærermæssigt og lokalemæssigt er vi indstillet på en vinterskole på 80 deltagere, men vi måtte op på 90, før vi sagde nej — og der var adskillige, der måtte gå forgæves. En kort karakteristik af holdets ydre kendetegn kan lyde således: ca. $\frac{1}{3}$ københavnere, ca. $\frac{1}{3}$ landboer, ca. $\frac{1}{3}$ købstad- og stationsbyfolk. 12 piger, 2 svenskere, 1 nordmand (fra Norges nordligste egne med 6 dages rejse til skolen) og 1 tysker. Den yngste 18, den ældste 53 år.

De mange elever betød bl. a., at vi måtte have mere hjælp end sædvanlig af lærere uden for skolen. Den faste stab bestod som tidligere af Viggo Molin, Ditlev Jensen og undertegnede, medens Torben Hermansen var ny mand — indtil jul delte vi ham med AOF's kontor, derefter havde vi ham helt. Skemaet var undergået ret væsentlige ændringer. Vi delte vinteren op i to dele, tiden før jul, hvor vi lagde vægten på de mere grundlæggende emner, og de sidste fire måneder, hvor vi tog en række særlige ting op efter samråd med eleverne. En af de sidste dage før jul aflyste vi undervisningen en formiddag, delte eleverne i grupper og bad dem drøfte og skriftligt afgive deres kritik af de forløbne uger samt møde med forslag til skoleplanen for resten af vinteren. Vi var meget

spændte på resultatet og var glade, da det viste sig særdeles værdifuldt for os i den videre planlægning. Een afgørende fejl begik vi: for at imødekomme en række ønsker og i overensstemmelse med vore egne planer gjorde vi en række fag valgbare. Da vi samtidig ønskede, at alle skulle have muligheden for at vælge alle fag, det vil sige, at der ikke på samme tid foregik mere end een ting i de valgfrie timer, måtte undervisningen bredes ud over snart sagt alle døgnets timer. Måske havde den enkelte elev kun forholdsvis få af disse valgfrie timer, men der var altid nogle i arbejde. Det var en fejl. Der må være en samlet fritid og en samlet arbejdstid, ellers bliver det vanskeligt at holde sammen på foretaget. Det skal jo nok passe, at den, man havde tænkt sig at gå tur med, har sine timer liggende sådan, at det er svært at arrangere på en nogenlunde normal tid af døgnnet. Der var også nogle, der — trods stærke advarsler — »forslugte« sig på timetal og måtte melde fra til nogle af de valgte fag efterhånden.

Det var minusserne. Plusserne var bl. a., at der blev arbejdet godt, vel under et indtryk af, at der var et fælles ansvar for skoleplanen og deri en vis forpligtelse til at få det mest mulige ud af den. I dette arbejde med skoleplanen, som iøvrigt på alle punkter vinteren igennem, havde vi vældig støtte af elevrådet, der — med sin uforlignelige, stadig genvalgte formand Daniel i spidsen — var med i alle væsentlige afgørelser.

Af nyheder i programmet kan nævnes delingen een formiddag om ugen i en mere økonomisk og en mere kulturel linie, hvilket gav mulighed for lidt mere af den fordybelse i emnerne, som ellers kan blive svær at opnå på en højskole. Det voldte dog noget besvær, at tilgangen til de to grupper var meget forskellig, idet de fleste gik til økonomien og det dermed sammenhængende. Et nyt fag var hobbytimerne, hvor der under Pylle Jørgensens ledelse arbejdedes med træ, ler, læder, ben og alt andet, der var billigt og som der med opfindsomhed og håndkraft kunne komme noget morsomt og smukt ud af.

Et af vinterens problemer viste sig på det sangmæssige område. Der var sanglyst nok, men om smagen kan som bekendt diskuteres, og det blev der også en aften over emnet »Er de gamle arbejdersange aktuelle?«. Problemet bestod i, at en ikke helt lille gruppe elskede et bestemt mindre antal af de gamle slagsange så højt, at de med fryd gik om bord i dem aften efter aften på bekostning af nyere arbejdersange eller sange af anden karakter. Nu er der jo absolut intet ondt i at have nogle favoritter blandt de »traditionelle«, som man gerne tager frem af og til. Men — rent bortset fra, at ikke alle de kendte klassikere er lige fremragende og lige givende — der kan ligge en virkelighedsflugt i om og om igen at søge tilflugt til sange, der i bedste fald har en historisk værdi og en historisk placering, men som er helt »ude af takt« med situationen i dag, den

Da det var lige ved at gå galt: en mindre ildløs i december blev heldigvis opdaget i tide — men en af vinterens »begivenheder« var det alligevel.

verden, vi lever i, den hverdag, der venter, når skolevinteren er ovre. Som Bjørnson skriver i »Sangen har lysning«: »Slægternes ungdom i sangen har møde, tumler *sin* stund i de tonende ord« — det er i orden, men fortsættelsen lyder som bekendt: »— fler end vi aner, ja ånder af døde vugges i kvæld i vort festlige kor.« Hvis den aftenlige vuggesang for de afdøde — både problemer og idealer — tager overhånd, så går det let ud over højskolens evne til at virke igangsættende i hverdagen — det er det ikke svært at finde afskrækkende eksempler på her i landet, og vi er ikke forpligtet til at slutte op på det punkt.

Et andet problem var, at enkelte elever mente at være kommet til et systematisk kursus i marxistisk dogmatik, hvilket bevirkede, at politiske spørgsmål efter min — og jeg er ellers ivrig på det punkt — og fleres mening kom til at spille en lovlig dominerende rolle.

Vinteren var meget rig på begivenheder udover den daglige undervisning. Hvert af de fire danskhold indbød en søndag aften til teater. De fire skuespil var Holbergs »Julestuen« og »Den pantsatte bondedreng« samt to nyere: Maxwell Andersons »Vintersolhverv« og Sartres »Døde uden grave«. Jeg går vist ingen for nær ved at sige, at det sidste var det, der gjorde mest indtryk. Vi kan sikkert alle endnu huske Alfreds dødsskrig — og vi i den ene ende af huset, der havde hørt dem til prøverne aften efter aften, var næsten lettede, da vi havde hørt dem for sidste gang. Mens vi er ved dramatikken, må også nævnes vore to besøg på Det kongelige Teater, hvor vi overværede »Omstigning til paradis« og »Napoli«.

En af årets tilbagevendende store begivenheder er solhvervsfesten, som havde en imponerende dekorativ ramme denne gang.

Mange forskellige emner blev belyst af gæstende foredragsholdere vinteren igennem. Bl. a. havde vi besøg af følgende: den norske digter Arnulf Øverland, Broby-Johansen, der talte om oldtidens kunst og navnlig lærte os at se på den med udbytte, Gammelgaard — et besøg, der heldigvis er en tradition — Anna Sophie Seidelin, der i fire timer fortalte Dostojevskij — Eiler Jensen (aktuelle faglige problemer), H. C. Hansen (Indtryk fra England), Jørgen Jørgensen, vor omtrentlige nabo fra Lejre, der indledte debat om arbejder og bonde i dansk politik, Hal Koch, der talte om livsanskuelse, Jens Rosenkjær, der ved et møde, hvortil egnens folk var indbudt, på sin sædvanlige levende måde talte om atomalderens problemer, prof. Jørgen Pedersen, Århus, der diskuterede med Viggo Kampmann, to af deltagerne i en arbejderdelegations rejse til Sovjet, en socialdemokrat, Børge Olsen, og en kommunist, Kaj Nielsen, — det foregik på den måde, at, uden forudgående aftale med hensyn til indholdet, holdt den ene først rejseforedraget, som han ville, om han var alene, mens den anden var »sat fast« oppe i de private stuer, derefter byttede de gårde, et ganske morsomt eksperiment, der bekræftede det gamle ord om at det sete afhænger af øjnene, der ser, og, kan man fortsætte, af den frimodighed, hvormed der spørges — den kan der jo også være forskel på. Bagefter i diskussionen søgte vi så at klare de forekommende afvigelser i fremstillingen op. Elevforeningen lavede som sædvanlig en udmærket aften i april, denne gang med skolens gamle sanglærer, Savery, som gæst og Harry Larsen som opfindsom instruktør af de øvrige elementer i aftenen. Ligeledes i april havde vi radiotransmission som led i en række transmissioner af højskoleforedrag. Vort bidrag blev givet af Molin, og det kan, som

Påsketuren til Sverige var naturligvis en stor succes. Den gik bl. a. til Trollbättan, hvor dette billede er taget.

I vel har set, læses her i årsskriftet. Bryggeriet Stjernen's orkester gæstede os en aften, og det er næppe svært at forestille sig, at et stort orkester i foredragssalen giver godt med klang og humør.

De mere faste »løse« lærere var i lighed med tidligere Frode Kristensen, der talte om udenrigspolitik hver måned, Kaj Bundvad, der tog sig af indenrigspolitikken, samt organist Kerckhoffs, der ledede tegning, bogholder Louis Andersen, der havde bogholderi, danselærer Hans E. Petersen, der ledede danseundervisningen — det er desværre en problematisk ting med de få piger, vi har: er det elever eller lærere, der mangler kvindetække? — og læger og samaritter fra Roskilde, der ledede et kursus i samarittergerning afsluttende med den store prøve, som alle de implicerede bestod.

Vinterens fester forløb godt. Her skal nævnes de to store: Solhvervsfesten og Fastelavnsfesten. Kære, hvor der blev slidt i dage og navnlig nætter før solhverv. Gymnastiksalen, der måtte fungere som spisesal, var næsten ukendelig, bl. a. var hele den ene endevæg fra gulv til loft dækket af FN's symboler, og Karl Kristensens utallige lysdekorationer understregede det festlige. Solhvervstalen holdtes af en gammel elev, digteren Halfdan Rasmussen. Pianistinden Margot Keller, vor lærerinde i sang og musik, havde medbragt sig selv og sin berømte kvartet. Der var god stemning fra først til sidst, da skolens formand, Chr. Christiansen, og et elevkor sluttede aftenen ved de stående kaffeborde i spisesalen. Fastelavnsfesten varede traditionen tro et par dage med tøndeslagning, bal, læreropræden (»Kærlighed uden strømper« — »instrueret« på 24 timer og

fremført med bogen i hånden, hvilket ikke syntes at gøre moroen mindre) og løjer af mange slags.

Elevrådets udvalg sørgede som sædvanlig for en lang række både fornøjelige og mere alvorlige lørdag- og søndagstener foruden for en del gode diskussioner, oftest med livlig deltagelse.

Af skolens mange gæster skal jeg omtale vore »januarstudenter«, inviteret gennem Frit Forum og Studenterkredsen, 6 mand i to uger. Det var et godt indslag. Det ene hold måtte »arbejde« for føden, fordi Ditlev var syg, mens de var her. En af deltagerne var søn af en tidligere forstander her, fra før arbejderbevægelsen overtog Roskilde Højskole. Det var morsomt at få hans bemærkninger til skolearbejdet i dag, og personligt følte jeg mig noget berørt af hans påpegen af det måske symbolske i, at tavlen på biblioteket var anbragt, så den dækkede for historiebøgerne. Vi havde også i nogle uger på forskellige tidspunkter af vinteren besøg af amerikanere, tyskere, svejtsere, foruden det snart traditionelle besøg af pædagoger i alle kulører fra hele den engelsktalende verden. Kontakten med omverdenen har også vist sig deri, at ret mange af vinterens elever er draget udenlands efter tiden her: to elever til tyske skoler, adskillige til norske og svenske skoler, en del til Norge som den dansk-norske fonds stipendiater, og een som elev på Genève-skolen.

I samlet flok drog vi til udlandet i påsken! Ved sammensparing, ved at leje skolen ud i påskedagene og på forskellig anden vis blev der åbnet udvej for, at hele skolen kunne tilbringe påskedagene i Göteborg og omegn. Jeg tror, man har lov at sige, at turen blev en virkelig succes, bl. a. takket være det helt usandsynlige vejr, der kulminerede med varme og sol på udflugten til Trollhättan og Bohusfæstningen. Jeg håber, vi fremover kan få en sådan samlet påsketur ind i programmet hvert år, og vi høstede værdifulde og til dels dyrekøbte erfaringer til brug for fremtidige ture.

Og så blot til sidst det sædvanlige hjertesuk: så mange ord, og alligevel på sin vis ikke rigtig noget af det, der skaber sådan en højskolevinter: et lille hundrede mennesker, der i gensidig åbenhed og fordragelighed, under udveksling af erfaringer og synspunkter hjælper hinanden — elever og lærere — med at løse nogle af felterne i den ganske vanskelige »kryds og tværs«, der hedder: at omgås mennesker og at kunne møde virkeligheden.

Soven Klokker var som et aldrig stigende præcisionsur for os vinteren igennem.

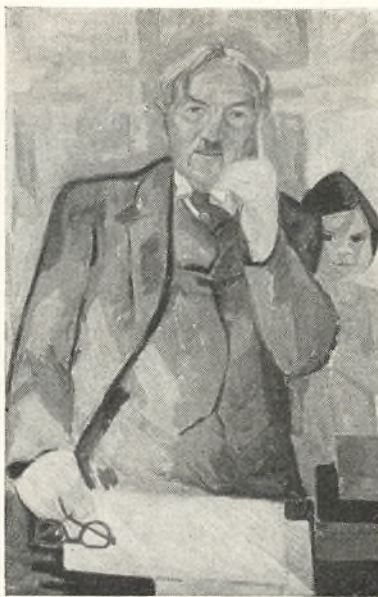
Efter en kort rengøringspause åbnede vi lørdag d. 10. maj igen dørene for det første af sommerens kursus, og så gik det løs sommeren igennem lige til 19. oktober — der er næppe mange skoler i landet, der køres så hårdt på som Roskilde, derfor ser vi også hen til den dag, da vi får en ny skole, der bedre kan holde til sliddet, og som kan byde sommerkursisterne endnu bedre kår, end vi i dag er i stand til.

Vi nåede i år op på 23 kursusuger, som det fremgår af omstående liste. Det betyder, at op mod 2000 har været på højskole her i sommerens løb. Hele denne virksomhed med korte kursus har jo hidtil kun været dyrket på forholdsvis få skoler, idet mange af højskolerne har sommerskole for unge piger i tre eller fire måneder. Netop i øjeblikket er der imidlertid en udvikling i gang, som nok vil føre til ændringer, hvad dette spørgsmål angår. For det første kniber det nemlig mange steder at samle en tilstrækkelig stor sommerskole nu, efter at så mange højskoler er gået over til at have fællesskole om vinteren. For det andet er der i mange højskolekredse en voksende interesse for at forsøge på gennem korte kursus at få den forbindelse med bykredse, som for mange skoler hidtil ikke er kommet i stand. For det tredje er der, ikke mindst inden for arbejderbevægelsens forskellige grene, en stadig stigende interesse for sommerkursus som led i oplysningsarbejdet, og det er for AOF et ganske stort problem at få placeret de mange kursus — en grund mere til at ønske de nye højskolars snarlige opførelse. For det fjerde har man i sommer for første gang givet tilskud fra undervisningsministeriet til nogle enkelte sommerkursus af særlig karakter, og der er bestræbelser i gang for at få en mere almindelig adgang til statsstøtte til korte kursus, som ikke enten er *ren* sommerferie eller som helt ud er af organisationsfaglig karakter. En række omstændigheder bevirker altså, at de korte sommerkursus er på dagsordenen. Det var de også på en sammenkomst her på højskolen i februar måned, hvor AOF havde indbudt repræsentanter for fagforbundene til en orienterende drøftelse. Det var en god forhandling, der viste stor interesse for denne side af oplysningsvirksomheden, og hvor det bl. a. fra flere sider blev understreget, at det er af betydning, at kurserne ikke *alene* holder sig til de strengt faglige spørgsmål.

Det er på en måde vanskeligt at fremdrage enkelte kursus på andres bekostning, da de alle har været vel tilrettelagt og samlet en interesseret kreds, men enkelte kan måske nok af den ene eller anden grund give anledning til særlig omtale.

Den nordiske folkehøjskole i Genève, som de fleste vel kender lidt til: en skole, der etableres hver sommer med elever fra alle de nordiske lande og som efter to uger i et nordisk land drager til Genève (4 uger) og slutter i Paris (2 uger) overalt arbejdende med mellemfolkelige problemer, havde i år sine startuger her hos os. Skolens leder var en svensk højskolemand, Carl-Erik Almström, og en af dens faste lærere var forstanderen for Ringsaker folkehøjskole i Norge, også en af arbejderbevægelsens skoler, Faste Forfang. Det var nogle interessante uger, og vi misundte af et godt hjerte deltagerne, da de pinsedag startede sydpå. Under Genève-skolen, som ikke lagde beslag på hele skolen, holdt AOF nogle dage informationsmøde for tillidsmænd fra hele landet. Vi var glade for at have denne kreds af oplysningsarbejdets medarbejdere her.

I begyndelsen af juni havde vi som sædvanlig bestyrelsesmøde, hvor det bl. a. blev besluttet at købe det jordstykke nord for skolen, som vi hidtil har haft i forpagtning. Desværre var det regnskab, jeg mødte med, meget langt fra at være strålende. Der er noget trist i, at den økonomipolitik, højskolen har ført over for det offentlige, har været af en sådan art, at det — med de undtagelser, der bekræfter regelen — kun er muligt at skabe god højskoleøkonomi via dårlig vedligeholdelse, lave lønninger, måske lovlig beskeden kost og små anskaffelser af skolemateriel, bøger o. l. — veje, som Roskilde Højskoles bestyrelse *ikke* er tilhænger af og ikke anvender. Der er dog udsigt til, at vanskelighederne nu er ved at blive så store rundt omkring, at der vil vise sig en vis modtagelighed for statsbevillinger — der ganske vist nu er sværere at få end på tidligere tidspunkter, hvor mange højskolefolk har været bange for at tage dem; talen om den tendens til indgreb fra det offentliges side, der skulle følge med pengene, er jo meget god som led i et højskoleforedrag med let

Helge Nielsens billede af Hj. Gammelgaard afsløredes ved en festlighed den 8. juni. Se Ditlev Jensens referat i elevforeningens beretning side 89.

Hele familien kunne deltage i »8 dage på højskole«, idet der var sørget for opsyn med børnene, mens mor og far var til foredrag.

*På De samvirkendes lærlingekursus vejlede Carl P. Jensen fagbevægelsens yngste år-
gange i fagforeningskundskabens labyrinter.*

liberalistisk hældning, men der er ikke tilstrækkeligt med realiteter i den, til at den i længden kan afholde højskolefolk fra at skifte standpunkt over for statsmidlerne, når der bliver tilstrækkeligt behov for dem. Kort sagt: det vil nu snart være muligt for en regering at give større bevillinger til højskolen uden ligefrem at få sine motiver draget i tvivl — så er det blot, om der er en regering, der vil gøre det.

Som det fremgår af elevforeningens beretning blev Helge Niensens maleri af Gammelgaard afsløret og overdraget skolen søndag den 8. juni. Det var en festlig formiddag, netop så menneskelig og uhøjtidelig, som den burde være, når Gammelgaard er midtpunkt.

I lighed med tidligere havde AOF ind imellem de forskellige organisationers egne kursus to fagforeningskursus for folk fra alle forbund og det to-ugers udvidede fagforeningskursus, der igen i år fyldte skolen til randen. Og så havde der endda måttet siges nej til mange. Det bliver fremover et endnu større problem at skaffe plads til dette betydningsfulde kursus, der i år havde både 1. og 2. klasse dubleret. »Professorerne«, 3. klasse, fik som sædvanlig ved afslutningen overrakt det fine professorbrev, der giver indehaveren ret til at praktisere i forskellige udmærkede lærdomme, med den væsentlige tilføjelse »dog ikke her i landet«.

Om »8 dage på højskole«, der også samlede fuldt hus, skriver Ditlev andetsteds. Blot een bemærkning her: hvor var det dog fornøjeligt for een gangs skyld at have »far, mor og børn« sammen!

Et kursus af særlig karakter var også Arbejdernes Radioforbunds kursus, der bragte mange af radioens kendte navne til skolen til foredrag og diskussioner.

En enkelthed fra et week-end kursus skal nævnes: vælgerforeningerne på Vesterbro havde på deres kursus en gruppe, der var på markvandring og bag-efter drøftede landbrugsproblemer under ledelse af fhv. landbrugsminister Carl Petersen — en nyttig foranstaltning til udvidelse af kendskabet til andre problemer end ens egne.

Søndag den 19. oktober sluttede vi så sommersæsonen, og så skulle det igen gå stærkt for at få skolen klar til næste »køretur«, vinterskolen, som starter dagen efter, at denne oversigt skrives. Desværre ikke med helt fuldt hus, omend der ikke er meget galt. Årsagerne? Næppe de samme, som gør, at mange andre højskoler har store vanskeligheder i denne vinter, for vi er til dels i kontakt med en anden kreds. Vel bl. a. de alt for lave elevunderstøttelser. Nu må der snart gøres noget ved den ting. Jeg tror også det kommer, formentlig inden næste vinter. Vi må være forbundene evigt taknemlige for den interesse, de viser vinterskolen, og de udtryk i form af hjælp til skolesøgende medlemmer, den giver sig. Men hovedårsagen er vist desværre ganske klar. Desværre, fordi den

er så tosset: fordi vi havde propfuld skole i fjor vinter, og fordi vi derfor har sagt: »Vent nu ikke for længe med indmeldelsen«, ja, af den grund har et hårdnakket og sejglivet rygte fortalt i månedsviis, at skolen var fuld til vinter, og at der »ikke var noget at gøre«. Vi har mødt det landet over i de kredse, der plejer at interessere folk for at tage hertil. Det er da en ærgerlig grund, ikke sandt? Psykologi er en mærkelig ting. Men nu er vi altså blevet klogere og forsigtigere med vendingerne i »forreklamen«.

Nedenfor følger så listen over alle sommerens kursus samt over gaverne til udsmykningsfonden. Der er endnu ikke disponeret over pengene, så vi må vente til næste gang med at fortælle giverne, hvad de har foræret os.

K. B. Andersen.

Sommerens kursus

Snedkerforbundets bygningsprislisterkursus
11.—17. maj.
Den nordiske folkehøjskole i Genève
18.—31. maj.
DSU's landslederkursus 1.—7. juni.
Dansk Textilarbejderforbunds kursus I
8.—14. juni.
Bogbinderforbundet 15.—21. juni.
DSF's lærlingekursus I 22.—28. juni.
AOF's fagforeningskursus I
29. juni—5. juli.
AOF's fagforeningskursus II 6.—12. juli.
»8 dage på højskole« 13.—19. juli.
Dansk Tømrerforbunds prisfortegnelse-
kursus 20.—26. juli.
AOF's studielederkursus 27. juli—2. august.
Dansk Nærings- og Nydelsesmiddelarbej-
derforbunds kursus 3.—9. august.
DSF's lærlingekursus II 10.—16. august.
Arbejdernes Radioforbunds kursus
17.—23. august.
Dansk Textilarbejderforbunds kursus II
24.—30. august.
Socialdemokratiets tillidsmandskursus
31. august—6. september.

AOF's udvidede fagforeningskursus
7.—20. september.
DAF's kursus I 21.—27. sept.
DAF's kursus II 28. sept.—4. oktober.
DAF's kursus III 5.—12. oktober.
DUI's landslederkursus 13.—18. oktober.

Udsmykningsfonden

DUI påskekursus	50,00 kr.
Bygningsnedkerne	72,00 -
Bogbinderforbundet	37,57 -
AOF's fagf. I	72,25 -
AOF's fagf. II	59,52 -
Tømrere	63,82 -
AOF's studieledere	78,47 -
Textilarbejderforbundet	100,00 -
Partikursus	32,17 -
Guld- og Sølvarb.	100,00 -
AOF's udv. fagf.kursus	135,19 -
DAF I	80,75 -
DAF II	105,00 -
DAF III	75,00 -
Lager- og Pakhusarb.	30,00 -
Anonyme bidrag	293,62 -

1385,36 kr.

Eleverne har ordet

I sin beretning ovenfor efterlyser K. B. elevernes vurdering af højskolens virke. Her tages han på ordet, idet en af vintereleverne, Alfred Krogh Pedersen, samt en »14-dages gæst«, Lavge Vedel, fremsætter nogle bemærkninger til den forløbne vinter.

„PÅ ROSKILDE”

Hvad jeg mener, når jeg skriver »på Roskilde«, er der vel ingen, der er i tvivl om, alle er vel efterhånden klar over, at det hverken er Roskilde domkirke eller Roskilde adelige jomfrukloster, jeg tænker på, men selvfølgelig arbejderoplysningens højborg: Roskilde Højskole.

Mange af jer har været der, enten på et af DSU's landslederkursus, et lærlingekursus eller et andet af de mange kursus, der afholdes på skolen i sommermånederne. Men det er jo om vinteren, i de seks måneder fra november til maj, det egentlige højskoleliv udfolder sig på Roskilde.

Og hvad sker der så, når en flok unge i et halvt år siger arbejdet og hverdagen farvel, rykker tøjrælen op og sammen med kammerater fra alle egne af landet (og nogle stykker fra udlandet) tilbringer en vinter sammen med det formål at udvikle sig selv både menneskeligt og kundskabsmæssigt?

Der sker for det første det, at alle, så snart man har foden indenfor, er med i et kammeratskab, et fællesskab, om hvilket jeg fristes til at bruge det gamle markedsgøgler-slogan: »Dette kan ikke beskrives, det må opleves«, og jeg har altså oplevet det, jeg var elev på Roskilde sidste vinter.

Der sker endvidere det, at den enkelte simpelthen *forandres* i løbet af en sådan vinter. Ingen normal ung mand eller kvinde kan undgå at blive aktiviseret på det ene eller det andet felt — at komme til at tænke over en hel masse, for ham eller hende helt

nye og uvante ting. Det er vist noget af det vigtigste ved et højskoleophold, for det, der hermed er sat igang, går nemlig ikke — skulle i hvert fald ikke — gå i stå, når man igen kommer ud i hverdagen. Meningen med det hele er jo, at højskolen vil hjælpe at gøre os til bedre *samfundsmennesker* eller *fællesskabsmennesker*, om man vil.

I, der kommer der næste vinter, vil altså, hvis I forstår at udnytte de muligheder, man gi'r jer, få en enestående chance for at komme til at kende jeres samfund og forstå jeres medmennesker, noget man ellers ikke normalt beskæftiger sig med ret mange steder. Der er steder nok, hvor man kan lære at »bruge albuerne« (og hovedet også, naturligvis) til egen fordel, *men hvad så med de andre?*

På Roskilde snakker man altså bl. a. sociologi og psykologi, der jo altsammen er læren om samfund og medmennesker, man kigger på statistik, nationaløkonomi og samfundslære, danner studiekredse om alt mellem himmel og jord, og man forbedrer sine dansk- og regnefærdigheder, hvad vi vel alle trænger til.

Og så har vi historie, kunst, litteratur, musik, sang, film, foredrag, og jeg kunne blive ved. Mange af disse ting anede jeg ikke et klap om for blot et år siden, de fleste ting er det småt med endnu, men interessen er vakt hos mig som hos så mange andre, og så står det jo til én selv at fortsætte med at lære. Jeg tror, jeg tør sige, at efter et højskoleophold kan man aldrig *være ligeglad* med noget, vel at mærke noget, der

betyder en smule, og hvad er egentlig mere trist end dette altid at være ligeglad.

Så til sidst et alvorsord til dem, der tænker på at tage på Roskilde Højskole næste vinter: Husk, at kun hvis du selv virkelig gør noget for at udnytte det væld af kundskaber og den rigdom af muligheder for personlig udvikling, skolen tilbyder dig, kan du få det fulde udbytte af et højskoleophold. Intet kommer helt af sig selv, man må selv tilegne sig de kundskaber, man vil have med hjem. Altså: mød jer godt på Roskilde til vinter — men arbejd også.

Alfred Krogh Pedersen.

14 DAGE PÅ HØJSKOLE

Mon der ikke er en del, der synes, at jeg bærer mig lovlig dristigt ad, når jeg efter et højskoleophold på bare 14 dage giver mig til at fortælle om mine iagttagelser. Det synes jeg i hvert fald selv. Når jeg alligevel forsøger det, er det, fordi jeg tror, at der eksisterer en udbredt interesse for Roskilde Højskole nu, da man taler om at skaffe højskolen elever fra »nye« befolkningskredse. Har jeg ret, vil selv det lidet jeg kan fortælle måske være af interesse for nogen.

I det ydre bærer Roskilde Højskole endnu præg af sin oprindelse. Den er opført i den kendte højskole-borgstil, og med Odins ravne, Hugin og Munin, siddende øverst på tårnet som vejrfloj. I det indre er den mere forandret. De velklingende navne på dørene til spartansk udstyrede værelser er erstattet af numre. (At et rums beboere påny har forsynet deres dør med navn, nemlig »Lastens Hule«, må ikke lede nogen til den fejlagtige tro, at ungdommen på Roskilde minder mere om den fra Sodoma end den gode, sunde og naturlige ungdom fra Vendsyssel gør det). Bygningen forekommer med tre klasseværelser, foredrags-

sal og et stort og udmærket bibliotek velindrettet til skole for 90 elever.

Den var i vinter fuldt belagt af mennesker fra alle egne af landet. Ca. $\frac{1}{4}$ kom fra København, og 12 af de 90 var kvinder. Skønt alle eller næsten alle var arbejdere, var de vidt forskellige. Smedesvende, landarbejdere, snedkere, fabrikarbejdere, journalister, sømænd og typografer var blandt repræsentanterne for de mange forskellige erhverv, som hver især er med til at præge sin udøver. Af de politisk interesserede var vel alle med undtagelse af to særdeles aktive kommunister og en venstremand socialdemokrater. Om disse gælder det dog, at de udmærket kunne være uenige om fx. militarisme og Atlantpagt, selv om Socialdemokratiet jo har udtalt sig klart om disse ting.

Man tillægger det på Roskilde stor værdi, at skoleplanen for en stor del fremtræder som resultat af elevernes egne indstillinger og egne forslag, og det er i hvert fald nok medvirkende til at skolens fag hentes fra så talrige områder. Der er de fag, alle skal have undervisning i, nemlig dansk (de to af fire hold har litteratur i disse timer), regning, geografi, samfundskundskab, kulturhistorie, historie, sang og musik, et ugentligt foredrag om et aktuelt emne og et foredrag af K. B. Andersen. Dernæst er der to grupper af fag, som eleverne kan vælge imellem. Den ene består af litteratur, filosofi og ungdomspsykologi med pædagogik, den anden af nationaløkonomi, sociologi, arbejdspsykologi og fagforeningskundskab. Endelig er der de fag, som er helt frivillige. De er på timeplanen lagt om eftermiddagen og udgøres af tysk og engelsk, af hobby (tegning, modellering o. l.) og af studiekredse i en række forskellige emner, der imidlertid skifter for hver to måneder. I januar—februar var emnerne: litteratur, den nye verden (den allernyeste tids verdenshistorie og den nuværende politiske situation i de forskellige lande), socialisme, politiske partier og biologi.

Betragtende dette store skema kom jeg i hu min gymnasietid med dens overfladiske behandling af tingene og dens splittethed, som givetvis var forårsaget af for mange forskellige fag og af examenspresset. Det sidste har man ikke på en højskole, men i stedet *kan* meget let træde en lærers ønske om at nå en bestemt større mængde stof igennem. Jeg havde en fornemmelse af, at noget sådant var tilfældet på Roskilde i et enkelt af fagene. Men selvom der er mange fag, er der alligevel en vis ensartethed til stede. To timer kulturhistorie og een time verdenshistorie om ugen fortæller, at hovedvægten er lagt på »aktuelt« stof. Det finder jeg udmærket, men er det mon ikke sket i så høj grad, at eleverne får den opfattelse, at historie er en slags underholdning, man kan hengive sig til i ledige stunder, hvis man synes det er morsomt, og ikke den, at historie i betydeligt omfang letter eller snarere er uundværlig for et ordentligt forsøg på at forstå, hvorfor tilværelsen former sig sådan, som den gør det idag.

At der kun er et eller to foredrag om ugen er for så vidt tankevækkende som årsagen til det er, at lærerne ved Roskilde mener, at foredrag er det samme som forkyndelse. Foredragsholderen uddeler sandheden til en modtagende forsamling. De ser det i højere grad som deres opgave at sætte samtalen i gang.

I stedet anvender de studiekredsformen, som ved elevernes afbrydende spørgsmål eller tilføjelser letter læreren i arbejdet med at tale om emnerne på en sådan måde, at det får tilknytning til ting eller tankegange, som eleverne i forvejen kender noget til, og som også i højere grad skulle tjene til at aktivisere. Det er der for mig heller ingen tvivl om, at den gør. Kan jeg tro, hvad kammerater, der har besøgt andre skoler, fortæller, må jeg hævde, at Roskilde Højskoles elever tager ganske usædvanlig livligt del i diskussioner og samtaler. Mangler kan

imidlertid også denne skoleform være behæftet med. Er der således mere end 10—12 elever på holdene vil nogen af dem let komme til at »sidde i baggrunden« og sandsynligt få mindre ud af undervisningen, end hvis læreren sagde noget mere og eleverne mindre. Navnlig tror jeg at elev-indledning i så fald kan overdrives. Hertil kommer, at der hyppigt vil dukke spørgsmål op, som ikke strax kan besvares. Skal læreren undgå, at undervisningen som følge heraf bliver for overfladisk eller rodet, må han nok tage de væsentligste af de opdukkede emner op til behandling og selv fortælle udførligere om dem, noget man iøvrigt også gør på Roskilde.

Lad mig til sidst omtale, at K. B. Andersen gav udtryk for ringe tro på, at den gamle højskoles folk er klare over, hvad de vil foretage sig for at få elever fra »nye« kredse. Det er jo nemlig ikke gjort med at oprette en landselevforening, som skal agitere eller organisere møder på forskellige virksomheder. Vil man virkelig have mennesker fra byerne og fra husmands- og landarbejderhjem på højskole, må man have for øje, at disse mennesker møder med ganske andre forudsætninger end eleverne fra det grundtvigske milieu. De kan ikke forstå det sprog, der tales, og en del af de ting, man taler om, har næppe, i hvert fald ikke umiddelbart, noget forhold til den virkelighed, der foreligger for dem. At tro på muligheden af at give folk et »åndsliv«, som ikke har forbindelse med disse folks virkelighed, er næppe klogt. Det kan kun blive noget udvendigt, noget som vil få ringe betydning for den enkelte selv, og som heller ikke kan tjene til at gøre ham aktiv i samfundslivet. Endelig tror jeg ikke, ret mange af byernes unge bryder sig om at tage på højskole for at få at vide, at livet på landet er det eneste sunde og naturlige. Bl. a. fordi de nu engang har deres arbejde i byen og ikke ved samme lejlighed får anvisning på tilsvarende arbejde på landet.

Lauge Vedel.

JENS LANGE

Den 17. januar døde fængselsoverlærer ved straffelejren Kragsskovhede cand. jur. Jens Lange på kommunehospitalet i København, kun 30 år gammel og efter kun 2 års virksomhed i fængselsvæsenet. Trods hans ungdom og korte arbejdsdag vil de, der har fulgt hans gerning mene, at den har sat sig varige spor i mere end een retning.

Hans forældre, Jakob og Leila Lange fra Fyns Stifts Husmandsskole kom uventet med ham, deres yngste søn, nybagt student, en dag i august 1940 til Roskilde Højskole for at bede os modtage ham strax og beholde ham som elev i de 6 vintermåneder, i forventning om, at det kunne bidrage til at skabe klarhed hos ham angående hans fremtidige livsopgave.

Det var for mig en mærkelig oplevelse. Jeg havde i min pure ungdom, på et friskolelærerkursus på Frederiksborg Højskole i 1897, hørt Jakob Lange holde en række foredrag om arvelighedslære, og både hans personlighed og tanker havde gjort et stærkt og afgørende indtryk på mig. Vi havde siden kun set hinanden flygtigt et par gange — og nu kom han og betroede os sin søn. At det skulle blive af stor betydning også for mit fremtidige arbejde, kunne jeg ingen anelse have om dengang.

Han var jo endnu en dreng, fuld af videbegærlighed og interesser, åben og modtagelig, havde let ved at få kontakt med de andre elever, først og sidst dog optaget af musikken, som han havde dyrket med stor ihærdighed og vel egentlig betragtede som

sit livs mål. I mange måder mindede han mig mest om sin morfar, den gamle friskolelærer Knud Larsen i Vormark, som jeg huskede fra min barndom. Først da hans vej lå klar for ham, og han stod i en gerning, var det, som om faderens, Jakob Langes sikre holdning og beslutningskraft slog igennem hos ham. Men han bevarede den fynske syngende klang i sit sprog.

Mere og mere kom det dog til at stå for ham, som om højskolen måtte blive hans livsmål. Han følte dog, at han måtte have en bedre uddannelse og lod sig optage på Jonstrup Seminarium, hvor Georg Christensen var den inspirerende forstander.

Den sygdom, der til sidst blev hans død, afbrød imidlertid læreruddannelsen efter et års forløb og for længere tid, og det kom nu til at stå ham klart, at han ville have større udbytte af et specialstudium ved universitetet, hvor han lærte videnskabelige metoder til bunds samtidig med at han fortsatte sine musikstudier.

Han valgte da jura, måske fordi det forekom ham at være det, der lå ham fjernest og derfor ikke fristede ham til at blive ensidig. Til trods for hans meget svage helbred og til trods for at han tog meget aktiv del i studenternes organisationsarbejde og i folkeuniversitetets fornyelse, gennemførte han studiet med en strålende embedsexamen som slutsten, fik strax ansættelse i Justitsministeriet samtidig med at han samlede et meget stort hold af juridiske studerende til manuduktion.

Men da overlærerembedet ved straffelej-

ren Kragsskovhede i sommeren 1949 blev ledigt, talte jeg forsigtigt med ham om at søge det. Resultatet af vore drøftelser blev, at han, stærkt støttet af sin hustru, meldte sig til dette for ham dristige experiment (der også medførte en meget betydelig nedgang i hans årsindtægt) og blev ansat i efteråret.

I meget kort tid lykkedes det Jens Lange i forbindelse med den meget energiske og idérige fængselsinspektør Rafael at få en undervisning sat i gang, der snart vakte opmærksomhed viden om, også uden for landets grænser. Rammerne var forskellige fra det, som man hidtil har kendt i fængslerne, men det var det liv, det initiativ og den smittende begejstring, hvormed Lange udfyldte dem, og hvormed han påvirkede sine lærere, der først og fremmest skabte betingelsen for resultaterne.

At opholdet og deltagelsen i timerne var tvungen, skræmte ham ikke. Det måtte blive lærerens sag at vække frihedens ånd i skolen, at vække alt hvad der fandtes af spirende liv hos eleverne, at påvirke dem åndeligt og — indirekte — moralsk. Det gjaldt om at skabe et helt nyt milieu omkring dem, vidt forskelligt fra det hvorfra de fleste »forbrydere« er udgået, det milieu, der gør mennesker til »drivtømmer«.

At dette kunne gøres tvivlede jeg ikke om, dels ud fra mine erfaringer med de arbejdsløse på min skole, hvis milieu og sproglige

udtryksform i mangt og meget var beslægtet med fangernes, dels ud fra, hvad jeg allerede havde oplevet i fængslerne. Men her skete det med en sådan tillid og målbevidsthed, at man syntes, al modstand, indefra og udefra, måtte vige.

Han forstod at lokke sine elever ud af samfundshadets og den ubevidste skyldfølelses forskansninger, uden at gøre timerne til sentimentale oxfordmøder eller nærgående kollektive skriftemål. Hans overlegne intelligens og intuitive menneskeforståelse lod ham lynsnart opfatte de svinkeærinder, som fangernes tanker tog, når emnet nærmede sig det punkt, hvor »også din egen væg brænder«.

Også hans musikalske talent og indfølelse blev nu af stor værdi. Hans stærke lykkefølelse, hans udpræget demokratiske indstilling følte af alle og fandt udtryk i mange breve fra og besøg af løsladte fanger på hans dødsleje. Overfor hans ildhu og hans resultater måtte den skepsis, der naturnødvendigt findes i en gammel traditionsrig institution som fængselsvæsenet, uvilkårligt vige.

Det vil ikke blive let at finde en mand, som helt ud kan fylde hans plads og videreføre hans gerning. Men for fængselsvæsenets fremtidige udvikling er det af største vigtighed, at det sker.

Hj. Gammelgaard.

MARIE ANDERSEN

Ej spørges om kvinden fra gyldne palads,
ej kvinden fra indsidderstue,
vi spørger om kvinden der fylder sin plads,
hun bære diadem eller hue;
om sart eller grov kommer lidet os ved,
når hjertet kun slår på det rigtige sted.

(Zakarias Nielsen)

Verset over disse linjer giver udtryk for det, der kendetegnede Marie Andersen. Hun var en kvinde, der var tro i sin gerning og havde hjertet på det rette sted. Så det var med sorg, at vi der kendte hende modtog meddelelsen om hendes død den 29. november 1951. Sammen med sin mand, afdøde højskolelærer Michael Andersen, er hendes navn uløseligt knyttet til Esbjerg Arbejderhøjskoles historie.

Marie Andersen f. Thomsen var født den 19. maj 1897 i Fiiregårde ved Ry. Efter at have arbejdet ved husligt arbejde på sin fødeegn kom hun i sommeren 1923 første gang i forbindelse med Esbjerg Arbejderhøjskole som deltager i et sommerkursus. Efter yderligere dygtiggørelse i sit fag kom hun godt et års tid senere tilbage til skolen som økonoma, hvilken plads hun varetog i et par år, indtil hun indgik ægteskab med Michael Andersen, der også var Esbjergelev fra 1922 og i mellemtiden var blevet lærer på Støvring Højskole. Efteråret 1927 kom Marie og Michael tilbage til den »røde borg« i Esbjerg som lærerpar, hvor de virkede, indtil den tyske invasion i 1940 gjorde en brat ende på deres gerning her. I alle disse år gik

Marie med største interesse op i sin mands lærergerning og underviste også selv, idet hun var håndgerningslærerinde for sommerpigerne.

For alle elever, mandlige som kvindelige, gælder det, at når de gik ind bag fløjdørene på 1. sal til Marie og Michael fandt de altid forståelse for det, der trængte sig på i deres tilværelse. Når gamle elever senere kom på besøg på deres skole eller deltog i elevmøderne, fandt de altid hurtigt ind i det gæstfrie lærerhjem.

I årene efter 1940, da de måtte føre en omskiftende tilværelse, var Marie under alle forhold Michael en god støtte bl. a. som økonoma på statsungdomshjemmet »Brosbølgård« ved Tarm, hvor han var forstander, ligesom hun med interesse omfattede det arbejde, Michael indtil sin død var beskæftiget med som forsorgssekretær ved straffelejren i Fårhus.

Efter Michaels død i januar 1949 flyttede Marie til København, hvor hun de senere år havde en lotterikollektion. Desværre var det kun en stakket stund hun fik lov til at leve under de betryggende forhold, da døden pludselig satte punktum for et virksomt liv.

Den 2. december 1951 blev hun stedt til hvile ved siden af Michael i sin hjemegn på Ry kirkegård.

Marie hørte til de stille i samfundet, og i det stille gjorde hun en trofast gerning. For

denne og for hendes varme menneskelige forståelse er vi, der kendte hende, for stedse så inderlig taknemmelige, og vi vil ære og bevare mindet om mennesket Marie Andersen.

Hans Holm.

M. P. JENSEN

24. januar i år mistede Esbjerg Arbejderhøjskole en af sine mest trofaste elever og elevforeningen en af dens hovedstøtter, idet fhv. skolebetjent M. P. Jensen, Esbjerg, efter længere tids svær sygdom gik bort, 61 år gl.

»Mads Peter« var med på et af arbejderhøjskolens allerførste elevhold, 1913—14, da skolen endnu havde til huse i Exnersgade, hvor rammerne var ved at sprænges af den store flok elever og forstander Vinds børneflokk i alle aldre. Mads Peter fik gennem sit højskoleophold sit kompas indstillet for livet. Jeg vil tro, han var en af ophavsmændene til elevbladet »Argus«. Han har selv i arbejderhøjskolens jubilæumsskrift 1935 skildret sine oplevelser og indtryk og fortalt, at han på højskolen »fik vished for og grundigt indblik i mange ting, hvorom overfladiske fraser og slagord før havde været mig nok, og jeg fortsatte med forøget energi min kamp for socialismen og blev aldrig træt af at søge oplysning.« Højskolen gav ham lyst til at lære og tro på livet. Han deltog senere på adskillige områder i det offentlige liv, var således med til at stifte kommunalarbejderforbundets Esbjerg-afdeling, var dens første formand og havde andre tillidshverv. Som pedel på Østre skole i Esbjerg var han lige afholdt af lærere, børn

og forældre. Han var i det hele en munter og sangglad mand, der let fik venner. Da arbejderhøjskolen flyttede til Vardevej, var han en fast gæst på skolen og blev en samlende og drivende kraft inden for elevforeningen, hvor han i årenes løb var formand, sekretær og kasserer og sjældent svigtede sammenkomster eller møder. Her kom hans gode humør rigtigt til udfoldelse, når han læste op eller sang »Gluntarne«, når en makker kunne findes. Han blev for nogle år siden angrebet af en smertefuld sygdom, der tvang ham til at opgive sin stilling, og som altså altfor tidligt lagde ham i graven. Han efterlod sig en hustru og tre voksne børn, deraf to døtre i Amerika.

Esbjerg Arbejderhøjskole vil med taknemmelighed mindes denne trofaste lærling, og elevforeningen og mange ældre og yngre kammerater ude over landet vil savne ham dybt.

O. B.

ESBJERG

ARBEJDERHØJSKOLES

ELEVFORENING

Elevmødet 1952

Elevmødet holdtes den 12. og 13. juli. Tilslutningen til mødet var nogenlunde den samme som ifjor. Et hjertesuk kan her ikke tilbageholdes. — Hvorfor kommer I ikke, alle I kammerater fra den »røde borg«, fra kurserne i 40'erne på Askov, Bramminge hovedgård og fra »Kraglund« og får del i denne oplevelse. Særlig jer fra Sjælland og København, der bor så nær ved? Vel er det ikke højskolen i Esbjerg, der danner rammen om elevmødet, men søsterskolen er den bedste erstatning vi overhovedet kan finde, takket være dens herlige forstanderpar, lærer- og personalestab og dertil det gode forhold til Roskilde elevforening.

Mødet indledtes med velkomstord af forstander K. B. Andersen og de to elevforeningers formænd. Underholdningen senere på aftenen var lagt i hænderne på Else og Sigfred Pedersen. Efter kaffebordet samledes vi til bål på stranden, hvor K. B. Andersen talte.

Generalforsamlingen afholdtes søndag formiddag. Formanden, Hans Holm, indledte med en mindetale over vor mangeårige kasserer Mads Peter Jensen, Esbjerg, som døde 24. januar 1952, og Marie Andersen, der døde i november 1951, enke efter lærer Michael Andersen. Andetsteds findes en omtale af dem.

Til ordstyrer valgtes V. Willadsen, København, hvorefter sekretær Viggo Sørensen oplæste forhandlingsprotokollen, og formanden aflagde derpå beretning. Af arrangementer har vi i Esbjerg haft en sammenkomst på »Grundtvigshus« den 20. oktober og en skovtur til »Golfhuset« i Nørreskoven hos Lilly og Lykke. Sidstnævnte arrangement var særlig vellykket.

Medlemstallet er for tiden 218 og var i fjor 248 d. v. s. et tab på 28, der væsentligst stammer fra ikke anmeldte flytninger og ikke indløste kontingentopkrævninger. I det forløbne år er elevskriftet kun udsendt i december, og sådan vil det fortsætte indtil videre, idet udsendelsen af to numre de foregående år har givet et underskud på ca. 7000 kr., som er blevet dækket af AOF og AOF-København.

Under henvisning til en anmeldelse af decembernummeret af »Arbejderhøjskolen«, hvori var spurgt: »Men hvor er eleverne henne?«, henstillede formanden, at medlemmerne viste deres interesse ved at indsende bidrag til de kommende numre.

Beholdningen ved regnskabsårets slutning var 166,85 kr. mod for et par år siden 261,08 kr. I fjor fik bestyrelsen bemyndigelse til under hensyn til prisstigningen at forhøje kontingentet, og vi har herefter ansat det til 4,50 kr. for i år, og håber at vi kan klare os hermed.

Ved Mads Peter Jensens død er 1. suppleant Carl M. Hansen (Tønder), elev fra 1927—28, trådt ind i bestyrelsen og er blevet konstitueret som kasserer. Viggo Sørensen er trådt ind i »Arbejderhøjskolen«s redaktion.

I slutningen af sin beretning omtalte formanden fremtidsudsigterne for den ny højskole i Esbjerg. Opførelsen hindres for tiden kun af det byggestop militærbyggeriet i Varde har medført for Esbjerg. I øjeblikket er man i gang med at bygge en storbiograf »Esabio«, hvortil Arbejderhøjskolens biografbevilling skal overflyttes fra »Kino«.

Efter et par diskussionsindlæg om »Arbejderhøjskolen« blev protokol og beretning eenstemmig godkendt, hvorefter kassereren Carl M. Hansen forelagde det reviderede regnskab, der balancerede med 1274,84 kr. og udviste den førnævnte kasse- og bankbeholdning på 166,85 kr. Regnskabet blev eenstemmig godkendt.

Under indkomne forslag motiverede formanden et forslag om at udnævne enken efter kasserer M. P. Jensen, Anna Jensen, til æresmedlem. Vedtoges eenstemmigt. Formanden Hans Holm og sekretæren Viggo Sørensen genvalgte, og til kasserer nyvalgte Carl M. Hansen. Suppleanter blev henholdsvis 1. og 2. Johanne Fjeldgaard og Lilly Petersen. Revisorerne Axel Nielsen og Lilly Petersen genvalgte og det samme gælder deres suppleant Any Krogh.

Mens denne beretning skrives er meddelelsen om Rasmus Vinds død nået ud over landet, og med vemod vil hundreder af hans tidligere elever modtage dette budskab. Andetsteds har højskolens formand skrevet om ham, her skal blot nævnes, at Rasmus Vind i mange år har været æresmedlem af vor elevforening og til sin død har fulgt vort arbejde for at holde sammen på de tidligere elever med aldrig svigtende interesse. Vi vil ære og bevare hans minde.

Hans Holm.

Foreningens adresser:

Formand: *Hans Holm*, Nørvang 16, 1., Esbjerg.

Kasserer: *Carl M. Hansen*, Nørvang 16, st., Esbjerg.

Sekretær: *Viggo Sørensen*, Haraldsgade 56, Esbjerg.

ESBJERG ARBEJDERHØJSKOLES ELEVFORENING

Regnskabsoversigt fra 1. april 1951 til 31. marts 1952

INDTÆGTER	UDGIFTER
<i>Beholdning pr. 1. april 1951:</i>	
Girokontoen	Porto for postindkassering
41,29	171,60
Bankbeholdning	Buket til Rasmus Vind
206,80	3,00
Kassebeholdning	Redaktionsmøde for elevskrift ...
12,99	100,00
 	Transport og porto for elevskrift
Kontingent pr. giro	27,00
979,71	Arbejderhøjskolens juni nr.
— " kasse	260,00
25,27	Udgifter ved elevmødet
Renter pr. giro	110,00
1,88	Portoudlæg o. l. ved formanden
— på bankbog M. 5370 .	11,99
6,90	Telegram til fhv. borgmester Mor-
 	5,00
Balance ...	Tryksager og frimærker
1274,84	26,95
	Udlæg ved elevforeningssam-
	2,50
	menkomst
	12,00
	Announce »Vestjyden«
	31,75
	Repræsentation ved Marie Ander-
	31,20
	sens begravelse
	5,00
	Porto for elevskrift
	25,00
	Buket til Mads Peders 60-årsdag
	260,00
	Gavekort til Mads Peders 60-års-
	25,00
	dag
	1107,99
	Arbejderhøjskolens december nr.
	81,27
	Krans til M. P. Jensens begravelse
	1274,84
	Balance ...
	1274,84

Ovenstående regnskab revideret og alt fundet i orden.

Esbjerg, den 25. april 1952.

Axel Nielsen.

Lilly Petersen.

ROSKILDE HØJSKOLES ELEVFORENING

Det har været et godt arbejdsår for Elevforeningen. Vi har løst to store opgaver, hvoraf den ene: udførelsen af et maleri af Hjalmar Gammelgaard (og Eva) både i den nuværende samt den kommende nye højskole vil minde om Roskilde Højskoles førstemand. Afsløringen fandt sted den 8. juni. Da der ikke i landets aviser har været referat af denne store dag, vil vi i det følgende bringe Roskilde Socialdemokrats referat:

»Maleren Helge Niensens billede af fhv. højskoleforstander Hj. Gammelgaard blev i går afsløret ved en højtidelighed i skolens spisesal, hvor billedet pryder den nordlige endevæg. Det er Roskilde Højskoles Elevforening, som har taget initiativet, og til stede ved højtideligheden var foruden Hj. Gammelgaard med familie en lang række indbudte gæster. Vi bragte lørdag en gengivelse af maleriet, der viser Hj. Gammelgaard i en karakteristisk stilling, og fra deltagerne i højtideligheden lød der kun lovord over det. Elevforeningens formand, højskolelærer Ditlev Jensen, rettede en speciel velkomst til forstander Gammelgaard med familie, samt til kunstneren og de øvrige indbudte gæster. Ditlev Jensen pointerede, at det var en stor dag i skolens historie, og derfor havde man da også lagt begivenheden så tæt ved skolens fødselsdag — den 9. juni — som vel muligt. Han takkede de fagforbund, som ved bidrag havde muliggjort kunstværkets udførelse, og udtalte, at alle, der har kendt Gammelgaard, gennem billedet vil mindes humanisten og pædagogen Gammelgaard, som kom til at øve en så afgørende indflydelse inden for arbejderoplysningen.

En repræsentant for fagforbundene, hovedkasserer Willy Nielsen, Træindustriarbejderforbundet, tolkede fagbevægelsens tak til Gammelgaard for 20 års indsats i oplysningsarbejdet, og udtalte, at Gammelgaard har »sat mange i gang« og givet dem forståelse af, at der findes en verden udenfor de praktiske spørgsmål som priskurant, fagretlige problemer og septemberforlig. Beklageligvis kan værdien af et højskoleophold ikke gøres op i kroner og ører — en fejl ved Gammelgaards hovedfag, statistikken, men heldigvis ved vi, at vor bevægelse, foruden på den økonomiske front, også må kæmpe på den åndelige. Roskilde Højskole blev derfor ikke under Gammelgaards ledelse en skole i doktrinær marxisme eller en udklækningsanstalt for fagforeningsledere, men et arbejderens universitet, hvor man lærte aldrig at kede sig, udtalte Willy Nielsen, som afslørede billedet og overdrog det til Roskilde Højskole.

Formanden for Roskilde Højskole, fhv. fiskeriminister Chr. Christiansen, takkede for gaven og fremdrog træk fra sit 20-årige samarbejde med Hj. Gammelgaard, som han takkede for hans grundlæggende indsats.

Endvidere blev der talt af maleren Helge Nielsen, ligesom Hj. Gammelgaard takkede for æresbevisningen og bragte en speciel tak til kunstneren, fordi der var kommet et barn med i billedets baggrund.«

Fagforbundene ydede tilsammen 2025 kr.; hertil kommer 717 kr. fra Elevforeningen, 85 kr. fra tidligere elever og 200 kr. som overskud fra salget af 60 litografier. Der findes stadig et lille restoplæg af litografierne til 10 kr. stykket. Pengene går direkte til Otto Jensens Mindefond. Fotografiet af maleriet kan købes for 1,00 kr.

Hele sommeren igennem har maleriet vakt opmærksomhed og glæde, og i oktober blev det på *Kammeraternes* udstilling præsenteret for de københavnske kunstkritikere, der modtog det meget rosende.

OTTE DAGE PÅ HØJSKOLE 1952

Den anden store opgave vi løste — i samarbejde med Esbjerg og højskolen her — var det tredje familiekursus, og denne gang for fuldt hus, 78 voksne og 27 børn. Der var fuldttegnet 2 måneder før. Mange mennesker, vi ikke tidligere havde været i kontakt med, stiftede bekendtskab med vor højskole og lovede sig selv og os at komme igen næste år. Foruden skolens lærere, der alle medvirkede, så vi som foredragsholdere: næstformand Einar Nielsen, DSF; fabrikinspektør, fru Vibeke Kröger, Roskilde; kunstmaler Georg Sand Christiansen, der gennemgik Arbejdernes Kunstforenings vandreudstilling; forstander Otto Krabbe og sekretær Ebbe Munk. Desuden var der besøg på Junckers Savværk, Køge og Vallø. Vi har fået mange tilkendegivelser for, at det var det helt rigtige kursus, hvor også moderen kunne deltage i foredragene, da børnene blev passet i børnehaven af Grete Olsen og min kone.

FJORTEN DAGE PÅ HØJSKOLE 1953

Næste år kalder vi igen sammen til familie-kursus på Roskilde Højskole. Det bliver i 14 dage fra 12. juli til 25. juli — sommerens bedste tid. Vi kan ikke garantere for vejrets stabilitet, men vi kan love deltagerne — mænd, kvinder og børn — to uforglemmelige uger. Den samlende titel på kursus-foredragene er *Dagliglivets Tyranni*, hvormed menes dagliglivets former og det forhold, de står i til det demokrati, vi iøvrigt er tilhængere af.

Betalingen bliver for to uger 150,— kr., hvorfra trækkes det tilskud, vi forventer at få fra undervisningsministeriet, således at prisen formentlig vil komme til at ligge omkring betalingen for en uge. Når programmet ligger færdigt, vil det blive offentliggjort i den socialdemokratiske presse, i fagforeningsbladene og i AOF-Nyt. Indmeldelser modtages fra 1. januar 1953.

ELEV MØDET 1952

Dette års elevmøde fik et festligt forløb. Lørdag aften optrådte det kendte ægtepar Else og Sigfred Pedersen; ved bålet talte K. B. Andersen. Ved søndagens generalforsamling blev nedenstående medlemmer af styrelsen; der var en god og positiv debat, bl. a. om klubber under Elevforeningen i de større byer. I København er der en selvstændig forening: Roskilde Højskoleklub; man ville søge samarbejde med denne for at forøge denne klubs aktivitet. Dette samarbejde skal tages op i vinteren 1952—53. I Odense ville vort medlem, sekretær Albert L. Nielsen, daglig leder af AOF, søge kontakt med de 2 sidste årgange af vinterelever for at få dem interesseret i oplysningsarbejdet. (Dette arbejde er nu i gang fra slutningen af oktober; mødedag hver anden fredag). Elevmødets taler var i år sekretær Erik Hauerslev, AOF.

ELEV MØDET 1953

Elevmødet 1953 afholdes i week-end'en 11.—12. juli sammen med Esbjerg Arbejderhøjskoles Elevforening. Da Arbejderhøjskolen ikke udkommer i juni, bliver der udsendt skriftlig meddelelse til alle vore medlemmer, både om elevmødet og Otte dage på højskole.

Med hilsen til alle vore medlemmer.

Ditlev Jensen.

Bestyrelsens adresser:

Ditlev Jensen, formand, Roskilde Højskole, Roskilde.

Kaj Jørgensen, kasserer, Roskilde Højskole, Roskilde.

Harry Larsen, sekretær, Herluf Trolles Gade 7, København K.

Sigurd Waale, Abelsvej 13, Søborg.

Erling Clausen, Præstemarksvej, Roskilde.

ROSKILDE HØJSKOLES ELEVFORENING

Regnskab fra 1. april 1951 til 31. marts 1952.

INDTÆGTER

Overført fra 1950—51	354,59
Kontingenter 1951—52	2867,40
— 1952—53	28,00
Salg af emblemer	577,00
Renter på giro	11,98
Tilskud fra skolen til forårsfesten	75,00

Kr. ... 3913,97

UDGIFTER

Udgifter ved afskedsfest for Gam- melgaard	195,00
1400 stk. Arbejderhøjskolen	1400,00
Rejsegodtgørelser	151,00
Porto, papir, tryksager	924,00
Forårsfesten	210,00
Kontingent t. landselevforeningen	157,00
Kartotekstilbehør	121,85
Revision, gebyrer m. m.	25,48
Kassebeholdning pr. 31. marts 52	728,74

Kr. ... 3913,97

Ovenstående regnskab revideret og fundet rigtigt, beholdningen er til stede.
Roskilde Højskole, 10. maj 1952.

Kr. Kristensen.

OTTO JENSENS MINDEFOND

Regnskab fra 1. april 1951 til 31. marts 1952.

INDTÆGTER

Overført	15.715,32
Tilskud fra Textilarbejderforb.	400,00
Tilskud fra Den sjæll. Bonde- stands Sparekasse	100,00
Fra elevforeningen	600,00
Renter	675,09

Kr. ... 17.490,41

UDGIFTER

Elevstipendier	1.000,00
Indestående på bankbog	16.490,41

Kr. ... 17.490,41

Regnskabet revideret og fundet rigtigt. Bankbog forevist.
Roskilde Højskole, 10. maj 1952.

Kr. Kristensen.

Kaj Jørgensen.

ROSKILDE HØJSKOLES ELEVER 1951 - 52

Arne Eigil Andersen, Søllested.
 Hans Viggo Andersen, Snekkersten.
 Ivan Andersen, Århus.
 Kaj Erling Andersen, Skibet.
 Kjeld Andersen, København.
 Knud Ove Andersen, København.
 Leif Andersen, København.
 Preben Bendtsen, Espergærde.
 Leif Brisson, Slagelse.
 Victor Bødker, Svenstrup, Jylland.
 Roland Carbell, Stockholm.
 Erling Christensen, København.
 Ruby Christensen, København.
 Peter Clausen, Nykøbing Sjælland.
 Alf Hansen, Torpe, Møn.
 Erik A. Hansen, Rønne.
 Erik O. Hansen, København.
 Orla Hansen, Esbjerg.
 Normann Hansen, Vejle.
 Erling Hirsti, Tana, Norge.
 Karl Ipsen, Fakse.
 Elly Jensen, København.
 E. Kruse Jensen, Hobro.
 Eva Jensen, Seden, Fyn.
 Hardy M. Jensen, København.
 Hjalmar Jensen, Odder.
 Jens Chr. Jensen, Viborg.
 Niels Jensen, Korsør.
 Preben Jensen, København.
 Svend Aage Jensen, Seden, Fyn.
 Søren Jensen, Hobro.
 Søren Chr. Jespersen, Vejen.
 Verner Johansen, Veerst.
 Ellen Justesen, Odense.
 Cai Jørgensen, Åkirkeby.
 Karl Verner Knudsen, Hørsholm.
 John Koch, København.
 Karl Kristensen, København.
 Aage Kristensen, Hørsholm.
 Hans O. Kristiansen, Roskilde.
 Erik Larsen, København.
 Herman Larsen, København.
 Svend Erik Larsen, Thise pr. Manna.
 Asger Lauridsen, Hvalsø.
 Henning Lauritzen, Nr. Sundby.

Gunnar Lindberg, Stockholm.
 Mads Lund, Veerst station.
 Birgit Lundø, Roskilde.
 Johannes Løvkvist, København.
 Bent Holdt Madsen, Esbjerg.
 Jørn Madsen, København.
 Ilse Meitner, Eiterfeld, Tyskland.
 Paul Michelsen, Seden, Fyn.
 Villy Mikkelsen, Odense.
 Ib Monk, Krønge, Lolland.
 Axel Moslund, Kolding.
 Børge Nielsen, Odense.
 Else Nielsen, Roskilde.
 Hugo Nielsen, København.
 Jørgen Nielsen, Vestermose pr. Otterup.
 Jørgen Kaas Nielsen, København.
 Ole Bengt Olesen, Kraghave, Falster.
 Grethe Olsen, København.
 Hans Olsen, Odense.
 Sonja Olsen, København.
 Alfred Krogh Pedersen, Skjoldborg, Jylland.
 Daniel Pedersen, Hvidovre.
 Reinhardt Pedersen, Kås, Jylland.
 Karl J. Pedersen, Aggersund, Jylland.
 Kjeld Pedersen, Middelfart.
 Ove Petersen, Roskilde.
 Aksel Lykke Poulsen, København.
 Erna Rasmussen, Seden, Fyn.
 Inga Rasmussen, Søborg, København.
 James Rasmussen, Korsør.
 Kaj Rasmussen, Hornslet.
 Ove Rasmussen, Århus.
 Thorkild Rasmussen, Fredensborg.
 E. Ole Ravn, Helsingør.
 Christian Rohde, Skibet, Jylland.
 Lilli Schmidt, København.
 Ejvind Skallerup, København.
 Richard Skovgaard, Egå, Jylland.
 Jørgen Frede Sørensen, Randers.
 Ejvind Svane, Hobro.
 Gunnar Thastum, København.
 Helmand Therkelsen, København.
 Knud Trankjær, Holstebro.
 Johannes Tychsen, Øster Sotterup, Jylland.
 Ruth Wiggers, Bullerup, Fyn.

